

Torsdagen den 15 november

Kl. 12.00

Förhandlingarna leddes till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1 Justerades protokollen för den 7 innevarande månad.

§ 2 Ang. skyldigheten att montera kilometerräknare på dieseldrivna fordon

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att besvara herr Ekinges (fp) i kammarens protokoll för den 7 november intagna fråga, nr 288, och anförde:

Herr talman! Herr Ekinge har frågat mig om jag är beredd vidtaga åtgärder så att ägare av dieselbilar, vilka ännu ej erhållit kilometerräknare, jämte andra som eventuellt ej hinner få kilometerräknare inmonterade före den 1 januari 1974 på grund av detta förhållande under en övergångstid ej får sina bilar belagda med körförbud.

Ett stort antal ägare av kilometerskattepliktiga fordon har ännu inte låtit montera och besiktiga kilometerräknarapparatur i sina fordon. Fordonsägarna har i det helt övervägande antalet fall haft god tid på sig att utrusta fordonen med den nödvändiga apparaturen. Jag finner därför ingen anledning att generellt medge dispens från det körförbud som automatiskt inträder vid årsskiftet för fordon som då saknar godkänd apparatur. Speciella skäl kan emellertid ha hindrat fordonsägaren från att få apparaturen inmonterad eller besiktigad före den 1 januari. I dessa speciella fall är jag beredd medverka till att dispens från körförbudet lämnas.

Herr EKINGE (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret. En liten framgång är dock en framgång.

När kilometerskattenämnden gick ut med sin information sade man klart ut, att det blir körförbud om bestämmelserna inte följs. Nu säger finansministern att speciella skäl kan emellertid göra det motiverat att ge dispens. Det är gott och väl i och för sig. Men jag tror ändå inte att det är tillräckligt. Det är säkert ganska många dieselbilägare som utan att de själva rör för det har råkat i den situation som frågan gäller. Jag kan ta ett exempel, herr finansminister. Det råkar vara så att det gäller mig själv.

I början av november månad hade jag ännu inte fått kilometerräknaren till min dieselbil. Jag ringde upp bilprovningsanstalten och frågade:

– Hur skall jag nu göra?

– Det är bäst att vända sig till kilometerskattenämnden.

Det gjorde jag. Där sade man:

Torsdagen den
15 november 1973

*Ang. skyldigheten
att montera
kilometerräknare
på dieseldrivna
fordon*

Torsdagen den
15 november 1973

*Ang. skyldigheten
att montera
kilometerräknare
på dieseldrivna
fordon*

— Detta var beklagligt. Här måste ha skett något misstag. Nu måste vi få skicka över en blankett så får ni fylla i den och sedan får ni en kilometerräknare.

— Tack, det är bra. Jag hoppas jag hinner få den inmonterad i tid. Det är väl inte bara jag som nu har råkat ut för detta?

— Nej då, det är självfallet ganska många som har ringt. Det har uppstått en del fel, tydligen vid databehandlingen på vägen mellan länsstyrelsen och det centrala dataregistret.

Nåväl, jag fick min kilometerräknare i måndags och gick till verkstaden för att få den inmonterad.

— Nej, det kan vi inte göra den här veckan. Kom tillbaka om någon vecka så får vi se.

— Varför det?

— Det måste vara en särskild vajer till kilometerräknaren, och den finns inte i lager.

— Det var synd. Har den tagit slut precis nu?

— Nej då, den vajern fattas för tusentals bilar av det här märket, och vi kan ingenting göra. Vi har väntat i tre veckor på vajern. Nu hoppas vi att den kommer så småningom.

Nu vill jag fråga finansministern: Är inte detta en situation som gör det angeläget att pröva frågan om mer generell dispens, t. o. m. någon typ av övergångsbestämmelser? De berörda bilägarna rör ju inte för det här dröjsmålet. Varför skall de då drabbas av körförbud eller tvingas gå den byråkratiska vägen för att få dispens, med redovisning av speciella skäl?

I vetskap om att vederbörande själva inte rör för den uppkomna förseningen skulle jag vilja vädja till finansministern att på nytt ta upp frågan om övergångsbestämmelser under en kort tid på det nya året. Jag utgår ifrån att det inte skall vara svårt att åstadkomma sådana, med hänsyn till den särskilda situation som jag redovisat.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Jag anser det inte vara erforderligt med några speciella övergångsbestämmelser eftersom man, som jag har deklarerat här, är inställd på att lämna dispens där skäl för en sådan föreligger.

Jag har vid åtskilliga tillfällen kunnat följa "vajerdramat", senast när jag deltog i en diskussion vid Motormännens riksorganisations möte i Stockholm. Det har tidigare varit besvärligheter när det gällt att få fram den speciella typ av vajer som det gäller. Nu har det sagts mig att det inte föreligger några sådana besvärligheter. Därför är jag överraskad av att den verkstad, som herr Ekinge besökte, så kategoriskt uttalade att man hade sådana svårigheter. Jag har fått meddelande om att dessa svårigheter är undanröjda.

Skulle det emellertid i något fall föreligga hinder för inmontering av kilometerräknare vilket inte beror på uraktlåtenhet hos bilisten i detta avseende är jag, som jag sagt, beredd att dispensvägen ordna saken.

Herr EKINGE (fp):

Herr talman! Jag kan, herr finansminister, egentligen bara tala om vad som har hänt i detta fall. Om bilverkstaden var liten eller stor kan jag inte

riktigt bedöma. Det var ändå den auktoriserade märkesverkstaden för hela södra Sörmland, så den är väl inte så liten.

Men jag beklagar ändå att finansministern inte kan sträcka sig ett stycke längre. En representant för riksskatteverket säger nämligen i en intervju i ett nummer av tidningen Företagaren för någon vecka sedan: ”Dock står det klart att dieselägarna inte kan betala skatt enligt det nya systemet om de inte har räknare. Jag vet att inom verket har man lite bekymmer för hur den tydligen nödvändiga övergångsperioden skall klaras. Man arbetar med att få fram någon form av regler och sådana kommer att meddelas i god tid före årsskiftet.”

Borde inte finansministern kunna övertyga kilometerskattenämnden och i bästa fall även sig själv om att denna inställning till problemet är den rätta så att vi skulle kunna få rimliga övergångsbestämmelser? Riksskatteverket är tydligen inställt på att det är möjligt att åstadkomma sådana för att slippa det besvär som uppstår om man måste gå dispensvägen.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Jag skall inte onödigt förlänga denna debatt, men jag vill ändå säga att många bilägare onekligen haft för mig alldeles överraskande svårigheter att ta sig fram till verkstäderna och få sin kilometerräknare inmonterad, även i de fall där denna har varit levererad och vajersatserna funnits tillgängliga. Det har hela tiden släpat efter med inmonteringen på ett sätt som inte kan förklaras på annat vis än att bilägarna menat att det väl inte varit så förskräckligt nödvändigt att göra detta så snabbt. Kilometerskattenämnden har gått ut med ideliga informationsinsatser. Man har skrivit personliga brev till alla bilinnehavare som skall ha kilometerräknare och uppmanat dem att bege sig till verkstaden för att få räknaren monterad och att inte vänta till de sista veckorna. Det har lämnats besked om detta i radio, i television, i tidningar och direkt, men det har ändå gått mycket långsamt fram. Jag tycker därför att man inte gärna kan sträcka sig längre än till att tillämpa dispensregeln i speciella fall.

Herr EKINGE (fp):

Herr talman! Jag vill självfallet inte bestrida de uppgifter som finansministern har lämnat. Det är dock så att bilägarna måste komma till Svensk bilprovning för att få kilometerräknaren plomberad och klar. Men en del av problemet är att alla inte har nåtts av informationen härom, eftersom en del uppgifter gått förbi oss i det datastyrd samhälle som vi lever i.

Det är mot den bakgrunden jag menar att ett körförbud krånglar till det för dem som inte har nåtts av informationen och som således inte blivit medvetna om vad de har att iakttaga. Jag är rädd, herr finansminister, att det gäller ganska många bilägare, och alltså inte bara några få, och det är mot den bakgrunden jag ställt min enkla fråga.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
15 november 1973

*Om åtgärder med
anledning av det
planerade kärn-
kraftverket i
Lubmin i Tyska
demokratiska
republiken*

§ 3 Om åtgärder med anledning av det planerade kärnkraftverket i Lubmin i Tyska demokratiska republiken

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr Werners i Malmö (m) i kammarens protokoll för den 2 november intagna fråga, nr 286, till herr utrikesministern, och anförde:

Herr talman! Herr Werner i Malmö har frågat utrikesministern vilka åtgärder han avser att vidtaga med anledning av de risker för södra Sverige som är förenade med det planerade kärnkraftverket i Lubmin i Tyska demokratiska republiken. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Kärnkraftverk konstrueras och byggs med iakttagande av stränga säkerhetskrav. Utvecklingen följs noggrant bl. a. av det till FN knutna internationella atomenergiorganet i Wien. De tekniska lösningarna på säkerhetsproblemen kan variera länderna emellan, men tendensen går mot en internationell säkerhetsstandard.

Kärnkraftverken i Östeuropa byggs enligt sovjetiska konstruktionsnormer. Någon detaljkänedom om de sovjetiska säkerhetskonstruktionerna finns inte i Sverige, men svenska och sovjetiska reaktorexperter har kunnat utbyta erfarenheter bl. a. vid ett symposium i Studsvik under mars 1973. Samarbetet fortsätter.

Beträffande kärnkraftsutbyggnaden i DDR vill jag framhålla att experter hos de svenska myndigheter som övervakar kärnkraftens säkerhet hävdar att det inte finns någon anledning till oro i Sverige. Jag anser det emellertid vara värdefullt att få till stånd överläggningar med berörda östtyska myndigheter i frågan. Vi är från svenska regeringens sida allmänt intresserade av ett fortlöpande samarbete kring kärnkraftens säkerhets- och miljöfrågor med andra länder, således även med DDR. Regeringen avser att via ambassaden i Berlin ta de erforderliga kontakterna i detta syfte.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Industriministerns svar – jag ber att få tacka för det – är på en gång både tillfredsställande och oroande, vilket framgår av formuleringen. Industriministern säger först: "Någon detaljkänedom om de sovjetiska säkerhetskonstruktionerna finns inte i Sverige, – - - ." Litet senare säger han att "experter hos de svenska myndigheter som övervakar kärnkraftens säkerhet hävdar att det inte finns någon anledning till oro i Sverige". Hur går det ihop? Känner man inte till konstruktionerna kan man väl inte uttala sig om huruvida man har anledning att hysa oro eller ej?

Det som jag finner tillfredsställande är att industriministern är beredd att få till stånd överläggningar med berörda östtyska myndigheter. Det beklagliga är ju att varje land är suveränt när det gäller säkerhetsanordningarna i samband med kärnkraftverk och att det inte finns några internationella bestämmelser. Det FN-organ som industriministern hänvisar till – JAEA – är ju ingen myndighet utan en rådgivande instans; det är gott och väl att man där följer utvecklingen.

Att det finns anledning till oro är lätt att konstatera. Det är en

händelse som ser ut som en tanke att ryssarna själva bygger kärnkraftverk av det här slaget i Sibirien, fjärran från bebyggelsen, och att det östtyska strålningsskyddsinstitutet har underkänt det aktuella arrangemanget, liksom finnarna har gjort beträffande motsvarande ryskprojekterade kärnkraftverk i Finland. Vi själva har också mycket mer rigorösa bestämmelser när det gäller reaktorhallen som hos oss måste omslutas av en säkerhetsbyggnad av stål och betong osv.

Jag tycker man har anledning att skaffa sig mer garantier och eliminera alla tänkbara risker – det går naturligtvis inte helt och fullt, men man måste göra vad man kan. Få förgiftningar är väl svårare än de som följer av radioaktivt nedfall, och i händelse av ett haveri skulle bl. a. södra Sverige drabbas av nedfallet.

Jag undrar alltså hur det går ihop, att berörda myndigheter föga vet men likväl är säkra.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Jag har sagt i svaret att någon detaljkännedom – alltså kännedom om alla detaljer – om när det gäller de ryska atomreaktorverken har vi ännu inte. Det betyder naturligtvis inte att vi skulle sakna all kännedom om de reaktorer som är uppförda i Sovjetunionen eller som byggs av Sovjetunionen i andra länder.

Vi vet att de östtyska anläggningarna är av rysk konstruktion och nära släkt med de anläggningar som ryssarna bygger i Lovisa i Finland – och våra kontakter med de finska myndigheterna är ju ganska intima. Vi vet att ryssarna har haft en annan säkerhetsfilosofi än den vi har, men det uppges att deras nyaste konstruktioner skulle kunna godtas i USA, Västtyskland och Sverige. Enligt chefen för den finska atomenergidelegationen är de ryska konstruktionerna tekniskt sunda, vilket inte hindrar att de utsätts för kritik. Finnarna har enligt vad vi vet krävt extra säkerhetsanordningar för Lovisa.

Så långt känner vi alltså till detta. Men jag vill inte säga att svenska myndigheter och experter kan alla detaljer, och därför är det viktigt att vi får en kontakt. Vad de experter som vi har talat med säger i fråga om riskerna – att det inte skulle finnas anledning till oro – är framför allt att om det skulle inträffa en olycka så ligger vårt land på ett sådant avstånd att skaderiskerna från den är mycket ringa. Det är ingen tröst för oss att Västtyskland och Danmark i så fall ligger sämre till. Men vi har också kontakter med den danska regeringen om detta, och vi vet att de danska myndigheterna har varit i kontakt med de östtyska för att inhämta mera upplysningar. Det är det vi också skall göra – och fortsätta diskussionerna.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Det är gott och väl att industriministern påstår att riskerna är mycket ringa. Men jag hävdar att härom kan man inte uttala något definitivt i nuläget. Att man accepterar ryskprojekterade kärnkraftverk i USA, Västtyskland och Sverige må vara, men det är väl ändå ganska graverande, herr industriminister, att östtyskarna själva genom sitt strålningsskyddsinstitut dömer ut det här projektet. Det borde göra en

Torsdagen den
15 november 1973

*Ang. publiceringen
av delrapport från
närförläggnings-
utredningen*

väldigt betänksam.

Jag hoppas som sagt att de förhandlingar som industriministern annonserat verkligen kommer till stånd. Man får ju bilateralt dra sig fram så länge man inte kan få fram några internationella säkerhetsbestämmelser.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Ang. publiceringen av delrapport från närförläggningsutredningen

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara fru *Hambraeus'* (c) i kammarens protokoll för den 9 november intagna fråga, nr 292, och anförde:

Herr talman! Fru *Hambraeus* har frågat mig när jag räknar med att den delrapport från närförläggningsutredningen som rör möjligheterna att förlägga kärnkraftverk i tätorterna skall publiceras.

Enligt vad jag inhämtat från utredningen kommer betänkandet att läggas fram i början av år 1974.

Fru HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min enkla fråga.

I riksdagsberättelsen till 1973 års riksdag står det att närförläggningsutredningens arbete rörande möjligheterna att förlägga kärnkraftverk i tätorter beräknas bli avslutat under första halvåret 1973. Jag har fått uppgift om att denna del av utredningens arbete är färdig men att man på grund av resultatets alarmerande karaktär tvekar att publicera det.

En tänkbar maximal olycka skulle visserligen ha mycket låg sannolikhet, men kunskapen om att en så stor olycka vore möjlig fruktar man skulle uppröra opinionen så starkt att kärnkraftutbyggnadsprogrammet kunde stoppas. Detta skulle inte bara gälla förläggning av kärnkraftverk nära stora tätorter utan också nu pågående byggen.

Utredningens sekreterare, Stig Bergström, berörde vid CDL:s kärnkraftsdag den 8 november svårigheter med presentation av risköversväganden i samband med kärnkraft. Han antydde att det finns psykologiska faktorer som försvårar presentationen.

Det är inte ägnat att öka medborgarnas förtroende för myndigheterna om man får misstankar att information undanhålles allmänheten för att inte stoppa en verksamhet som medborgarna skulle reagera mot om de hade informationen. Ingenting oroar mer än misstanken att någon håller tyst för att inte oroa.

Denna delrapport är en nödvändig del av det beslutsunderlag i kärnkraftfrågan som riksdagen begärt. Är industriministern villig att medverka till att utredningen publiceras snarast möjligt?

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Fru *Hambraeus* säger att hon "har hört" det och det, och då erinrar jag mig en strof ur en Karlfeldtsdikt: "Hör tidens röster,

dundrar demagogen. Ja, hör och lär, men tro ej allt du hör.”

Vad skulle det finnas för anledning att undanhålla utredningsmaterial, att inte ge publicitet åt det? Vi kommer att ha detta material som underlag för bedömningarna av det fortsatta kärnkraftsprogrammet, och jag anser det vara bättre att utredningen presenterar ett fullödigt sakligt material än att den påskyndar sitt arbete.

Vi måste kunna ge oss själva och alla andra svenska medborgare möjligheter att grundligt studera det här materialet och diskutera det, innan vi slutgiltigt tar ställning till det fortsatta kärnkraftsprogrammet, och jag räknar med att vi skall kunna få ett sådant tidsutrymme.

Fru HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Får jag då fråga om industriministern menar att denna del av utredningen inte är färdig i dag.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Det framgår av svaret vilka upplysningar jag har inhämtat, nämligen att betänkandet är färdigt att framläggas för oss i början av 1974.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Ang. behovet av lasarett i regionala centra

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr Nordgrens (m) i kammarens protokoll för den 7 november intagna fråga, nr 289, och anförde:

Herr talman! Herr Nordgren har frågat om jag anser att ett lasarett tillhör de primära servicefunktionerna i ett regionalt centrum.

Socialstyrelsen har nyligen lagt fram förslag till ett principprogram för hälso- och sjukvården, som bl. a. innebär en fortsatt utbyggnad av den decentraliserade öppna hälso- och sjukvården. Vad gäller lasarettsvården förutsätter förslaget att det även i fortsättningen skall finnas två typer av lasarett på länsnivå, benämnda länssjukhus och länsdelssjukhus, vilka i princip motsvarar de nuvarande central- och normallasaretten. Frågan om antalet länsdelssjukhus och deras förläggning till regionala centra är en av de frågor som skall behandlas under det omfattande arbete med upprättande av sjukvårdsplaner som nu pågår ute i landstingen.

Inom Gävleborgs läns landsting pågår sedan år 1971 arbete med upprättande av en sjukvårdsplan för landstingsområdet. Enligt vad jag inhämtat beräknas arbetet kunna avslutas under nästa år. Vid en uppvaktning som jag i dagarna tagit emot från Söderhamn har lämnats en närmare redovisning av de allmänna principerna för arbetet med sjukvårdsplanerna. Jag vill tillägga att det givetvis är värdefullt att olika personalgrupper aktivt följer detta planeringsarbete inom landstingen och på gängse sätt framför sina synpunkter. Det bör dock vara självklart att detta inte -- som skett i fråga om Söderhamns lasarett -- får ske på ett sådant sätt att driften av ett sjukhus allvarligt äventyras och att dessutom

Torsdagen den
15 november 1973

*Ang. behovet av
lasarett i
regionala centra*

landstingets ställningstagande till sjukvårdsorganisationen i länet föregripes.

Herr NORDGREN (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Aspling för detta, som jag bedömer det, positiva svar på min fråga. Jag tackar också för det stora intresse som statsrådet visade vid tisdagens uppvaktning, och jag hoppas innerligt att statsrådet även i fortsättningen kommer att ägna den här frågan – som är av så avgörande betydelse för den berörda kommunens och regionens människor, näringsliv, statliga och kommunala organ därstädes och dess anställda – erforderligt intresse ända till dess att vi fått en tillfredsställande lösning.

Det är väl överflödigt att här gå in på bakgrunden till frågan – vi känner båda till den mycket väl. Jag hänvisar till vad som framkom vid tisdagens överläggningar, som statsrådet berör i svaret, liksom till vad som framkommit i andra sammanhang här i riksdagen. Och i statsrådets inledningsord vid gårdagens behandling av socialutskottets betänkande nr 25 angående åtgärder för bättre arbetsmiljö framhöll ju statsrådet angelägenheten av att tillgodose människornas berättigade krav på "ökad trygghet och hälsa".

På den bild jag här visar på TV-skärmen ser vi ca 20 000 människor som på egna och ytterligare åtskilliga 10 000-tals människors vägnar vädjar, hemställer – ja, kräver – att socialministern skall medverka till att de åtminstone får behålla den trygghet på sjukvårdens område som de enligt fattade beslut är berättigade till. Jag åsyftar här i första hand riksdagens beslut 1972 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 111 samma år, bilaga 1, där departementschefen som exempel på servicefunktioner i regionala centra bl. a. anger lasarett. Där säger också statsminister Olof Palme följande: "Både den regionalpolitiska planeringen och den fysiska planeringen måste bygga på de enskilda människornas behov och önskemål."

Tiden vid sådana här enkla frågor medger inte att jag citerar ytterligare.

Vidare hänvisar jag till beslut som landstinget enligt uppgift fattat om att befintliga lasarett inom Gävleborgs län – alltså även Söderhamns – får utvecklas på lika villkor, dvs. så att vakanta tjänster besätts och nytilldelade tjänster fördelas rättvist. Enligt vår uppfattning har av olika anledningar, som vi antydde i tisdags, detta inte skett. Jag hoppas innerligt att statsrådet även i fortsättningen kommer att medverka till en tillfredsställande lösning på våra problem på detta område.

Jag vädjar till socialministern, liksom till människorna, patienterna och de anställda på sjukhuset, att kräva av regeringen att den måtte medverka till att vi får en tillfredsställande lösning på problemen omgäende.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Med anledning av herr Nordgrens inledande ord med citat från onsdagens debatt vill jag påpeka att det i vårt land pågår ett omfattande arbete att i allt större utsträckning föra ut sjukvårdsresurserna till den decentraliserade öppna sjukvården för att därigenom göra

sjukvården mera tillgänglig för människorna ute i bygderna. Som jag har framhållit i mitt svar finns ett sådant samband mellan regionplaneringen och sjukvårdsplaneringen att frågan om antalet länsdelssjukhus och deras förläggning till regionala centra kommer under bedömning vid sjukvårdsplanernas upprättande.

Jag vill också understryka att det av socialstyrelsen framlagda principprogrammet för hälso- och sjukvårdsplaneringen inte lägger några hinder i vägen för ett bibehållande av normallasaretten, som föreslås få benämningen länsdelssjukhus med förläggning till regionala centra. Det förutsätts att verksamheten vid ett länsdelssjukhus på lämpligt sätt kan samordnas med närmaste större sjukhus. Den typ av sjukhus som finns i Söderhamn ingår alltså i den struktur för sjukvården som sjukvårdsplaneringen grundas på. Tillämpningen av de allmänna grundprinciperna för sjukvårdsplaneringen är en fråga som det ankommer på landstingen själva i egenskap av sjukvårdshuvudmän att besluta om.

Vad gäller de aktuella händelserna i Söderhamn kan jag försäkra herr Nordgren att socialstyrelsen med uppmärksamhet kommer att följa utvecklingen där och i den mån det ligger inom styrelsens kompetensområde verka för att sjukvården i Söderhamn skall fungera tillfredsställande.

Herr NORDGREN (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för detta kompletterande svar och konstaterar med tillfredsställelse att målsättningen även i framtiden är att förbättra sjukvården ute i landet. Om sjukhusen sedan kallas för normalsjukhus eller för länsdelssjukhus spelar mindre roll.

När man nyligen har renoverat och byggt till för åtskilliga tiotal miljoner kronor i Söderhamn, kan vi, som bor där, inte förstå, att man förbättrar sjukvården där genom att underlåta att utnyttja de resurser som finns och inte tilldelar Söderhamns sjukhus de tjänster som enligt socialstyrelsen beviljats för detta sjukhus.

Statsrådet bekräftar - vi fick det också bekräftat i tisdags, och det finns bekräftat i landstingsprotokollen - att det inte finns några hinder för att Söderhamns lasarett skall få fortsätta, i varje fall ända fram till någon gång på 1980-talet, då vi eventuellt kan tänkas få den nya sjukhusplanen. Vi begär ingenting mer i Söderhamn än att få behålla ett fungerande normallasarett.

Slutligen sade statsrådet att socialstyrelsen inom ramen för sin kompetens är beredd att intressera sig för frågan, och jag hoppas att det får tolkas så att socialstyrelsen är beredd att omedelbart medverka till att lösa de akuta problemen.

I slutet av svaret säger statsrådet "att det - - - är värdefullt att olika personalgrupper aktivt följer detta planeringsarbete inom landstingen och på gängse sätt framför sina synpunkter". Kommunens representanter, olika personalgrupper, de politiska partierna, samtliga fackliga organisationer, näringslivsorganisationer, ideella organisationer m. fl. har i remiss-svar framfört sina krav på ett bibehållande av lasarettet till kommunfullmäktige som har vidarebefordrat dem till landstinget. Trots detta försöker man favorisera andra sjukhus inom länet på bekostnad av

Torsdagen den
15 november 1973

*Ang. rapporteringen
vid socialstyrelsens
inspektion av
omsorgsvården*

Söderhamns sjukhus.

Det är varken rimligt, rättvist eller demokratiskt, herr talman.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Ang. rapporteringen vid socialstyrelsens inspektion av omsorgsvården

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr Romanus' (fp) i kammarens protokoll för den 9 november intagna fråga, nr 295, och anförde:

Herr talman! Herr Romanus har frågat mig vilka principer jag anser bör gälla för rapporteringen vid socialstyrelsens inspektion av omsorgsvården.

Socialstyrelsens tillsynsverksamhet när det gäller omsorgerna om utvecklingsstörda har sedan tillkomsten av den nya lagstiftningen successivt givits en mera övergripande och rådgivande inriktning. Tanken är att få en samlad genomgång av varje huvudmans omsorgsorganisation. Inspektionsmaterialet sammanställs till en helhetsbedömning av omsorgsverksamheten. På grundval av denna tas överläggningar upp med företrädare för vederbörande huvudman. Resultatet av överläggningarna offentliggörs, vilket även gäller den rapport som utformas i socialstyrelsen.

Den angivna utformningen av tillsynsverksamheten innebär inte att socialstyrelsen upphört med den vanliga punktvisa inspektionsverksamheten, bl. a. med hänsyn till att det finns ett betydande antal enskilda institutioner som inte ingår i landstingens verksamhet.

Varje inspektionsrapport som upprättas inom socialstyrelsen är offentlig handling, och socialstyrelsen medverkar regelmässigt till att den kommer till allmänhetens kännedom.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Det finns få områden där socialstyrelsens inspektionsverksamhet är så viktig som när det gäller omsorgsvården, dvs. vården av de utvecklingsstörda. De berörda har svårt att framträda och hävda sina krav inför offentligheten. En stark ökning av resurserna för omsorgsvården har skett på senare år. Det beror med all sannolikhet på omsorgslagen och på de rapporter som socialstyrelsen har utformat på grundval av denna lag. Där har man dragit fram problemen i ljuset. Medicinalrådet Grunevald och hans medarbetare har helt riktigt uppfattat sig som de utvecklingsstördas företrädare i konkurrensen om huvudmännens resurser, och det som jag här säger är alltså inte avsett som någon kritik mot inspektionsverksamheten.

Det är naturligt att denna inspektionsverksamhet har väckt irritation – det är inte mycket att förvåna sig över. Det har varit obehagligt för landstingen att eftersläpningen dragits fram, och det har också lett till kostnader på detta område som man kanske inte hade väntat sig; man har varit van att det har varit billigt att ta hand om de utvecklingsstörda. Därför har det riktats unika protester från landstingens och Landstings-

förbundets sida mot denna inspektionsverksamhet. Man har sagt att den rört detaljer, att det borde läggas om osv.

Vad är det då för detaljer som har tagits upp i dessa rapporter? Några exempel ur en rapport från ett stort vårdhem för ett par år sedan. Man påpekade att barnen där behandlas på ett förnedrande sätt, enligt löpande-band-principen: en person väcker dem, en annan tvättar dem, en tredje torkar dem, en fjärde tar på dem kläderna; de fraktas runt som kollin på avdelningen.

Personalstyrkan är för liten, vilket innebär att de som vistades på vårdhemmet måste gå till sängs ovanligt tidigt. Efter halv sju fick en enda person ta ansvar för 27 barn.

32 procent av de vuxna på det här vårdhemmet deltog inte i någon arbetsaktivitet. 52 av dem som sysselsatte sig med arbetsterapi kunde inte arbeta mer än högst 15 timmar i veckan.

Det påpekades också att de flesta som arbetade i den skyddade verkstad som fanns borde kunna bo på inackorderingshem i stället för på anstalten.

Det är alltså inte några småsaker som tas upp trots att det talas om detaljer. Det som har oroat många är att man har fått intrycket att socialstyrelsen har fallit undan för påtryckningarna från Landstingsförbundet. Det har sagts: Vi skall inte längre ta upp de här detaljerna. Rutinerna har lagts om. Men det har inte skett successivt, som socialministern säger, utan just i anslutning till protesterna.

Från Landstingsförbundet har det sagts: Nu skall vi få vara med och bestämma vad som skall offentliggöras. Därför skulle jag vilja fråga socialministern: Vill herr Aspling medverka till att socialstyrelsens rapporter offentliggörs innan sammanträffande sker med omsorgsstyrelserna -- i stället för efteråt, som man nu tänkt sig -- för att undanröja alla misstankar om påtryckningar för att obehagliga fakta inte skall få komma fram?

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Som herr Romanus riktigt underströk har en snabb utveckling av omsorgerna för psykiskt utvecklingsstörda ägt rum sedan den nya lagen kom till 1968. Låt mig gärna tillägga att landstingen som huvudmän har gjort stora insatser och tagit på sig kraftigt ökade kostnader för att skapa en tidsenlig och differentierad omsorgsverksamhet.

Jag kan illustrera utvecklingen med ett par siffror från ett område där staten bidrar till kostnaderna, nämligen särskoleverksamheten. Budgetåret 1968/69 var statens bidrag till lärarlöner i särskolorna 28 miljoner kronor. Innevarande budgetår kan motsvarande kostnader beräknas till ca 130 miljoner kronor. Omsorgsverksamhetens huvudmän och personal har här visat ett starkt engagemang för att förbättra och omvandla omvårdnaden. Det är viktigt. Det framstår som väl motiverat att tillsynsverksamheten därmed får ett mer, låt mig säga stödande, rådgivande och planerande innehåll än en detaljpräglad inspektionsverksamhet. Jag kan försäkra herr Romanus att detta inte innebär något avkall på offentlighetsprincipen.

Nr 134

Torsdagen den
15 november 1973

*Ang. rapporteringen
vid socialstyrelsens
inspektion av
omsorgsvården*

Torsdagen den
15 november 1973

*Ang. rapporteringen
vid socialstyrelsens
inspektion av
omsorgsvården*

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Vi är ense om att resurserna har ökat, även om jag tycker att det var litet märkligt att socialministern som exempel just valde särskolorna, som inte är berörda av socialstyrelsens inspektionsverksamhet. Det kan också vara förklarligt att en verksamhet ökat snabbt när den har ett mycket dåligt utgångsläge.

Men det som har oroat många människor som är engagerade inom detta område är att rapporteringen läggs om och att det heter: Nu skall vi inte ta fram så mycket detaljer – efter det att Landstingsförbundet har gjort påtryckningar för att just åstadkomma att obehagliga detaljer inte längre publiceras. Därefter får man höra att Landstingsförbundets omsorgsdelegations ordförande tolkar denna förändring så att landstingen nu skall få vara med och bestämma vad som skall publiceras, genom överläggningar med socialstyrelsen. – Så har Landstingsförbundets företrädare faktiskt sagt. Därför skulle det vara välgörande om socialministern ville säga ifrån att de rapporter utifrån fältet som socialstyrelsens inspektörer upprättat inte skall vara minnesanteckningar, som man nu har tänkt sig – och därmed icke offentliga – utan att de skall vara offentliga redan innan sammanträdena med omsorgsstyrelserna äger rum. Det skulle skapa klarhet, och det skulle skingra alla misstankar om att någonting skall smusslas under mattan.

Det låter så abstrakt att bara tala om ”detaljer”. Låt mig – för att visa att detaljer är viktiga – ta ett exempel på något som verkligen är en detalj. Det har t. ex. anmärkts att sittringarna på toaletterna, när de gått sönder, inte har blivit ersatta med nya. Detta är naturligtvis en detalj, men det kan också säga något om hur man ser på de utvecklingsstörda, Vilka andra människor i vårt land skulle behöva finna sig i att gå på toaletten och sitta direkt på porslinsgodset på toalettstolen?

Så får det inte vara. Man måste ha till utgångspunkt att utvecklingsstörda människor har minst samma behov av komfort, trivsel och god miljö som andra människor. Även detaljerna är viktiga, därför att det är detaljerna som skapar miljön.

Därför ber jag än en gång socialministern att medverka till att de s. k. minnesanteckningarna blir offentliga.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Jag vill gärna hålla med herr Romanus om att detaljerna på det här fältet självfallet är viktiga; de är väsentliga för hela den utveckling vi står mitt uppe i.

Riksförbundet för utvecklingsstörda barn, som har fört fram synpunkter i tillsynsfrågan, framhåller för sin del att omsorgsstyrelserna givetvis skall få del av anmärkningar innan dessa offentliggörs och därvid få tillfälle att framföra sina invändningar. Tillsynsmyndigheternas ställningstagande sker dock på deras eget ansvar.

Låt mig sedan bara tillägga att det inte förhåller sig så, att socialstyrelsens praxis i tillsynsfrågor har ändrats genomgripande under 1973. Socialstyrelsen och skolöverstyrelsen har t. ex. under de senaste åren genomsnittligt sammanträffat med tre omsorgsstyrelser per termin för att diskutera övergripande handlingsprogram för omsorgsverksamhe-

ten. Varje inspektionsrapport – låt mig understryka det, herr talman – som upprättas inom socialstyrelsen är offentlig handling, och socialstyrelsen medverkar regelmässigt till att den kommer till allmänhetens kännedom.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Det är väl ändå så, att efter framställningen från Landstingsförbundet och fyra landsting har man på socialstyrelsen – i varje fall utåt – markerat att man har lagt om sina rutiner, bl. a. när det gäller just offentliggörandet.

Jag beklagar att socialministern inte vill medverka till ett offentliggörande innan dessa överläggningar hålls, just mot bakgrund av hur de överläggningarna har tolkats av Landstingsförbundets talesman på området. Jag vill emellertid ändå ta fasta på vad socialministern har sagt om att allt som är relevant skall offentliggöras och att tillsynsmyndigheten skall ta ställning på eget ansvar. Det måste väl tolkas så, hoppas jag, att Landstingsförbundets representant i detta fall har varit ute och talat i ogjort väder, och det är ju en central fråga.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Offentlighetsprincipen är här självklar, herr Romanus.

Låt mig sedan bara tillägga att vad beträffar FUB, som verkligen är mycket engagerad här, har jag återkommande kontakter med organisationen. Jag har också haft det beträffande den sak vi nu diskuterar. Jag vet alltså att organisationens ledning i det stora hela ser på tillsynsfrågan på samma sätt som jag har gett uttryck för i mitt svar till herr Romanus i dag.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Om man hade frågat FUB vilket som vore att föredra: att offentliggöra det som nu kallas för minnesanteckningar redan före sammanträffandet med omsorgsstyrelserna, eller att vänta med offentliggörandet till efter sammanträdet, mot bakgrund av landstingsrådet Hedlunds uttalande, hyser jag inget tvivel om vilket alternativ de berörda parterna – de utvecklingsstörda och deras anhöriga – skulle föredra. Men om man inte kan få vad man helst vill, är man säkert angelägen om att några försök från landstingets sida att hindra ett offentliggörande icke får förekomma, eftersom sådana försök helt skulle strida mot både offentlighetsprincipen och den anda i vilken omsorgsverksamheten skall skötas.

Det är bra att vi är överens om detta.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Ang. bäddutrustningen i SJ:s sovvagnar

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr Hamrins (fp) i kammarens protokoll för den 8 november intagna fråga, nr 291, och anförde:

Nr 134

Torsdagen den
15 november 1973

Ang. bäddutrustningen i SJ:s sovvagnar

Torsdagen den
15 november 1973

*Ang. bäddutrust-
ningen i SJ:s
sovvagnar*

Herr talman! Herr Hamrin har frågat mig om jag är beredd att medverka till att vid val av bäddutrustning till SJ:s sovvagnar större hänsyn tages till allergisjuka passagerares önskemål.

SJ försöker i olika avseenden ta hänsyn till allergikers problem. Man byter sålunda successivt bl. a. ullfiltar mot acrylfiltar och bomullslakan mot lakan av bomull och acryl. Vidare har man infört skumgummimadrasser eller madrasser med bomullsvaddstoppning.

Att SJ vid de avvägningar mellan olika resenärers intressen som måste göras tar betydande hänsyn till personer med allergiproblem framgår vidare av att företaget numera helt förbjudit rökning i sovkupéer samt att SJ avbröt provet med att sovvagnsresenärer som disponerade hela kupén skulle få medföra hund.

Bl. a. med hänvisning till den uppmärksamhet som SJ ägnar denna fråga kan jag inte se något behov av åtgärder från min sida av det slag herr Hamrin åsyftar.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Det kan synas vara en relativt liten fråga som kommunikationsministern nu har fått, i varje fall ekonomiskt sett — större frågor som rör SJ brottas kommunikationsministern med — men den har betydelse för väldigt många som på grund av sin hälsa har svårt att åka sovvagn. Det kan för all del betyda en del för SJ också att man skulle kunna få fler passagerare.

Svaret är positivt, och jag tackar för det. Några påpekanden vill jag dock göra.

Egentligen skulle kommunikationsministern och jag inte behöva tala om den här saken i riksdagen — en sådan fråga borde kunna lösas på annat sätt. Riksförbundet mot allergi påtalade emellertid dessa förhållanden redan för ett år sedan i skrivelse till SJ, och jag tycker att det borde gå litet snabbare att vidta erforderliga åtgärder. Nu svarar kommunikationsministern att successivt kommer det och det att hända. Filtarna borde ju kunna bytas relativt snabbt. Man kan säga att det är en ekonomisk fråga, men det finns nog många som skulle vara tacksamma om de genom Röda korset kunde få de filter som SJ byter ut. Då skulle vi i sovvagnarna kunna rätt snabbt få sådana filter som borde ha funnits där redan nu.

Det är också bra att försöket med kattor och hundar i sovvagnskupéerna avbryts från nyår, om jag är rätt underrättad. Det skapar bättre ordning i det fallet.

Om man tar kontakt med dem som lider av allergier — jag tillhör inte dem, så jag har ingen personlig erfarenhet, och jag reser ofta sovvagn utan obehag — får man reda på att det också finns andra önskemål. Jag har hört att de t. ex. inte tycker om de heltäckande mattorna. Det borde gå att ta bort dem i sovkupéerna.

Och så ett litet önskemål även från mig: Jag undrar om inte städningen har sackat efter litet i takt med ökade lönekostnader. Man borde nog se upp med det, inte minst för allergikernas skull.

Svaret är emellertid positivt, och jag hoppas att ändringarna genomförs så snabbt som möjligt.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
15 november 1973

*Ang. ingripande
mot strejkande
arbetare i
statligt verk*

Herr statsrådet LÖFBERG erhöll ordet för att besvara herr *Olssons* i Stockholm (vpk) i kammarens protokoll för den 6 november intagna fråga, nr 287, och anförde:

Herr talman! Herr Sune Olsson i Stockholm har frågat mig om jag anser att ett statligt verk bör tillgripa statstjänstemannalagens paragraf 3 mot strejkande arbetare.

Så gott som alla arbetslagare hos staten är numera anställda som tjänstemän. De som tidigare var anställda som arbetare har således fått tjänstemannaanställning. Det innebär att statstjänstemannalagen är tillämplig på dem liksom på andra tjänstemän hos staten.

I lagen finns bestämmelser bl. a. i fråga om arbetskonflikter. Myndigheterna är givetvis skyldiga att iaktta bestämmelserna i statstjänstemannalagen lika väl som i andra lagar. De skall därvid självständigt och på eget ansvar tillämpa lagen i det enskilda fallet.

Herr OLSSON i Stockholm (vpk):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Löfberg för svaret på min fråga.

Det är alldeles uppenbart att det är nödvändigt med statlig företagsamhet, inte minst i Norrbotten. Därför ter det sig illavarlande när ledningarna för olika statliga företag sköter sina uppgifter så dåligt som i t. ex. fallet Ritsem. Företrädare för verksledningen uppträder fullt i klass med de hårdaste och mest misskända arbetsköparna i det privata näringslivet.

Bakgrunden till min fråga är Vattenfalls beslut att minska traktamentet för arbetarna vid kraftverksbygget i Ritsem från 36 till 24 kronor per dag. Det anser man sig ha rätt till i enlighet med ett avtal som upprättats med Byggnadsarbetareförbundet, där de 12 s. k. extrakronorna skall utgå intill dess goda bostäder, matsal och serviceanläggningar finns på platsen. Nu anser tydligen verksledningen att dessa krav uppfyllts, trots att det inte finns vare sig matsal eller rimlig tillgång till allmän service såsom post eller bank. Det berättas att det tar upp till fyra dagar att få ett bankärende uträttat, och avståndet till närmaste tätort, Porjus, är 140 km. Men där finns ingen läkare. Om man skall anlita en sådan tvingas man åka buss till Gällivare, och det kostar 76 kronor tur och retur.

Beträffande bostäderna förhåller det sig så att 15 arbetare tvingas dela på tre tvättställe och två toaletter. Det betecknas som god standard av företrädare för vattenfallsstyrelsen.

Arbetarna i Ritsem kräver inte, såsom det påstås i vissa tidningar, något Folkets hus eller liknande. De vill bara ha ett rimligt dagtraktamente, och det kan 24 kronor inte anses vara. Det borde kammarens ledamöter kunna understryka, eftersom utgående traktamente för riksdagsledamöter som bor mer än 7 mil från denna förnämliga ort är nästan dubbelt så högt. Det genomsnittliga hemreseavståndet för Ritsemarbetarna är 260 km, och det blir alltså det dubbla tur och retur. Man kan då räkna ut vad kostnaden för hemresa varje veckoslut blir, och att en sådan är nödvändig förslår man eftersom det inte finns någon form av nöjen eller möjlighet till frilidsaktiviteter i Ritsem.

Torsdagen den
15 november 1973

*Ang. ingripande
mot strejkande
arbetare i
statligt verk*

Företrädare för Vattenfall har nu hotat att använda statstjänstemannalagens motsvarighet till § 32, om inte de strejkande återupptar arbetet. Det innebär avsked, suspension på viss tid eller löneavdrag. Man har sagt sig vara villig att förhandla om arbetet återupptas. Det har arbetarna givetvis sagt nej till, eftersom sunt förnuft och minsta krav på rimlighet säger att det tidigare gällande förhållandet först måste återupprättas, dvs. att tilläggstraktamentet utgår som vanligt. Sedan kan man förhandla. I byggnadsavtalet stadgas att traktamentet är 40 kronor per dag, och det är en gåta för mig att någon förhandlare kunnat göra upp en lägre summa.

Personligen tycker jag att ansvariga i vattenfallsstyrelsen borde bestraffas på lämpligt sätt i stället för arbetarna. Jag hoppas att uttrycket "självständighet" i tillämpningen av lagen i statsrådets svar innebär att vattenfallsstyrelsen tar sitt förnuft till fånga.

Herr statsrådet LÖFBERG:

Herr talman! I det känsliga läge som nu råder i Ritsem – förhandlingar pågår – skall jag inte alls i detalj kommentera förhandlingsläget eller hur den ena eller andra parten uppträtt i sammanhanget. Men jag vill i anslutning till herr Olssons i Stockholm inlägg ändå göra ett påpekande.

Jag vill erinra om att disciplinansvar kan tillgripas mot strejkande tjänstemän endast under förutsättning att det är en s. k. vild strejk som pågår. När en grupp arbetstagare på eget bevåg går ut i en konflikt utan att deras fackförening har fattat beslut om strejken, kan statstjänstemannalagens bestämmelser om disciplinära påföljder tillämpas. Om den fackliga organisationen beslutat om strejk, kan de strejkande inte drabbas av disciplinär påföljd.

Jag antydde detta redan i mitt inledningsanförande, men jag har gärna velat understryka det igen. Så länge givna lagar gäller åvilar det givetvis myndigheterna att följa dessa lagar och att självständigt och under eget ansvar tolka dem.

Herr OLSSON i Stockholm (vpk):

Herr talman! Det fattas bara att man skulle kunna tillgripa disciplinstraff, om det vore en s. k. laglig konflikt och förbundet hade beslutat om strejken. Det förstod jag faktiskt själv.

Jag tycker att hotet om att använda statstjänstemannalagen mot de strejkande är groteskt. Det leder till att motståndare till statlig företagsamhet får vatten på sin kvarn. Arbetarna hos Vattenfall har inte de förmåner som tillkommer statstjänstemän i form av anställningstrygghet, rese- och traktamentsersättningar m. m. De har visserligen fast anställning, men tjänster kan dras in, vilket är precis vad som kommer att ske om Vattenfalls verksamhet minskar.

Man frågade sig också vad som skall hända med dem som nu avskedas. Det har ju sagts att de som varit aktiva under strejken skall avskedas. Skall de gå till AMS och få arbete på det sättet? Var skall man få tag på yrkesarbetare i fortsättningen?

Självklart kan jag inte få något uttömmande svar på hur konflikten skall handläggas, men jag tyckte det var angeläget att få ställa frågan, för

som jag sade i mitt första inlägg är det illavarslande att ledningen för ett statligt verk uppträder på detta utmanande sätt mot arbetarna.

Herr statsrådet LÖFBERG:

Herr talman! Jag vill i anslutning till herr Olssons i Stockholm senaste inlägg gärna erinra om att när vi för några år sedan gjorde 50 000 arbetare till tjänstemän innebar det bl. a. att de fick likställighet i fråga om trygghet och sociala förmåner med statens övriga tjänstemän.

Sedan vill jag gärna tillägga att jag kanske skulle förstå herr Olsson bättre, om han tog upp en diskussion om behovet av att det i en statstjänstemannalag finns disciplinära bestämmelser. Jag skulle mycket väl förstå en sådan diskussion, men så har inte herr Olsson agerat. I anslutning till en eventuell sådan diskussion vill jag emellertid upplysa honom om att ämbetsansvarskommittén har utrett frågan om vi i fortsättningen skall ha kvar disciplinstraff för statstjänstemän, alltså ett påföljdssystem av den nuvarande typen, som har sin speciella bakgrund. Ämbetsansvarskommittén har kommit fram med ett förslag som innebär en långtgående reformering av detta system. Förslaget kommer upp under nästa års riksdag i form av en proposition. Då har vi möjlighet att ta ställning till förslaget.

Herr OLSSON i Stockholm (vpk):

Herr talman! Man har ganska kort tid på sig att tala när det gäller enkla frågor. I detta fall inriktade jag mig just på det aktuella fallet i Ritsem. Det besked statsrådet utan att vara tillfrågad ger om att man kommer att mjuka upp bestämmelserna om disciplinstraff är glädjande. Jag kan garantera att vi såsom parti kommer igen i dessa frågor genom motioner osv. Vi anser inte att frågan saknar vikt, men i detta fall handlar det i första hand om Ritsem.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Ang. butikens öppethållande på sön- och helgdagar, m. m.

Herr handelsministern FELDT erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels herr *Lundbergs* (s) i kammarens protokoll för den 8 november intagna fråga, nr 290, dels fru *Nordlanders* (vpk) i kammarens protokoll för den 9 november intagna fråga, nr 294, och anförde:

Herr talman! Herr John Lundberg har frågat om jag uppmärksammat butikernas utvidgade öppethållande på sön- och helgdagar samt julafton och dess konsckvenser för affärsanställda och deras familjer, och om det i så fall kan förväntas att regeringen kommer att ingripa för en rättelse och att ett förslag till en ny och effektiv butiksstängningslag kommer att föreläggas riksdagen för beslut.

Fru Karin Nordlander har frågat om jag anser nuvarande möjligheter till öppethållande i varuhus och butiker i samband med sön- och helgdagar bör påkalla något initiativ från min sida i syfte att tillmötesgå de anställdas intressen av sammanhängande ledighetsdagar.

Nr 134

Torsdagen den
15 november 1973

*Ang. butikens
öppethållande
på sön- och helg-
dagar, m. m.*

Torsdagen den
15 november 1973

*Ang. butikers
öppethållande
på sön- och helg-
dagar, m. m.*

När affärstidslagen på försök upphörde att gälla vid årsskiftet 1971-1972 tillsattes en affärstidsnämnd med uppgift att undersöka effekterna i olika avseenden av fria affärstider. Nämnden har vid flera tillfällen avgivit rapporter om de särskilda undersökningar som gjorts. I den senaste rapporten den 18 oktober 1973 konstateras att det från lagens upphörande fram t. o. m. augusti i år för handeln som helhet skett små förändringar i det kontinuerliga öppethållandet på söndagar. Innan någon samlad bedömning kan göras får nämndens fortsatta rapporter och undersökningar avvaktas. Till dess är jag inte beredd att dra några slutsatser om verkningarna av fria affärstider.

Vad beträffar öppethållande på instundande julafton och de anställdas intressen av sammanhängande ledighet har jag personligen förståelse för deras intresse av en sådan ledighet. Men detta är en förhandlingsfråga mellan handelns organisationer, något som de handelsanställda torde vara väl medvetna om.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret. Svaret står i direkt motsats till vad socialministern i går förkunnade här i riksdagen. Jag har inte frågat för att få veta vad en kommitté har för uppfattning och hur den upplever öppethållandet på sön- och helgdagar etc., utan jag har frågat därför att det är uppenbart att affärstidslagens upphörande medfört sådana försämringar för de affärsanställda att vi socialpolitiskt kan sägas ha tagit ett steg bakåt. Det är olyckligt att denna för de affärsanställda så viktiga fråga skall ligga under handelsdepartementet. Den borde ju ligga under socialdepartementet, som har kontakter med människor och har en social inriktning. Det är att gå tillbaka till tiden före Gustav Möllers när man börjar försämrarna på det här sättet.

Jag beklagar att statsrådet feldt icke har förståelse för de människor som direkt träffas av den nya ordningen, som innebär att vi skall tillfredsställa anspråk som inte kan ha något reellt värde, vare sig för allmänheten eller någon annan, men som orsakar väsentliga försämringar för de affärsanställda. De affärsanställdas organisation har fört förhandlingar med sin motpart, och man är medveten om att det inte går att fortsätta den vägen utan att det fordras en lagstiftning. Då borde statsrådet ta större hänsyn till de anställda än till kommittéer som verkar i sammanhanget.

Fru NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Också jag tackar handelsministern för svaret, även om det inte var särskilt innehållsrikt. Det är inte första gången som handelsministern deltar i en debatt om de negativa konsekvenser som affärstidslagens slopande har fått. Tydligt blir det inte heller den sista, eftersom anledningen till motioner, interpellationer och enkla frågor kvarstår så länge som handelsministern inte är mera lyhörd för de argument mot i första hand hel- och söndagsöppet som framförts från olika håll, inte minst från de handelsanställda.

Dagens debatt gäller öppethållande på julafton, något som omöjliggör en sammanhängande ledighet på fyra dagar för de handelsanställda. Inom

alla övriga arbetsområden är man angelägen om att i görligaste mån skapa en sammanhängande ledighet i julhelgen på fem dagar, men Handelsn arbetsgivareorganisation har efter förhandlingar avslagit Handelsanställdas förbunds krav på julaftonsstängning. De anställda hänvisas till förhandlingar på det lokala planet direkt med företagen, men det blir enligt de anställda i många fall en skenfäktning, eftersom ledningen för de stora varuhuskedjorna sedan länge bestämt om öppethållande på julafton. Då har enligt de anställdas mening den lokala enheten, även om viljan finns, inte stora möjligheter att tillgodose de anställdas krav. Här kommer också konkurrensen, som är en av de avgörande frågorna för ökat öppethållande över huvud taget, in i bilden. Inget företag inom handeln på en ort förs göra en överenskommelse om stängning, om risk finns att andra butiker har öppet. Här har de handelsanställda ingenting att sätta emot.

De handelsanställdas organisationer har försvagats medlemsmässigt efter affärstidslagens slopande genom de många deltid- och korttidsarbetande. Inom handeln är organisationsprocenten så låg som 30 procent i vissa fall. Arbetet förskjuts mot eftermiddagar och kvällar. När en heltidsanställd slutar, anställs någon på deltid i stället. Kostnadsökningen för öppethållande på obekvämt arbetstid kompenseras genom att skär ner deltidspersonalens veckoarbetstimmar, och i övrigt läggs det på priserna. OB-tilläggen, som skulle bli så dyra att företagen avstod från kvälls- och söndagsöppet, klaras genom att skolungdomar engageras i ökad omfattning. Trots OB-tillägg på 100 procent får företagen därmed en billig arbetskraft på söndagarna.

Jag vill då fråga: Är detta en för handelsministern acceptabel utveckling?

Herr handelsministern FELDT:

Herr talman! Herr Lundberg anser att vi borde ta mera hänsyn till de affärsanställda än till vad någon kommitté sitter och tycker. Det är att förvränga verkligheten. Det är ingen vanlig kommitté som har ett utredningsuppdrag. Det är en nämnd, som har riksdagens och regeringens uppdrag att övervaka de fria affärstiderna, undersöka deras konsekvenser för de anställda, för konsumenterna och för handeln i stort samt att till regeringen föreslå åtgärder, om nämnden finner detta påkallat. Det är det direkta uppdrag som nämnden har fått av riksdagen och av regeringen.

I denna nämnd har de handelsanställda hälften av platserna. I övrigt är nämnden förankrad i riksdagen. De bedömningar nämnden hittills har gjort enligt detta uppdrag har lett den till att enhälligt konstatera att ännu så länge finns inte underlag att säga om de konsekvenser de fria affärstiderna haft är av den art att en ny lag är befogad. Jag kan inte finna att regering och riksdag kan ge ett uppdrag till en nämnd som är så klart och bestämt uttryckt och sedan under uppdragets gång säga att vi nu skall införa en ny lag.

Jag vill påminna herr Lundberg om att riksdagen så sent som i våras med stor majoritet beslöt att stå fast vid sitt tidigare beslut att låta nämnden arbeta med den representation av anställda som där finns och sedan komma med förslag.

Till fru Nordlander vill jag säga att om de negativa konsekvenserna av

Torsdagen den
15 november 1973

Ang. butikers
öppethållande
på sön- och helg-
dagar, m. m.

affärstidslagen skulle vara att affärerna vill hålla öppet på julafton, missförstår man helt den gamla lag som fanns och den nya lag som fru Nordlander pläderat för i denna kammare. Den skulle nämligen inte på något sätt förhindra affärerna från att hålla öppet på en vanlig vardag som julafton är och var i lagens mening. Den gällde ju förbud mot söndagsöppet, och söndag är det ännu inte på julafton.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Till handelsministern vill jag säga att visst kan det vara tacknämligt att åberopa en nämnd, som representerar olika åsikter från kammarledamöter och andra, men här gäller det personalen. I och med att vi fick en sociallagstiftning å la Gustav Möller införde vi ett hänsynstagande till de anställda, deras arbetsförhållanden m. m. Vi skulle beakta deras situation.

Huruvida några av nämndens ledamöter på grund av familjeband får någon kännning av ett öppethållande på julafton vet jag inte. Men jag vet att det för såväl de anställda som deras familjer medför obehag. De har kommit att befinna sig i en situation, som vi i vårt land försökt att socialpolitiskt komma bort ifrån.

Fru NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Det sista handelsministern sade, om att julafton är på en vardag, är väl ändå ganska långsökt.

Det är riktigt att i samband med affärstidslagens slopande tillsattes en affärstidsnämnd för att följa utvecklingen. Men den tycks inte vara enhällig. En av de handelsanställdas ledamöter i nämnden, Margareta Anto i Hallstahammar, har vid flera tillfällen tagit till orda, nu senast i radion förra veckan. Hon hävdar att utvecklingen av fritt öppethållande nu gått så långt att en förändring måste till.

Köpkraften hos konsumenterna ökar inte med ökat öppethållande, snarare tvärtom genom att varorna fördras. Det får också samma konsekvenser som i samhället för övrigt — de svagare blir utslagna.

Genom utslagningen av butiker minskar sysselsättningen. Den stora arbetslösheten bland kvinnorna, med konkurensen om arbetstillfällen, skapar omöjliga arbetsförhållanden även för den heltidsanställda personalen inom handeln. Man vågar helt enkelt inte neka söndagstjänstgöring för att inte ersättas av någon annan, då på deltid.

Andelen fast anställda inom handeln minskar. Enligt avtal skall man arbeta 18 timmar i veckan för fast anställning. Under den gränsen är anställningstryggheten obefintlig. Man kan avskedas med en veckas varsel utan att något sakligt skäl behöver uppges. En ombudsman för Handels i Stockholm säger i Dagens Nyheter den 9 november: Vi har medlemmar på 2 500 arbetsställen i Stockholm. Bland dem finns det 400 arbetsställen som vi saknar avtal med, i många fall därför att medlemmarna är rädda att dra på sig arbetsgivarnas missnöje. Vid 2 000 arbetsställen har vi varken medlemmar eller avtal. Flertalet som arbetar där saknar sociala förmåner och anställningstrygghet.

Vi politiker hävdar ofta att den otrygghet i anställningen som följer med politiska uppdrag måste kompenseras med höga löner och sociala

förmåner som exempelvis visstidspension. Borde vi då inte ha samma synsätt när det gäller andra grupper med anställningsformer som är minst lika otrygga som politikernas?

Herr handelsministern FELDT:

Herr talman! Herr Lundberg anser att en god socialpolitik kräver en reglering av arbetstiden i det här landet, så att ingen behöver arbeta på söndagen. Då måste han utsträcka sitt aktionsområde högst väsentligt. Det finns hundratusentals människor som har söndagsarbete: de som går skiftgång i industrin, de som arbetar inom transport- och andra servicenäringar och så vidare. Jag vill bara göra det påpekandet beträffande departementstillhörigheten av olika frågor.

Till fru Nordlander vill jag säga att det är möjligt att det är långsökt med mina konstateranden om julaftons karaktär av vardag. Men faktum kvarstår att varken den gamla lagen eller den nya, som fru Nordlander pläderar för, skulle ha förhindrat affärsmännen att ha öppet på julafton. Det har lagen aldrig gjort tidigare, och det kommer den inte heller att göra i framtiden. Därför är och förblir detta en förhandlingsfråga.

Fru Antos olika uttalanden har jag också observerat. Jag vill bara konstatera att hon bör göra dessa uttalanden i nämnden och där försöka driva den linje hon offentligen påstår sig ha.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag trodde inte att ett socialdemokratiskt statsråd skulle använda den argumenteringen i en socialpolitisk fråga, att därför att andra har obehag skall man även föra nya grupper till den kategorin. Det är orimligt.

En ombudsman i Gävle för de handelsanställda säger: När man på arbetsgivarsidan inte klarar hanteringen av den här frågan måste vi föra upp den på det politiska och fackliga planet. Vi vet att det finns stöd både hos LO och SAP för en samlad aktion.

Varför kan inte handelsministern förstå denna osäkra tillvaro även för de fast anställda när det gäller att få fullgod arbetstid på vardagarna? Man går in för att ta barn och andra till hjälp för att ersätta de ordinarie arbetarna. Det borde ändå stämma till litet eftertanke.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts proposition nr 196 till civilutskottet.

§ 11 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen nr 153.

§ 12 Föredrogs inrikesutskottets betänkande nr 30 i anledning av motion om viss utvidgning av arbetsdomstolens behörighet.

Utskottets hemställan bifölls.

Torsdagen den
15 november 1973

*Jämställdhet
mellan män och
kvinnor*

Föredrogs inrikesutskottets betänkande nr 34 i anledning av motioner angående jämställdhet mellan män och kvinnor.

I detta betänkande behandlades motionerna

1973:850 av herr Helén m. fl. (fp) vari hemställdes i yrkandet 1 att riksdagen till Kungl. Maj:t uttalade att samordnande åtgärder i enlighet med vad som anförts i motionen borde vidtagas för att skapa rättvisa åt kvinnorna och i yrkandet 2 att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att förslag snarast framlades till lagstiftning mot könsdiskriminering,

1973:1525 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari, såvitt nu var i fråga, hemställdes

A. att riksdagen uttalade sig för vidtagandet av snara åtgärder, syftande till att uppnå väsentliga framsteg i strävandena att uppnå likställighet mellan könen,

B. att riksdagen skulle hos regeringen anhålla om att denna skyndsamt vidtog åtgärder i enlighet med i motionen anförda riktlinjer avseende

1. att säkerställa allas rätt till arbete, oavsett kön,
2. att hemarbetande kvinnor utan barn under 16 år registrerades som arbetslösa,
3. att arbetslöshetsunderstöd utgick till kvinnor som på grund av bristande tillgång till barnstugeplats hindrades från förvärvsarbete,

1973:1531 av fröken Mattson m. fl. (s),

1973:1539 av fru Olsson i Hölö m. fl. (c) vari hemställdes i yrkandet 5 att en parlamentarisk utredning tillsattes med uppgift att lägga fram ett program för jämlikhet mellan könen samt

1973:1542 av herrar Römanus (fp) och Ahlmark (fp) vari hemställdes att riksdagen till Kungl. Maj:t uttalade att könsdiskriminering ej fick förekomma i de statliga bolagens personalpolitik samt att riksdagen till Kungl. Maj:t uttalade att åtgärder borde vidtagas för att skapa bättre jämlikhet mellan män och kvinnor inom den statliga företagssektorn.

Utskottet hemställde

1. beträffande samordnande åtgärder för rättvisa åt kvinnorna samt parlamentarisk utredning syftande till ett program för jämlikhet mellan könen att riksdagen skulle avslå motionerna 1973:850, yrkandet 1, och 1973:1539, yrkandet 5,

2. beträffande åtgärder syftande till likställighet mellan könen att motionen 1973:1525, yrkandet A, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

3. beträffande målsättningen förvärvsarbete åt alla som önskar det att motionerna 1973:1525, yrkandet B 1, och 1973:1531, yrkandena I och

Torsdagen den
15 november 1973*Jämställdhet
mellan män och
kvinnor*

2, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

4. beträffande registrering som arbetslösa av vissa hemarbetande kvinnor, m. m. att motionen 1973:1525, yrkandena B 2 och B 3, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

5. beträffande lagstiftning mot könsdiskriminering, m. m. att riksdagen skulle avslå motionerna 1973:850, yrkandet 2 och 1973:1542,

6. beträffande kartläggning av samhällets serviceförutsättningar för en förkortad arbetsdag att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1531, yrkandet 3.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande samordnande åtgärder för rättvisa åt kvinnorna samt parlamentarisk utredning syftande till ett program för jämlikhet mellan könen av fru Nilsson i Kristianstad (c) samt herrar Peterson i Linköping (fp), Mattsson i Skee (c), Fransson (c) och Ekinge (fp) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna 1973:850, yrkandet 1, 1973:1539, yrkandet 5, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

2. beträffande åtgärder syftande till likställighet mellan könen av herr Lorentzon (vpk) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:1525, yrkandet A, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört,

3. beträffande målsättningen förvärvsarbete åt alla som önskade det av herr Lorentzon (vpk) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:1525, yrkandet B 1, och med avslag på motionen 1973:1531, yrkandena 1 och 2, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört,

4. beträffande registrering som arbetslösa av vissa hemarbetande kvinnor, m. m. av herr Lorentzon (vpk) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:1525, yrkandena B 2 och B 3, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört,

5. beträffande lagstiftning mot könsdiskriminering, m. m. av herrar Peterson i Linköping (fp) och Ekinge (fp) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:850, yrkandet 2, och i anledning av motionen 1973:1542 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört.

Herr EKINGE (fp):

Herr talman! I en utförlig motion i år, nr 850, har folkpartiet tagit upp frågan om jämlikhet mellan män och kvinnor. Med en liberal grundsyn är det naturligt att man bestämt vänder sig emot den socialdemokratiska förmyndarideologin där valfriheten ofta framställs

Torsdagen den
15 november 1973

*Jämställdhet
mellan män och
kvinnor*

som en liberal villfarelse som inte får utgöra något rättesnöre för statens handlande.

Som ett alternativ till det socialdemokratiska kvinnoprogrammet ställer vi som liberaler upp målet om jämlikhet mellan män och kvinnor och ökad valfrihet för individer och familjer. Mot denna bakgrund har vi lagt fram ett reformprogram, som bl. a. omfattar utbildning, utbildningsbidrag, det studiesociala stödet, möjligheterna till deltidsarbete, flexibel arbetstid, ökat utbud av beredskapsarbeten, allmän egenpension, bostadstillägg, vårdnadsbidrag, föräldrapenning, sjukpenning och föräldrautbildning. Det är alltså som jag sade ett reformprogram.

I det nu föreliggande betänkandet från inrikesutskottet med anledning av bl. a. vår motion tar utskottet upp de frågor som rör arbetslivets område. Utskottet är enigt om att den bristande jämlikheten mellan män och kvinnor är ett komplicerat problem som ofta bottnar i fördomar som det tar tid att komma till rätta med. Att sedan utskottets majoritet, som i det här fallet består av socialdemokraterna och moderaterna, trots insikten att det rör sig om komplicerade problem inte vill medverka till en allsidig, bred belysning av problemen beror väl på att socialdemokraterna och moderaterna i utskottet har förenat sig i en konservativ syn på könsrollsfordelningen, där visserligen smärre marginalförbättringar kan accepteras men där viljan till åtgärder som kan skapa någorlunda rättvisa mellan män och kvinnor saknas — trots all retorik, trots ett allmänt talesätt.

Herr talman! I denna bild passar den av statsministern tillsatta jämställdhetsdelegationen naturligtvis bra in. Man kan inte frigöra sig från tanken att socialdemokraterna genom tillsättandet av den delegationen har velat skaffa sig ett alibi, och inte heller från tanken att moderaterna tydligen förväntar sig att delegationen inte skall kunna uträtta särskilt mycket. Att jämställdhetsdelegationens sammansättning och arbetssätt inte svarar mot våra krav på hur sådana här frågor skall hanteras är väl ganska förstäligt.

Jag vill erinra om att statsministern sammankallade en mycket bred representation för olika organisationer för att diskutera och orientera om de här frågorna. Det var bra i och för sig, men ur den här konferensen, som ju var ambitiöst upplagd, uppstod sedan en av fem socialdemokrater bestående delegation vars uppgift tydligen är att för regeringen och statsministern lägga fram synpunkter och förslag.

Jag vill rikta kammarens uppmärksamhet på att denna lilla enparti-grupp har att besluta om vilka frågor som skall tas upp och föras vidare. Den s. k. stora delegationen, som är väl förankrad i en mängd organisationer, har ingen medbestämmanderätt och inget reellt inflytande i delegationen. Den får naturligtvis ge sina råd och sina synpunkter till den lilla delegationen ett par gånger om året vid mer eller mindre normalt konferensliknande sammankomster, men sedan är det de fem socialdemokraterna i den lilla delegationen som avgör om något i det förslag som kommer upp passar in i det socialistiska mönstret för kvinnofrågorna.

Detta, herr talman, är naturligtvis inte tillfredsställande. Det är därför som vi i folkpartiet och centern i reservationen I tar upp jämställdhetsfrågorna och kräver att delegationen skall breddas till en parlamentariskt

sammansatt utredning. Det är den utredningen som bör utarbeta ett program för jämställdhet eller jämlikhet mellan män och kvinnor. Vi har naturligtvis i och för sig ingenting emot att de fem utsedda socialdemokraterna ingår i utredningen. men vi räknar också med att ett antal representanter för dem som sitter i den stora delegationen skall ingå i en sådan utredning. Det viktiga är att den får en så djup förankring som är nödvändig för att de reformer som föreslås verkligen skall ha genomslagskraft i samhällslivet. Det fordras åtgärder över ett brett register. Här måste lagstiftningsåtgärder, fackliga åtgärder och åtgärder i opinionsbildande syfte sättas in.

Jag skall inte nu, herr talman, gå närmare in på dessa frågor, eftersom herr Romanus senare kommer att utveckla vår syn på spörsmålet om en lag mot könsdiskriminering, något som vi också för fram.

Låt mig till sist bara få understryka att kravet på rättvisa åt kvinnorna eller kravet på jämlikhet mellan könen, som vi också kallar det, inte får negligeras. Det är långt kvar innan vi i politiken, inom organisationerna och ute på arbetsplatserna åstadkommit rättvisa mellan könen. Likalönsprincipen har vi exempelvis formellt accepterat i vårt samhälle, men vi vet alla att kvinnorna fortfarande i stor utsträckning får läglönejobben. Statistiken talar här ett förödande klarspråk om orättvisorna.

Herr talman! I våra reservationer sammanfattas våra krav på åtgärder, som vi anser vara mycket berättigade. Jag ber att få yrka bifall till dessa reservationer.

I detta anförande instämde fru Fränkel (fp).

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Utskottets skrivning och inte minst dess svar på vpk-motionen om kvinnornas situation innehåller flera mycket egendommiga resonemang. Bl. a. hävdar man att diskrimineringen mot kvinnorna ytterst skulle bero på, som man säger, enskilda människors attityder.

Detta resonemang är farligt och felaktigt främst ur två synvinklar. För det första isolerar det medvetet frågan om diskrimineringens ideologiska sida från den sociala och den ekonomiska. Därmed får man ett bekvämt motiv för att inte ytterligare utveckla frågan och diskutera vad som kan göras på det samhälleliga planet. Man legitimerar genom passiviteten utåt också det faktum att fördomarna i så hög grad finns representerade hos privata och offentliga beslutsfattare.

Naturligtvis skapar allmänna ideologiska uttalanden från ett parlaments sida inte några omedelbara ändringar i den faktiska situationen. Men man får heller inte bortse från att sådana principdeklarationer i givna lägen kan ha betydelse just för att bekämpa fördomar och attityder. I våras diskuterade riksdagen bl. a. de homosexuella problem. Det gjordes då ett viktigt uttalande med den innebörden att homosexuell samlevnad är från samhällelig synpunkt fullt acceptabel. Detta uttalande från riksdagen åstadkom givetvis inga som helst omedelbara förändringar i de diskriminerades situation. Men att riksdagen uttalade sig i denna kloka och framsynta anda kommer ändå att få konkret betydelse. Det är aldrig likgiltigt när ett statsorgan manifesterar en bestämd och klar

Torsdagen den
15 november 1973

*Jämställdhet
mellan män och
kvinnor*

ideologisk uppfattning i en fråga. Det stärker psykologiskt de diskriminerades kamp för likställdhet, och det får de fördomsfulla att känna att deras attityder inte är accepterade av samhället. Det hade därför varit av värde om riksdagen i detta eller annat sammanhang gjort sådana principiella manifestationer även när det gäller diskrimineringen av kvinnorna.

För det andra medför utskottets resonemang att man löskopplar de diskriminerande attityderna från det rådande sociala och ekonomiska systemet. Detta medför att man aldrig får en klar bild av diskrimineringsens verkliga grundval. Men det är uppenbart också ett sätt att komma ifrån en debatt om det kapitalistiska samhällets betydelse för det dubbla förtryck som kvinnorna är utsatta för.

Kvinnofrigörelsens hela grundval ligger i den ekonomiska frigörelsen. Visserligen skapar rätten till arbete inte i och för sig jämlikhet, men utan rätten till arbete är möjligheten till frigörelse och jämlikhet ingen.

När det gäller kvinnornas ekonomiska frigörelse är kapitalismen som system väldigt dubbeltydig. Den har behov av kvinnlig arbetskraft. Dess profiler blir i stor utsträckning större genom att man i viss omfattning använder kvinnors arbetskraft. Kapitalismen stimulerar i jämförelse med det förkapitalistiska samhället kvinnornas ekonomiska självständighet. Men samtidigt gör kapitalismen detta endast under vissa betingelser, på sina egna villkor. Och dessa betingelser innebär att diskrimineringen på område efter område konserveras och byggs in. Kvinnorna kanaliseras till låglöneyrken. Deras arbetskraft tas i anspråk väsentligen i så att säga supplementär form. Det betyder två ting. Dels kommer kvinnorna över huvud ut i arbetslivet endast i den utsträckning som systemet finner det nödvändigt, dels föres de till stor del över i deltidarbete, som normalt icke kan utgöra bas för deras ekonomiska självständighet. Mellan 1962 och 1972 - de senaste tio åren - har enligt arbetskraftsundersökningarna antalet sysselsatta kvinnor ökat rätt väsentligt, med ca 170 000 enligt augustisiffrorna och ca 275 000 enligt februarisiffrorna. Men hela denna nettoökning hamnar i den kategori kvinnor som arbetar mindre än 35 timmar per vecka. Det betyder alltså att kvinnorna i ökande utsträckning fått arbete, men att samtidigt segregation och skillnader på arbetsmarknaden har ökat. Låglöneproblemet har därmed i praktiken förstärkts för kvinnornas del.

Sedan är det också så, att den bristande tillväxt i den totala sysselsättningen som har varit rådande de senaste sex sju åren slår mot kvinnornas frigörelse. Vpk har många gånger från metodisk utgångspunkt kritiserat AKU-materialets totalsiffror. De ger enligt vår mening en överdriven uppfattning om sysselsättningsökningens faktiska storlek. De stämmer nämligen dåligt med folkräkningarna, och de ger i sig själva ibland orimliga resultat. Det kan t. ex. inte gärna vara så, att lågkonjunkturen 1965--1972 skulle ge större sysselsättningsökning totalt än högkonjunkturen i början av 1960-talet. Här ligger uppenbart ett statistiskt fel.

Systemets bristande tillväxt har varit påtaglig de senaste åren. Den har medfört en stark dämpning i tillskottet av förvärvsarbetande kvinnor. Den har också sociologiskt sett inneburit en förstärkning av motståndet

mot kvinnornas ekonomiska frigörelse. Det är ju i och för sig inte så märkligt, om männen i en arbetslöshetsperiod får en negativare inställning till kvinnligt förvärvsarbete. Den oreflekterat fördomsfulle mannen får då gärna en benägenhet att skylla svårigheterna inom arbetsmarknaden på kvinnorna eller på invandrarna, trots att det är systemets lagbundna utveckling som har orsakat problemet.

I de senaste årens utveckling finns i själva verket en rad rätt så oroande drag. Enligt folkräkningarna 1965 och 1970, som omfattar förvärvsarbetande med mer än halv arbetstid, har antalet kvinnliga förvärvsarbetande endast ökat från 1 154 000 till 1 207 000. Bland kvinnorna över 16 år har andelen förvärvsarbetande enligt folkräkningsdefinitionen 1965–1970 endast stigit med 1 promille, från 37,9 till 38,0 procent. Bland männen är fortfarande motsvarande andel, trots minskning de senaste åren, nästan dubbelt så hög, eller 70,6 procent. Särdeles oroväckande är också att trots kvinnornas lägre andel av de yrkesverksamma, är antalet kvinnor bland de unga arbetslösa i landet lika stort som antalet män, och har ökat betydligt sedan 1965. Det betyder att kvinnornas förbättrade utbildning, som naturligtvis i och för sig är någonting positivt, inte medfört den utjämning som man kanske borde ha väntat, och detta just till följd av den bristande tillväxten i den totala sysselsättningen. Om alltså den kapitalistiska industrialiseringen i viss mening alltid frigör kvinnorna, försvårar å andra sidan den kroniska kapitalistiska krisen deras läge i en rad hänseenden.

Herr talman! Vårt parti anser inte att utländska modeller för socialism kan appliceras i Sverige. Vi är djupt medvetna om de allvarliga brister som finns i de nuvarande socialistiska länderna. Vi har ofta kritiserat dem, och det gäller inte minst deras sätt att behandla kvinnofrågan. Mycken traditionalism har tyvärr kommit att bakas in och även direkt uppmuntras i den socialistiska strukturen. Men vi kommer inte ifråga, om man vill vara sanningsenlig, de avsevärda fördelar som en socialistisk planekonomi kan ge kvinnofrigörelsen -- just därför att den ekonomin möjliggör en medveten progressiv vilja och strävan.

Det är dock, vad man än i övrigt vill säga, ett obestridligt faktum att av de förvärvsarbetande i Sovjetunionen var 1971 hela 51 procent kvinnor. I de olika delrepublikerna varierar procenttalet mellan 48 och 55 procent. I det högindustriella Sverige, som har en betydligt mindre jordbrukssektor än Sovjetunionen, är andelen under 40 procent.

Vidare har de socialistiska länderna, trots en rad reaktionära drag i den officiella kvinnosynen, på ett helt annat sätt än det kapitalistiska Sverige prioriterat barn tillsynen. Här prioriterar man färg-TV och autostrador eller vissa typer av överflöds konsumtion, som inte sällan just spelar på ett föräldrat och felaktigt könsrollstänkande. Ingen lär kunna förneka att det vore bättre med en annan prioritering även här, men den stöter på hinder i det ekonomiska systemet. En diskussion av kvinnodiskrimineringen blir därför alltid oundvikligen också en diskussion om ekonomiska system. Därav dess explosivitet. Därav också den undvikande attityd som man möter från dem som anar -- och är rädda för -- frågans explosiva karaktär.

Det finns förutom den rent ekonomiska frigörelsen en rad ting som i

Torsdagen den
15 november 1973

*Jämställdhet
mellan män och
kvinnor*

dag skulle kunna göras för att med praktiska föreskrifter och lagstiftning aktivt bekämpa diskrimineringen. Det är frågor där socialister och progressivt tänkande borgerliga ibland kan ha samma mening.

Låt mig nämna bara ett par detaljfrågor som exempel. Det finns i dag många arbetslösa ungdomar, också många arbetslösa manliga ungdomar. Samtidigt har man en otillfredsställande utbyggnadsgrad inom barnstuge-sektorn och en alltför låg personaltäthet. En utbyggnad av barnstugorna är ett sätt att bekämpa arbetslösheten. Att erbjuda manliga ungdomar plats i denna del av vårdsektorn vore dessutom ur könsrollssynpunkt ett sätt att bryta existerande barriärer och dämpa ensidig rekrytering och slagsida i barnens uppväxtmiljö. Detta skapar givetvis inga revolutionerande förändringar. Men det är något som kan göras nu i dagens samhälle. Det är en fråga om initiativ och medvetenhet från statliga och kommunala instansers sida. Anvisningar från riksdagen med denna innebörd vid t. ex. behandlingen av förskolepropositionen inom kort vore därför av värde.

En annan viktig praktisk fråga. Vi vet att det som hämmar kvinnan värst i hennes personlighetsutveckling och hennes yrkesliv är att hon får bära merparten av det obetalda föräldraarbetet med barnen. En av de orsaker som gör att det är så, är den traditionella rättspraxis som vid separation mellan föräldrar nästan alltid tilldömer kvinnan vårdnaden av barnet, och vanligen alla barnen i en syskonskara. Denna rättspraxis är egentligen en eftergift åt just de män som är fast i den konservativa maskulina rollen. De får ju på det sättet alla möjligheter att slippa undan sitt ansvar. Så behöver det inte vara. Fredrika Bremer-förbundet framförde i remissvar på familjelagssakkunnigas utredning den tanken att även kvinnan borde kunna ansöka om att mannen tog sin del av vårdnadsbördan. Det borde också vara så att alla föräldrar ställdes inför ansvarets eventualitet när och om vårdnadsfrågan aktualiseras. Man får nämligen inte bukt med detta allvarliga problem, man får ingen jämnare fördelning av det obetalda föräldraarbetet med barnen, med mindre än att man är beredd att i praxis introducera en annan syn på fäder som vårdnadshavare än den som nu råder. Det är anmärkningsvärt att denna för kvinnorna så viktiga fråga inte diskuteras mera. Här borde riksdagen genom att ge vägledande anvisningar till domstolarna och de sociala myndigheterna kunna driva på utvecklingen.

Så mycket viktigare är det att alla progressivt tänkande här förenar sig som det sedan ett par år förekommer en väg av nykonservatism i vissa könsrollsfrågor. Återigen träder nu fram personer som försöker återupp-liva den romantiska modersmyten, våldsamt överdriva modersrollens betydelse och därjämte nedvärdera barnstugorna som vårdinstitutioner och förhårliga hemmamoderns roll. Skenbart framträder dessa intressen som de enskilda kvinnornas försvarare. Men objektivt sett är de motståndare till den frigörelse av kvinnorna som är i kvinnornas eget intresse och som utgör en integrerande del av hela jämlikhetsfrågan.

Det är mot den bakgrund som jag här summariskt beskrivit som vi är besvikna på utskottets passiva attityd. Vi hade velat se ett parlament som varit mer medvetet om nödvändigheten av att på de punkter där det är möjligt aktivt delta i kvinnornas ekonomiska och ideologiska frigörelse-

kamp - inte minst den ideologiska delen av kampen.

Men befrielsekampen går ju inte desto mindre vidare. I lagstiftningsfrågor, i frågan om förskolan, som kommer upp inom kort, träder dessa olika perspektiv fram på nytt. Vi återkommer, herr talman, i dessa sammanhang. För dagen vill jag emellertid yrka bifall till reservationen 2 vid utskottets betänkande.

Fru LUDVIGSSON (s):

Herr talman! Låt mig först säga att det var ett mycket intressant anförande av herr Svensson i Malmö som vi nyss fick lyssna till. Jag skulle kunna instämma i väldigt mycket av det han har sagt, även om en hel del kanske inte hade så mycket att göra med det utskottsbetänkande som vi just nu behandlar. Jag tänkte emellertid försöka hålla mig till utskottsbetänkandet och reservationerna.

Samtliga de motioner som vi nu behandlar upptar frågor som berör jämställdheten mellan män och kvinnor, speciellt då inom arbetslivet, eftersom det är dessa frågor som faller inom inrikesutskottets arbetsområde. Motioner med sådana här yrkanden har behandlats av riksdagen föregående år och även tidigare. Debatten har varit intensiv under senare år och speglar en mycket stark opinion för lika villkor åt båda könen.

Vi är helt överens om att vi har väldigt långt kvar tills vi nått målet. Trots allt har det dock hänt en del positivt sedan vi senast diskuterade dessa frågor i riksdagen. Låt mig nämna den i år beslutade reformen som ger föräldrarna möjlighet att dela på barnledigheten och det beslut som riksdagen fattat om äktenskapslagstiftningen. Men visst återstår mycket att göra.

Orsakerna till att vi ännu inte nått fram till jämlikhet i det här avseendet är naturligtvis många. Det finns en räckta av samverkande orsaker som till sist grundar sig dels på djupt rotade fördomar, dels på slentrian.

Att bryta ned sådana här konservativa inställningar är emellertid ett arbete som tar tid. Och som tidigare sagts här räcker det naturligtvis inte att driva opinion. Det skall också till konkreta åtgärder.

I motionen 850 av herr Helén m. fl. och i motionen 1525 av herr Hermansson m. fl. yrkas på åtgärder för att främja strävandena att uppnå likställighet mellan könen, och i motionen 1539 av fru Olsson i Hölö m. fl. begärs att en parlamentarisk utredning skall tillsättas för att lägga fram ett program för jämlikhet mellan könen. Utskottets majoritet anser för sin del inte att en utredning av de här frågorna är det som nu är mest angeläget. Vi anser att tiden är mogen att vidta åtgärder som leder till att man i praktiken närmar sig det jämlikhetsförhållande som alla väl ändå i stort sett är överens om som målsättning. Vi menar att det därvidlag är allra mest angeläget att åtgärderna inriktas på förhållandena på arbetsmarknaden.

Sedan de här frågorna sist behandlades av riksdagen har initiativ också tagits på detta område. Jag syftar då på den delegation för jämställdhet mellan män och kvinnor som statsministern tillsatt. Direktiven för delegationen har redovisats i utskottets betänkande. Eftersom delegationen har arbetat bara en kort tid finns det helt naturligt ännu inte så

Nr 134

Torsdagen den
15 november 1973

*Jämställdhet
mellan män och
kvinnor*

Torsdagen den
15 november 1973

*Jämställdhet
mellan män och
kvinnor*

mycket av konkreta resultat att peka på.

Bland det första man tagit itu med är emellertid en viss försöksverksamhet syftande till att göra det lättare för kvinnor att få arbete genom att låta dem pröva på vad som tidigare betraktats som typiskt manliga sysselsättningar. Nämnas bör också förslagen om förstärkta arbetsförmedlingar med tjänster som avdelas för kvinnliga arbetssökande samt ett särskilt utbildningsbidrag till företag för att stimulera till jämnare rekrytering inom yrken som tidigare dominerats av antingen män eller kvinnor samt försöksvis en viss könskvotering som villkor för lokaliseringsstöd. Utskottet har vidare inhämtat att barntillsynen, de allmänna kommunikationerna och andra frågor som berör hinder för kvinnors förvärvsarbete kommer att tas upp av delegationen liksom även de problem som sammanhänger med deltidsarbete och som vi skall behandla senare.

Av vad som sagts framgår att delegationens sätt att arbeta stämmer väl med utskottets uppfattning om hur problemen bör angripas. Utskottet anser det vara en fördel att gruppen har placerats som ett slags förberedande organ till regeringen, med möjlighet att ge förslag vartefter reformer på olika avsnitt av samhällsverksamheten utarbetas. "Möjligheten att påverka det löpande reformarbetet", som det talas om i reservationen 1, tror vi tillgodoses bättre den här vägen än genom en parlamentarisk utredning.

Med hänvisning till det arbete som bedrivs inom delegationen finner utskottets majoritet det icke motiverat med något initiativ från riksdagens sida i anledning av de aktuella yrkandena i motionerna.

I motion 1525 och i motionen 1531 aktualiseras målsättningen arbete åt alla, oavsett kön. Enligt den sistnämnda motionen bör denna målsättning beaktas när riktlinjer för nästa långtidsplanering och regionalpolitiska planering utformas.

Utskottet understryker att full sysselsättning är ett av huvudmålen för den ekonomiska politiken. Att detta mål är svårt att nå – även under en högkonjunktur – har de senaste åren lärt oss. Vissa grupper har ändå svårt att få arbete. Bland dem är kvinnorna en betydande del. Därför måste åtgärder till för att skapa fler arbetstillfällen. Vi pekar i det sammanhanget på de förslag som återfinns i propositionen 165 år 1973, vilka förslag beräknas ge åtskilliga sysselsättningstillfällen.

Även de förslag som jämställdhetsdelegationen lagt fram avses få sådana verkningar. Beträffande riktlinjerna för Länsplanering 1974 är att säga att enligt meddelade anvisningar bl. a. möjligheterna för kvinnor att få sysselsättning skall uppmärksammas.

Utskottet anser sig därmed ha besvarat de aktuella motionsyrkandena och anser att det därför icke finns anledning till ytterligare initiativ från riksdagen.

I vpk-motionen föreslås vidare att som arbetslösa skall registreras hemarbetande kvinnor utan barn under 16 år samt att arbetslöshetsunderstöd skall utges åt kvinnor vid brist på barnstugeplatser. Man anför som motiv för förslagen att de här kvinnorna annars inte kommer med i arbetslöshetsstatistiken.

Skall en statistik över arbetssökande ha något värde, bör enligt

Torsdagen den
15 november 1973*Jämställdhet
mellan män och
kvinnor*

utskottets mening de som återfinns där ha uttalat en vilja om att få ett arbete. Vid en sådan automatisk registrering som motionärerna talar om, skulle man få ett mycket osäkert underlag. För övrigt kan det erinras om att i AKU registreras personer som inte sökt arbete men som skulle göra det om lämpligt arbete fanns på bostadsorten.

Att bristen på barn tillsyn är ett svårt problem är vi väl alla överens om. Utbyggnaden har dock gått allt snabbare och den ytterligare satsningen på det här området, som bör bli följden av förslagen i proposition 165, bör bidra till att situationen väsentligt förbättras. Utskottet anser att lösningen på problemet *endast* ligger i en fortsatt utbyggnad av kommunernas barnomsorg, och avstyrker därför de i detta sammanhang aktuella motionsyrkandena.

Ja, så är det då reservationen av folkpartiledamöterna i utskottet! Den rör det gamla bekanta förslaget om lagstiftning mot könsdiskriminering. Vi behandlade det senast förra året och det går väl knappast att tillföra den debatten något nytt. Utskottet uttalade då "att lagstiftning i arbetsmarknadsfrågor skall tillgripas endast i den mån problem inte kan lösas avtalsvägen eller eljest särskilda skäl kan åberopas". Vi ansåg inte då att det fanns tillräckliga skäl att gå ifrån denna princip, och vi anser det inte heller i dag.

Visst kan man väl därigenom komma åt öppen diskriminering, t. ex. i platsannonser, men den dolda diskrimineringen blir fortfarande oåtkomlig. Ganska väsentligt i sammanhanget tycker jag det är att parterna på arbetsmarknaden inte aktualiserat frågan. Med hänvisning till detta och till tidigare diskussioner i den här frågan avstyrker utskottet motionerna 850 och 1542.

Herr talman! Jag ber härmed att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Fru Ludvigsson tycker att det vi säger från vpk-håll inte har så mycket med det här problemet att göra. Det är ett typiskt uttalande, för det speglar just hur olika syn vi har här. Ni på ert håll har en så oerhört begränsad syn. Ni vill över huvud taget inte att riksdagen skall spela en aktiv och pådrivande roll i denna fråga. Ni har i grund och botten en konservativ inställning, som bl. a. tar sig uttryck i att ni hänför diskrimineringen till enskilda människors attityder och inte kopplar den till det sociala och ekonomiska systemet över huvud taget.

Jag skulle vilja fråga fru Ludvigsson: Är det verkligen så att jämställdhetsdelegationen – som arbetar med denna problematik -- har samma utgångspunkt som fru Ludvigsson här hade? Har den samma illusionära och blöddga syn på kvinnodiskrimineringen och hänför den till individuella attityder och till en allmän kvardröjande konservatism? Då har denna delegation mycket dålig förståelsegrund för att arbeta med denna problematik. Jag hoppas att det dess bättre inte förhåller sig på det sättet, utan att delegationen tvärtom är betydligt mera avancerad och allsidig än utskottet.

Vpk-reservationerna om arbetslöshet och om registrering kommer att ytterligare beröras av fru Ryding. Låt mig bara säga att fru Ludvigsson

Torsdagen den
15 november 1973

*Jämställdhet
mellan män och
kvinnor*

egentligen ger en sorts liberal syn till känna när hon säger att man som arbetslösa endast skall registrera dem som aktivt vill gå och anmäla sig som sådana. Men då försvinner alla de kvinnor som – just genom att de är diskriminerade på grund av brist på utbildning, kanske brist på förståelse i hemmet och så vidare – inte kan frigöra sig ekonomiskt. Då missar man just denna kategori, och den kategorin måste spela en stor roll i framtidens sysselsättningsplanering – om man nu har ett 10–20-årsperspektiv i den här frågan. Det hade jag hoppats att de socialdemokratiska kvinnorna skulle ha, för deras kongresser brukar utstöta mycket kända trumpetstötter både i familjerättsliga och andra frågor som rör kvinnornas situation. Men här i riksdagen böjer sig alla för den konservativa partidisciplinen, antingen den nu dikteras av statsrådet Lidbom eller av något annat statsråd som är rädd för att diskutera de explosiva frågorna.

Fru LUDVIGSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte om herr Svensson i Malmö lyssnade till vad jag sade i mitt anförande. Jag sade inte att man kan lösa dessa frågor enbart genom att bryta ned attityder. Jag sade att det också skall till konkreta åtgärder. Vi i utskottsmajoriteten tycker att ett sätt att komma till rätta med problemen är att arbeta genom den jämställdhetsdelegation som har tillsatts. Jag vet inte om herr Svensson i Malmö har läst direktiven till delegationen. Om herr Svensson har gjort det, läs dem i så fall en gång till och fundera över vad de innebär.

Jag skall inte i detta sammanhang ta upp någon diskussion med herr Svensson i Malmö om de socialdemokratiska kvinnornas jämlikhetsprogram. Jag tycker att vi skall hålla oss till de frågor som aktualiseras i utskottsbetänkandet.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Man kan inte frångå de socialdemokratiska kvinnornas syn i de här frågorna ett visst samband med det vi i dag diskuterar.

Jag är inte i och för sig oroad över direktiv som har getts delegationen och som jag noga har läst, och jag har visst lyssnat till vad fru Ludvigsson säger och de nyanseringar hon försökt göra. Men jag är oroad över vad som står i utskottets betänkande – ett sätt att tolka diskrimineringsfrågans yttersta orsak och sammanhang. Problemet är komplicerat, och det bottnar ytterst i de enskilda människornas inställning. Det bottnar i ett socialt sammanhang, som bl. a. har med det ekonomiska och sociala systemet att göra. Det jag är oroad över är alltså att fru Ludvigsson har skrivit under en sådan formulering. Man behöver nämligen inte vara marxist för att begripa att frågan om kvinnodiskrimineringen i högsta grad hänger samman med den ekonomiska och sociala strukturen – och det borde väl även ett inrikesutskott kunna förmå sig att inse och ge uttryck för i sina formuleringar.

Fru OLSSON i Hölö (c):

Herr talman! Vi har under ett oändligt antal år talat om lika villkor för män och kvinnor, och vi har naturligtvis också handlat i viss

utsträckning. Vi har ändrat lagar för att åstadkomma jämställdhet, men vi vet att det även i lagarna ännu finns stora skillnader kvar.

Flickor och pojkar har i dag samma möjligheter till utbildning. Ändå väljer ungdomarna utbildningslinjer på så sätt att vi får i stort sett en manlig och en kvinnlig arbetsmarknad med åtföljande ojämna inkomster trots att vi här i landet har lika lön på papperet.

Vad beror då detta på? Jo, vi sitter ju fast i ett traditionellt könsrollstänkande genom uppfostran, genom de barnböcker vi har läst när vi var små, genom litteratur som vi läste i skolan och genom veckopressen, som många läser. Trots lika ansvar i arbetet och i hemmet finns ändå längst inne i vårt medvetande kvar den traditionella yrkesuppdelningen att det är far som skall försörja familjen och skaffa pengar och att det är mor som skall ha det dagliga ansvaret för barnens vård och fostran.

Det måste vara detta traditionella mönster som ligger i botten när även riksdagen stiftar lagar som ger så ojämna villkor för män och kvinnor som t. ex. när det gäller efterlevandeskyddet: vi har änkepension men inte änklingspension.

Men när nu trots allt flera kvinnor söker sig ut på arbetsmarknaden kvarstår ändå huvudansvaret för hem och barn, som ofta läggs på kvinnan. Det för med sig alltför stor arbetsbörda och alltför stort ansvar för kvinnan att ha ansvaret för både jobbet och hemmet.

Det gamla försörjarbegreppet medför också att kvinnan ofta betraktas som en arbetskraftsreserv, som kan utnyttjas när det är brist på arbetskraft. Men när det är dåligt om arbete känner kvinnan det som om hon skulle ta jobbet från männen och de unga pojkarna. Det är ett flertal kvinnor som jag har hört uttrycka sig på det sättet.

Vi borde i stället ha uppfattningen att alla, såväl män som kvinnor, skall ha en självklar rätt till arbete.

Man får också en stark känsla av att samhället inte intresserar sig för att ta reda på vilka önskemål om arbete kvinnorna har. Vi vet alla att det finns en stor dold arbetslöshet, främst bland kvinnorna, men vi bryr oss inte ens om att ta reda på vad dessa kvinnor önskar; de känner sig så trängda i sin svåra situation att de inte söker något arbete. Detta kan ha flera skäl: det kan bero på bristande utbildning, de kan bo på en ort där det inte finns några arbetstillfällen osv.

Många kvinnor måste också avstå från att söka arbete utanför hemmet på grund av att samhället inte har klarat upp problemet med barntillsynen. Detta är ett stort samhällsansvar, och samhället måste försöka lösa det problemet till hundra procent. Det är otillständigt mot kvinnorna, och det är otillständigt gentemot familjerna, att vi t. ex. ändrar skattelagstiftningen och inför särbeskattning men sedan inte följer upp beslutet med samhällsservice i form av en fullt utbyggd barntillsyn. Även goda kommunikationer behövs för att man skall kunna fullgöra sitt arbete.

Båda makarna är enligt lag skyldiga att bidra till familjens försörjning. Det är hög tid att vi når en sådan frihet och objektivitet i vårt synsätt att vi uppfattar det som naturligt att kvinnan lika väl som mannen bidrar med inkomst av förvärvsarbete och att mannen lika väl som kvinnan hjälper till med vård av barnen och skötsel av hushållet. Först då kommer

Torsdagen den
15 november 1973

*Jämställdhet
mellan män och
kvinnor*

vi ifrån den gamla inställningen att kvinnan på arbetsmarknaden betraktas som en reservarbetskraft.

Kvinnornas arbetsmarknad är i dag ofta hård och föga stimulerande, med låga löner och dåliga befordringsmöjligheter. Därtill kommer vetskapen om att de blir värderade efter normer som gäller för en godtyckligt vald grupp kvinnor med sämre villkor än för en lika godtyckligt vald grupp män – normer som grundar sig på att kvinnornas arbetsuppgifter i hemmen är dåligt värderade i ekonomiskt avseende. När kvinnorna flyttar ut i samhällslivet blir de fortfarande värderade på samma sätt enligt normer som utgår från att det är kvinnorna som ensidigt bör ta ansvaret för skötseln av hem och barn. Därigenom har kvinnorna getts sämre förvärvsförutsättningar än männen.

Indelningen efter kön på det sättet är alldeles orimlig! Varför skall kvinnorna få stå tillbaka vid befordran och extra engagemang? Varför är det självklart att just kvinnorna skall ta ledigt när barnen blir sjuka eller att just de skall sluta arbeta när barntillsynen inte kan ordnas? Varför fortsätter familjerna i stort sett att fungera traditionellt med ena maken -- fadern – förvärvsarbete och andra maken – modern – förvärvsarbete i den utsträckning och med de engagemang i yrkesutbildning och fortbildning som hem och familj medger?

När vi resonerar om detta är vi väl egentligen överens om att det inte skall fortsätta så här vare sig för människornas eller för samhällets skull. Samhället behöver kvinnornas resurser fullt ut. Det är inte så att de tekniska yrkena är bäst lämpade för män därför att det oftast är män som utbildar sig för dem. Inte heller har vårdyrkena lyckats dra till sig de bästa vårdarna bara för att det är kvinnor som utbildar sig på det området och söker sig dit, eftersom vi av tradition anser att det är kvinnliga yrken. Nuvarande skillnader i yrkesfördelning mellan män och kvinnor grundar sig inte på några motsvarande olikheter i fråga om begåvning och anlag. Här är förhållandena sådana att vi måste se det som en gemensam angelägenhet att söka rätta till dem.

Inom regeringen har tillsatts en delegation för jämställdhetsfrågorna, och det tycker jag i och för sig är bra. Jag är helt övertygad om att man har en stark vilja att arbeta fram goda förslag. Men jag är helt ur stånd att förstå att dessa, som jag ser det, gemensamma problem som måste lösas skall kunna lösas bäst bara för att alla utredarna tillhör ett och samma parti. Här behöver olika synpunkter komma fram för att vi skall kunna ta ytterligare steg i rätt riktning.

Fru Ludvigsson talade om allt vad denna delegation håller på med och vad den skall göra, och på samma gång sade hon att vi har väldigt lång väg att gå innan vi har nått de mål som vi innerst inne är överens om. Jag skulle vilja be fru Ludvigsson förklara varför det skulle vara så fördelaktigt att detta arbete bedrivs av en grupp människor som tillhör ett och samma parti.

Jag understryker än en gång att det är utomordentligt viktigt att vi kommer någonstans. Det är viktigt inte bara för kvinnornas skull, det är precis lika viktigt för männen.

Herr talman! Jag ansluter mig helt till de synpunkter som finns i reservationen 1 och ber att få yrka bifall till den.

Under detta anförande övertog herr tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Med hänsyn till vad som sagts tidigare, bl. a. av herr Ekinge, skall jag koncentrera mig på frågan om lagstiftning mot könsdiskriminering, som behandlas i reservationen 5. För säkerhets skull ber jag att få yrka bifall till den redan nu.

I utskottets belänkande påpekas att frågan har diskuterats tidigare. Folkpartiet har fört fram förslag om lagstiftning mot könsdiskriminering både 1970, 1971 och 1972, och utskottet hänvisar i stort sett till sina tidigare synpunkter. Man säger att lagstiftning i arbetsmarknadsfrågor skall tillgripas bara "i den mån problemen inte kan lösas avtalsvägen eller eljest särskilda skäl kan åberopas". Man erinrar också om att parterna på arbetsmarknaden inte har tagit upp frågan om lagstiftning.

Det första skälet är inte tillämpligt. Det är uppenbart att problemen med könsdiskriminering i arbetslivet inte har kunnat lösas avtalsvägen, framför allt inte diskriminering vid anställning och befordran. I frågan om lönesättningen har man kommit en bit på väg, men också där är det stora svårigheter att få teorin om jämlikheten att fungera i praktiken. Men framför allt när det gäller individuella fall av anställning och befordran har man uppenbarligen inte lyckats lösa frågorna avtalsvägen.

Att parterna på arbetsmarknaden inte vill ta itu med detta ordentligt eller alternativt inte vill begära lagstiftning är ett utslag av att manssamhället fortfarande fungerar även inom dessa parter själva, alltså både på det fackliga hållet och hos arbetsgivarna. Så det är inte något argument *mot* en lagstiftning, utan snarast borde det vara ett argument *för* riksdag och regering att här ta ställning för ingripande på arbetsmarknaden. Regeringen har ju på senare år inte varit främmande för att ingripa med lagstiftningsåtgärder på arbetsmarknaden till den enskildes skydd.

Det var visserligen redan 1957 som den första folkpartimotionen om ett lagstadgat uppsägningskydd väcktes, och man kan säga att det tog lång tid innan socialdemokraterna accepterade det liberala förslaget. Men det har man ändå *gjort* på senare år, och vi får nu en lagstiftning som skyddar mot obefogad uppsägning, alltså ett skydd för anställningstryggheten.

Varför skulle man inte då också kunna acceptera -- helst litet snabbare -- vårt förslag om lagligt skydd mot diskriminering, om lagligt skydd för att bli behandlad som individ med sina personliga färdigheter, kunskaper och erfarenheter när man söker jobb, vare sig man är man eller kvinna och oavsett vilken ras eller etnisk grupp man tillhör? Jag är övertygad om att det här förslaget också kommer att accepteras, precis som skedde med vårt förslag om anställningstrygghet, men jag hoppas att det den här gången inte kommer att ta 16 år.

Delegationen för jämställdhet mellan män och kvinnor har vidtagit en hel del åtgärder. Den har inte dragit sig för att gå in med åtgärder av regleringstyp, t. ex. när det gällt villkoren för beviljande av lokaliseringstöd. Man frågar sig då varför inte delegationen tagit upp frågan om

Torsdagen den
15 november 1973

*Jämställdhet
mellan män och
kvinnor*

lagstiftning mot könsdiskriminering. Eller är det kanske så att delegationen börjat syssla med detta problem, fast det inte framgår här? Eftersom nu statsrådet Leijon, som tills helt nyligen har fungerat som sekreterare i denna delegation, är närvarande i kammaren, bör vi kunna få en upplysning på den punkten: Har delegationen – eller eventuellt den lilla delegationen eller dess sekretariat – sysslat med frågan om lagstiftning mot könsdiskriminering? Om så inte är fallet: Varför har man inte gjort det?

Fru Ludvigsson sade att det inte är lätt att tillföra den här debatten så mycket nytt i år. Nej, i varje fall inte om man bara skall hålla sig till vad som hänt i Sverige, för här händer det inte så mycket. Men om vi går utanför vårt lands gränser – och det kan man möjligtvis tillåta sig att göra någon gång för att se om vi har någonting att lära av vad som sker på andra håll – kan vi finna att man i USA, där det som bekant sedan 1964 finns en lag mot diskriminering på arbetsmarknaden som gäller både rasdiskriminering och könsdiskriminering, nu har effektiviserat denna lag, så att den kommission som sköter övervakningen av dessa frågor nu har fått rätt att på eget initiativ åtala företag.

Därför tar man nu inte bara upp individuella klagomål från olika arbetssökande eller anställda, utan man går också in i stora företag och begär att företagen skall redovisa vad de gör för att åstadkomma jämlikhet mellan män och kvinnor samt jämlikhet på rasområdet. I en artikel i New York Times upplyses att man i september gick till attack och åtalade ett antal stora företag och fackliga organisationer. Det gällde General Motors Corporation, Ford Motor Company, General Electric Company, Sears, Roebuck & Co, och det gällde fackföreningarna United Automobile Workers, International Union of Electrical, Radio and Machine Workers och United Electric Workers, alltså tre stora fackliga organisationer och fyra stora företag.

Det upplyses också i artikeln att denna kommission har en stab på 220 personer, varav ett stort antal advokater, som sysslar med att se till att denna lagstiftning fungerar i praktiken. Man har varit engagerad i inte mindre än 144 rättsaffärer.

Där nämns också exempel på de resultat man uppnått. Sålunda har man lyckats få en uppgörelse med American Telephone and Telegraph Company, en uppgörelse som givetvis skett mot bakgrunden av den lag som finns i Amerika, och som tvingat detta företag att i retroaktiv lön utbetala 38 miljoner dollar till anställda som blivit diskriminerade.

Det är alltså inte bara fråga om någon papperslagstiftning, utan det gäller saker och ting som verkligen får betydelse för människorna. Effekten mångdubblas när andra företag ser resultaten. Då förstår de att de måste handla för att inte råka ut för sådana här smällar i efterhand. Enligt en annan uppgörelse fick Detroit Edison Company betala 4 miljoner dollar och den fackliga organisationen Utility Workers 250 000 dollar.

Utomlands har man den uppfattningen att en sådan här lagstiftning kan ge resultat. Även om vi tycker illa om mycket som händer i USA, skall det inte hindra oss att ta vara på det som är positivt i detta land.

I England har man inte kommit riktigt så långt när det gäller åtgärder

mot könsdiskriminering. Det finns sedan tidigare en lag mot rasdiskriminering, men i år har regeringen på remiss skickat ut ett förslag om en lag mot könsdiskriminering. Remisstiden utgår någon gång i slutet av november. Vad delegationen i Sverige skulle kunna göra, om den inte vill sätta i gång en egen utredningsverksamhet, är i alla fall att studera detta lagförslag och de remissyttranden som kommer in.

Jag vill fråga statsrådet Leijon: Vad är motivet till att man inte är beredd att studera dessa erfarenheter? Eller är man till äventyrs nu beredd att ta upp denna tråd?

När man är så otillfredsställd med läget – jag tycker det är en riktig reaktion – som hela tillkomsten av denna delegation är ett uttryck för, och när man diskuterar kvoteringsprinciper som villkor för att bevilja lokaliseringsstöd, vilket kan vara en något diskutabel åtgärd – det är man också medveten om, men man tycker att läget är så desperat att åtgärder måste vidtas som man själv är tveksam till – hur kan man då helt helt och hållet gå förbi en så pass näraliggande åtgärd som en lagstiftning till skydd för den enskilde på detta område mot arbetsgivare av alla slag?

Herr Svensson i Malmö framhöll att han var besviken på utskottets passivitet. Om vi inte får besked om att någonting händer, finns det ännu större anledning att bli besviken på delegationen. Det är över ett år sedan statsministern på partikongressen utlovade att denna delegation skulle göra någonting. Jag tycker detta hör till de frågor man borde ta itu med. Jag kan till herr Svensson i Malmö tillägga, att om han är besviken på passiviteten kan det vara ett motiv för att stödja reservationen 5.

I en motion, som också nämns i denna reservation, har herr Ahlmark och jag tagit upp vad som gäller för de statliga bolagen. De statliga verken får inte diskriminera vid anställning. Det står i grundlagen. Detta övervakas numera mycket intensivt av justitieombudsmannen, sedan det här i riksdagen påtalats att statliga verk hade diskriminerande platsannonser. Men de statliga bolagen lyder inte under grundlagens bestämmelser i detta fall. Det innebär också att JO inte kan övervaka dem.

Av detta skäl tog jag i en enkel fråga till finansministern upp ett exempel på könsdiskriminering i ett statligt bolag, som sorterar under finansdepartementet. Jag trodde att det var ett olycksfall i arbetet och att man skulle kunna få ett uttalande som var vägledande för statliga bolag. Men till min förvåning och besvikelse tyckte finansministern att det var helt i sin ordning att ett statligt bolag annonserade efter kvinnlig arbetskraft till ett typiskt kvinnoyrke. Han ville över huvud taget inte göra några uttalanden om vilken personalpolitik de statliga bolagen skulle föra. Det framgick av debatten att regeringen inte var beredd att vidta några åtgärder beträffande de statliga bolagens personalpolitik för att få bättre jämlikhet mellan män och kvinnor.

En utredning, som jag tror att statsrådet Leijon fortfarande har någon slags befattning med, har tillsatts om personalprinciperna inom den statliga förvaltningen. Om jag är riktigt underrättad, har den ingenting att göra med de statliga bolagen. Därför har vi i motionen yrkat att åtgärder bör vidtas för att skapa bättre jämlikhet mellan kvinnor och män inom den statliga företagssektorn. Eftersom åtgärderna tydligen bara syftar på den statliga förvaltningen, bör man vidta liknande åtgärder för bolagen.

Torsdagen den
15 november 1973

*Jämställdhet
mellan män och
kvinnor*

Vidare vill vi att riksdagen skall uttala att könsdiskriminering ej får förekomma i de statliga bolagens personalpolitik. Om man, som den förre industriministern Wickman sade vid flera tillfällen, anser att den statliga sektorn skall vara föredöme för den enskilda, måste väl de statliga bolagen rätta sig efter ett sådant uttalande av riksdagen. Annars blir ju hela den tankegången meningslös.

Nu vet inte jag om utskottets uttalande att det "självfallet skall vara en ledande princip för de statliga företagen att avhålla sig från könsdiskriminering liksom att man där arbetar för jämställdhet mellan manliga och kvinnliga arbetstagare" innebär att de statliga bolagen nu är skyldiga att rätta sig efter detta och om det kommer att vidtas åtgärder av samma typ som på förvaltningssidan. På den punkten skulle jag alltså vilja ha en upplysning av statsrådet: Innebär uttalandet en bindande skyldighet för de statliga bolagen, och kommer det att vidtas åtgärder?

Visserligen är den lilla delegationen partipolitiskt ensidigt sammansatt, men när den tillsattes sade jag att den ju ändå bör dömas efter sina gärningar. Nu har det gått en tid, och nu kan man se gärningarna. Jag vill ifrågasätta, om det verkligen är rimligt att arbeta så länge utan att ta itu med lagstiftningsfrågan, om man nu inte har gjort det i hemlighet – vi får väl höra det strax. Är det vidare rimligt att den stora delegationen med företrädare för olika organisationer och olika politiska meningsriktningar enligt utskottets uppgifter tydligen hittills bara har sammanträtt en enda gång?

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! De frågor som behandlas nu har diskuterats många gånger tidigare här i kammaren, och det är väl inte heller sista gången vi har anledning att ta upp en del av de frågeställningar som tidigare talare har berört.

Jag har begärt ordet enbart för att något kommentera inrikesutskottets skrivning när det gäller motionen 1531, där jag och en lång rad av mina socialdemokratiska kvinnliga kolleger här i kammaren har begärt en kartläggning av samhällets serviceförutsättningar för en förkortad arbetsdag. Vi har i motionen sagt ifrån att vi inser att en förkortning av arbetstiden först och främst är en facklig fråga, men när kraven på en kortare arbetsdag tillmötesgås måste samhället också vara berett att inrätta sin service efter de nya förutsättningarna.

Jag tycker att utskottets skrivning är ganska kortfattad och rätt förbryllande. Utskottet säger att det ställer sig tveksamt till motionsförslaget och för närvarande inte är berett att förorda en utredning. Utskottet säger vidare: "Den av motionärerna väckta frågan om samhällets serviceförutsättningar blir ett av de problem som får övervägas om det blir aktuellt med en allmän sänkning av arbetstiden." Jag hade mer förstått utskottet, om det i stället för "om" hade stått "när".

När motionen skrevs i början på motionstiden, hade tanken på den kortare arbetsdagen börjat diskuteras. Före höstens valrörelse utfrågades samtliga partiledare om sin inställning till den kortare arbetsdagen. Alla svarade att de ställde sig mycket positiva till denna. Det var självfallet glädjande, men ännu mer väsentligt är väl att Landsorganisationens

nuvarande ordförande offentligt yttrade, att han ställde sig bakom tanken på sex timmars arbetsdag som mål för det lönsamma handlandet för LO:s del och att även TCO ställde sig bakom kraven i Socialdemokratiska kvinnoförbundets program. Det borde alltså ha stått åtminstone "när" och inte "om".

Just i dag bara för någon timme sedan har här i riksdagshuset avslutats en konferens där Landsorganisationen har givit sina synpunkter på det föränderliga samhällets roll med speciell hänsyn till arbetande föräldrar. Där har presenterats en rapport från LO:s arbetsgrupp för arbetstids- och semesterfrågor, en rapport som blev klar i augusti och godkänts av LO:s representantskap för att, som det heter i förordet, vara ett underlag för LO:s handlande i arbetstidsfrågorna. Jag vill gärna, herr talman, till kammarens protokoll bara få läsa in ett par av meningarna och åsikterna helt ordagrant: "En kommande förkortning av veckoarbetstiden bör vara inriktad på att förkorta arbetstiden per dag. Arbetsgruppen tar bestämt avstånd från t. ex. 4-dagarsveckan med ett högre antal timmar per dag. -- -- talar dock på längre sikt starka sociala och familjepolitiska skäl för en ytterligare generell förkortning av arbetstiden. -- -- Mot bakgrund av vad som ovan sagts anser arbetsgruppen att fackföreningsrörelsens långsiktiga målsättning i arbetstidsfrågan bör vara en 30-timmars arbetsvecka med 6 timmars arbetstid per dag. På sikt kommer en sådan målsättning att innebära, att fler arbetstillfällen kan beredas samtidigt som den tillgodoser olika gruppers krav på en kortare arbetstid t. ex. för småbarnsfamiljerna."

Tiden bör alltså vara mogen att i ett kommande utskottsbetänkande inte skriva *om* utan *när* och att icke i framtiden avstyrka ett sådant motionsyrkande. Vi bör också från samhällets sida vara beredda att ompröva vår inställning till service och till våra möjligheter att tillgodose människornas behov när den kortare arbetsdagen blir ett faktum, något som den uppenbarligen kommer att bli. Därför, herr talman, har jag i dag inte något yrkande, men vi ämnar återkomma när en ny riksdag börjar sin motionstid.

I detta anförande instämde fru Johansson (s).

Fru MOGÅRD (m):

Herr talman! Det är ännu långt kvar innan jämställdhet mellan könen är uppnådd — i hemlivet, i arbetslivet och i samhällslivet gör könsrollsmönstret sig påmint. Jämställdhet mellan könen är en invecklad fråga och, herr Ekinge, för oss moderater en angelägen fråga, vilket lätt kan konstateras i olika dokument, även om det kanske inte speciellt kommer till synes i föreliggande betänkande.

Det är också på sitt sätt glädjande att det har blivit en modern fråga. Det var nog många som uppfattade regeringens beslut förra året att tillsätta en delegation i frågan som ett partipolitiskt försök att fånga upp en växande opinion. Den gjordes också till en intern socialdemokratisk fråga genom att delegationen knöts till statsministerns kansli och genom att den består av fem socialdemokrater.

Till delegationen har visserligen knutits den s. k. stora delegationen,

Torsdagen den
15 november 1973

*Jämställdhet
mellan män och
kvinnor*

där jag har äran att vara med. Men den stora delegationen har sammankallats mycket sällan — en gång hittills och nu ett sammanträde i slutet av den här månaden. Hur liten betydelse man tillmäter denna stora delegation — med företrädare för ämbetsverk, för kommunförbunden, för arbetsmarknadsorganisationerna och för ett antal kvinnoorganisationer — visas av att det åtgärds paketet beträffande arbetsmarknadspolitiska åtgärder för kvinnorna som framlades i våras inte presenterats för eller diskuterats i den stora delegationen. De förslag som framlades i paketet har också kritiserats av en rad remissinstanser, bl. a. av det kvinnoförbund som jag företräder.

Det går inte att komma ifrån att den lilla delegationen är strikt socialdemokratisk och att den har en socialistisk inriktning av sitt arbete. I direktiven sägs det också att delegationen ”bör fördjupa och utveckla den helhetssyn som skall vara vägledande för regeringens politik för jämställdhet mellan män och kvinnor och föreslå åtgärder för att förverkliga denna politik — —”. Uppenbart är att saken bättre skulle tjänas av en parlamentariskt sammansatt utredning. Dels för att, som det sägs i reservationen i föreliggande betänkande, ”det är viktigt att man engagerar så stora grupper i samhället som möjligt i arbetet för att därmed påverka opinionen och skapa underlag för långsiktiga lösningar”. Dels också för att förhindra att lösningar på jämställdhetsproblemen söks efter endast *en*, ideologiskt förankrad, linje, kanske klarast uttryckt av Socialdemokratiska kvinnoförbundets ordförande Lisa Mattson i satsen: ”Vi vill ha arbete åt alla vuxna och kollektiv omsorg om barnen.”

Genom denna inriktning förhindrar man, för att ta bara ett litet exempel, att kvinnors vård av barn och vårdbehövande anhöriga betraktas som fullvärdigt arbete — de betraktas och registreras som personer utanför arbetskraften — medan de bara behöver byta arbete med grannfrun för att registreras som tillhörande arbetskraften. Detta kan knappast öka kvinnors känsla av jämställdhet med männen utan snarare ge kvinnor den idén att deras enda utväg är att vara lika männen och lämna hem och barn.

Utskottet konstaterar helt riktigt att problemet ytterst bottnar i de enskilda människornas inställning. Jag har, då stora delegationen varit samlad, framfört som min mening att denna inställning — fördomar och konservativa attityder hos män *och* kvinnor — måste kartläggas och analyseras utifrån dagens läge. Vi vet enligt min mening ganska litet om detta. Gårdagens fördomar är ju nu ointressanta. En parlamentariskt sammansatt utredning skulle ofrånkomligen komma in också på den viktiga frågan om vad som är fördomar och konservativa attityder och vad som till äventyrs är realistiska uppfattningar om män och kvinnor. Den diskussionen är väsentlig och kan inte föras i en snävt partipolitiskt sammansatt församling. Den är väsentlig för att påverka opinionen och få den med i diskussionen och i arbetet på att omvärdera eller bara sakligt värdera invanda attityder.

Om det föreligger ett allvarligt intresse för att förbättra jämställdheten mellan könen och samtidigt bevara och öka valfriheten för enskilda människor oavsett kön är det just en vittsyftande utredning som man snarast bör tillsätta. En utredning som parallellt med förslag om praktiska

åtgärder för att förbättra missförhållanden som är uppenbara kan penetrera hela problemkomplexet.

Jag finner mig därför föranlåten, herr talman, att yrka bifall till reservationen 1 i inrikesutskottets betänkande nr 34.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Nu fick vi en intressant koppling till den tidigare debatten mellan mig och fru Ludvigsson. Här träder alltså en representant för den nykonservativa familjeuppfattningen upp och deklarerar med stor emfas att man står för det omstridda yttrandet i utskottsbetänkandet, där man säger att man vill reducera frågan till något som har med enskilda människors inställning att göra. Fru Ludvigsson har ju skrivit under samma betänkande. Är fru Ludvigsson enig med denna konservativa syn, eller vill hon kanske nyansera det på ett annat sätt?

I fru Mogårds anförande träder också till mötes en förtäckt och försåtlig argumentering för att det finns sådana grundläggande sociala och psykologiska skillnader mellan kvinnor och män som kan motivera, och hos alla konservativa i alla tider har motiverat, uppdelningen i könsroller exempelvis när det gäller arbetet med barnen. Det är nämligen detta som fru Mogård står här och propagerar för, fastän hon gör det på ett stillsamt och försåtligt sätt, eftersom det i dag inte är god politik och god taktik att göra det på ett öppet och hänsynslöst sätt som man gjorde på 1930-talet när modersromantiken florerade som värst.

Fru MOGÅRD (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag har icke för avsikt att ge mig in i en debatt med herr Svensson i Malmö om kapitalism och socialism osv. Jag vill bara säga att jag tycker att herr Svensson skall undvika den allvarliga benägenheten han har att gruppera och stämpla människor och misstänkliggöra deras bakomliggande motiv. Jag tänker inte upprepa mitt anförande för att herr Svensson skall uppfatta vad jag sade, men jag skulle vara tacksam om herr Svensson ville läsa det och för en gångs skull kanske läsa det med ett öppet sinne och en positiv inställning. Det skulle ju faktiskt kunna ligga någonting i vad jag säger fastän jag råkar höra till moderata samlingspartiet. Jag lyssnade faktiskt med stort intresse på vad herr Svensson sade. Jag skall läsa det också. Jag tror inte att jag instämmer till 100 eller ens 90 procent, men jag kan gott tänka mig att finna både 40 och 45 procent av innehållet vara bra. Jag hoppas det är tillåtet att säga det även till en kommunist.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Visst är det tillåtet, fru Mogård. Men vi behöver inte diskutera frågan oss emellan i termerna kapitalism och icke-kapitalism, även om det naturligtvis för oss är väsentligt. Det räcker fullständigt att diskutera den form av nykonservatism som ibland träder en till mötes hos moderata samlingspartiets talesmän i de här frågorna och som fick ett så markant uttryck när vi diskuterade familjerätten i våras. Då var vissa moderata motionärer inte beredda att acceptera att ogifta fäder skulle få samma rättsliga utgångsläge som ogifta mödrar när det gällde vårdnaden

Torsdagen den
15 november 1973

*Jämställdhet
mellan män och
kvinnor*

om barn. Man ville behålla kvinnans rättsliga företräde. Men detta kvinnans formella rättsliga företräde är ju socialt sett något som just bidrar till att konservera kvinnans speciella roll, den traditionella vårdarrollen, som man måste ha bort om kvinnorna skall kunna socialt frigöras.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Som flera talare i dagens debatt har framhållit är jämställdheten mellan män och kvinnor en fråga som länge varit aktuell och som tyvärr också kommer att bli aktuell åtskilliga år framöver. Dagens debatt visar också att detta är en fråga som med allt större kraft pockar på sin lösning och en lösning i form av handling. Här krävs ett handlande som med nödvändighet måste omfatta lösningar av ett mycket stort antal problem som griper in i varandra.

För det fortsatta arbetet att komma litet grand längre fram i frågorna om jämställdhet mellan män och kvinnor är emellertid kravet om allas rätt till arbete oavsett kön det primära kravet. Om vi accepterar detta som ett allmänt mål måste också kommande långtidsutredning och all regionalpolitisk planering inrättas efter det.

Från vänsterpartiet kommunisternas sida finner vi det helt väsentligt att ge ett bättre konkret innehåll åt ett hittills alltför abstrakt, alltför allmänt tal, ofta innehållande endast önskingar och tyckanden.

Statistiska centralbyråns arbetskraftsundersökning (AKU) har räknat fram att 54 procent av samtliga kvinnor mellan 16 och 74 år tillhör arbetskraften. Men då har man räknat in även alla kvinnor som arbetar tillfälligt och dem som arbetar deltid. 1 609 000 kvinnor arbetade enligt en undersökning i april i år. Av dessa arbetar omkring 500 000 mindre än 35 timmar i veckan – och av den gruppen arbetar 190 000 mindre än 20 timmar per vecka.

Med litet matematik kommer vi fram till att omkring en miljon kvinnor alltså har en någorlunda fast ställning på arbetsmarknaden. Men för de flesta kvinnor gäller att de arbetar periodvis. I samband med t. ex. barnfödelse gör de ett eller flera avbrott i förvärvslivet, och detta avbrott kan bli kortare eller längre.

Dessutom finns den stora gruppen kvinnor – omkring en halv miljon – som är dolt arbetslösa, dvs. de kvinnor som skulle söka arbete om sådant fanns på den ort där de bor, om de hade frågan om barntillsynen löst och om hushållsarbetet var mindre krävande genom tillgång till kollektiv service.

Vi anser att det i dag är nödvändigt att få ett riktigare mått på den totala arbetslösheten för att målsättningen om allas rätt till arbete skall kunna förverkligas. Därför måste AKU byggas ut. Ett första steg kunde därvid vara att som arbetslösa registrera sådana som nu går under benämningen "latent arbetsökande" och som i dag i de flesta fall är kvinnor.

Detta är konkreta åtgärder för att få fram en realistisk bild av kvinnornas situation på arbetsmarknaden. Med utgång från den kunskap som därvid uppnås skulle sedan verkningsfulla åtgärder kunna sättas in för att genom ökad sysselsättning också skapa arbetstillfällen för kvinnor.

Vänsterpartiet kommunisterna har i många andra sammanhang anvisat sådana åtgärder, både regionalpolitiskt och när det har gällt sysselsättningsskapande åtgärder. Vi har inte bara i en utan i flera motioner berört dessa problem.

Vpk har också i många sammanhang ställt krav om sysselsättning även för kvinnor på sådana orter som domineras av en enda, av hävd och tradition s. k. manlig industri.

I vårt partis kritik av den förda arbetsmarknadspolitiken – som i hög grad gått ut på att flytta arbetskraften till arbetstillfällena – har det också ingått det påpekandet att kvinnorna ofta drabbas speciellt hårt. Eftersom kvinnor av många skäl varken kunnat eller velat ställa upp på de villkor som har gällt, så har kvinnor inte heller i dessa sammanhang räknats som arbetslösa på samma sätt som männen.

Förutom de arbetsmarknadspolitiska hindren för kvinnornas deltagande i produktionslivet har vi också den så ofta i debatter – också här i dag – påtalade bristen på barn tillsynsplatser och annan kollektiv service. Jag har tidigare nämnt att många kvinnor skulle söka arbete om dessa problem vore lösta. Enligt familjeundersökningen, som genomfördes på uppdrag av familjepolitiska kommittén under 1969, uppgav inte mindre än 25,4 procent av de icke förvärvsarbetande kvinnorna att svårigheten med att ordna barn tillsynen hade mycket stor betydelse för det förhållandet att de inte förvärvsarbetade. En viss skillnad kunde utläsas i undersökningen mellan olika familjetyper. I tvåförälderfamiljerna är det 24,9 procent som tillmäter svårigheterna med barn tillsyn stor betydelse medan motsvarande antal för ensamstående kvinnor med barn uppgår till inte mindre än 33,7 procent.

Herr talman! Detta är talande siffror. Och jag tror inte att någon i dag längre är omedveten om behovet av en samhällelig barn tillsyn. Trots detta anser vi att det fortfarande saknas en helhjärtad satsning på att lösa problemet. Fortfarande hänger utvecklingen på detta område på kommunerna. Staten nöjer sig med att lämna bidrag. Dessa bidrag har i sanningens namn höjts av och till, men de utgör ju uppenbarligen ännu inte den stimulans som behövs för att rycka upp förstockade kommunal-män och kvinnor ur den likgiltighet som de visar inför dessa frågor. De gör nämligen kortsiktiga finansiella beräkningar, och då går inte barn tillsynen med vinst. Alltså satsar man inte heller helhjärtat på verksamheten.

Jag skall inte i det här sammanhanget mer ingående penetrera detta problem – vi får snart tillfälle att återkomma härtill i samband med att vi skall behandla förskolepropositionen.

Enligt barnstugeutredningen beräknas att antalet daghemsplatser skall öka med 10 000 per år. Med den takten har vi i bästa fall 80 000 daghemsplatser år 1975 – vi har väl 50 000 i dag – men den siffran måste vi se mot den uppgift som har räknats fram på annat håll och som säger att det skulle behövas 120 000 daghemsplatser redan år 1975. Dessa 120 000 platser skulle i alla fall inte täcka mer än 50 procent av det verkliga behovet. Mer anser man nämligen inte vara ”realistiskt”.

Det är alltså inget tvivel om att det behövs ökade samhälleliga resurser för att barn tillsynsfrågan skall bli tillfredsställande löst. Å andra sidan

Torsdagen den
15 november 1973

*Jämställdhet
mellan män och
kvinnor*

skapas sådana resurser inte minst genom kvinnornas allsidigt utvecklade förvärvsarbete. I detta sammanhang är det också väsentligt, anser jag, att framhålla att en sådan utveckling skulle ge möjlighet till den väsentliga förkortning av arbetstiden för *alla* förvärvsarbetande människor som så länge har varit ett krav i den allmänna samhällsutvecklingens intresse.

Naturligtvis har en utveckling av barn tillsyns verksamheten också andra aspekter än de rent arbetsmarknadspolitiska. Men även till de frågorna blir det snart tillfälle att återkomma vid den förestående behandlingen av förskoleverksamheten.

Med de realiteter beträffande bristerna på detta område som vi i dag måste ta hänsyn till anser vi från vpk, att om en kvinna måste avstå från erbjudet arbete av det skälet att barn tillsyn inte kan ordnas, skall hon vara berättigad till kontant arbetslöshetsunderstöd. Detta skall givetvis också gälla en man, för den händelse han skulle råka i en sådan situation. Förslag till sådana ändringar i lagen om arbetslöshetsförsäkring och lagen om kontant stöd vid arbetslöshet som därvid erfordras bör därför snarast utarbetas av Kungl. Maj:t och föreläggas riksdagen.

Herr talman! Jag vill nöja mig med detta för i dag och ber med hänvisning till vad jag har anfört att få yrka bifall till reservationerna 3 och 4 som har fogats till inrikesutskottets betänkande nr 34.

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! I den här debatten, som kretsar kring jämlikhetsfrågan, är det första jag vill kommentera herr Ekinges uttalande här i början om socialdemokraternas och moderaternas konservativa syn; fru Mogård steg för övrigt sedan upp och sade någonting om att moderaternas positiva syn inte hade kommit till uttryck i föreliggande betänkande.

Vad är det som herr Ekinge bygger detta uttalande på? Jo, det är att utskottsmajoriteten anser att de här frågorna bäst behandlas inom jämlikhetsdelegationen. Vi skriver att nu är det inte utredningar som behövs utan praktiska förslag som ger resultat, eftersom hela frågan är genomlyst så många gånger.

Herr Ekinge tycker, liksom hela folkpartiet och centerpartiet i det här sammanhanget, att man skall börja utreda frågan, och det tar han som intäkt för sitt påstående. Jag tror att vår syn på saken -- att nu är det fråga om att nå verkliga resultat -- är mer progressiv än herr Ekinges uppfattning att man bara skall utreda frågorna.

Herr Svensson i Malmö har tagit upp vad utskottet skriver i inledningen till sitt betänkande. Jag vill på den punkten anknyta något till vad fru Olsson i Hölö sade. Hon frågade: Varför har vi denna syn på kvinnorna i det här landet? Jag tycker det är ganska konstigt av en borgerlig politiker att ställa den här frågan. Det är ju ett arv som lever kvar från det borgerliga samhället med dess konservativa syn på kvinnorna. Det arvet bär vi fortfarande med oss, och det kan man inte på något sätt ändra på så länge man inte också ändrar på en massa andra saker.

Herr Svensson bygger hela sin argumentation på det som står här: "Problemet är komplicerat och bottnar ytterst i de enskilda människornas inställning." Jag vill från utskottsmajoritetens sida -- och även som

undertecknare av detta utskottsbetänkande — säga att enskilda människors inställning även till ekonomiska ting spelar sin roll. Vi skriver i fortsättningen: "Fördomar och konservativa attityder måste ständigt bekämpas, men lika viktigt är det att vidta praktiska åtgärder för att hävda kvinnornas möjlighet till jämlikhet med männen." Jag kan instämna med herr Svensson i att det är en mängd praktiska åtgärder på hela samhällslivets område och inte minst på det ekonomiska området som behöver vidtas för att man skall klara den här problematiken. Läs inte på det sättet att "de enskilda människornas inställning" avser bara attityden. Det finns en massa saker i detta som leder fram till ekonomiska problem som måste klaras upp i sammanhanget.

Herr Romanus bygger argumentationen på frågan om lagen och säger att i Amerika har man i alla fall en lag. Jag tror inte man löser frågan om jämlikhet och könsdiskriminering genom lag. Om vi tittar ut över världen och tar USA som exempel, så hävdar jag bestämt att trots denna lag är kvinnornas jämlikhet i Amerika betydligt sämre och hela synen på kvinnorna helt annorlunda än här i Sverige. Kvinnornas jämlikhet har kommit längre här.

I fråga om statliga bolag vill jag svara herr Romanus att det är klart att det är en viljeinriktning från utskottets sida när vi skriver på s. 8: "Utskottet anser för sin del att det självfallet skall vara en ledande princip för de statliga företagen att avhålla sig från könsdiskriminering liksom att man där arbetar för jämställdhet mellan manliga och kvinnliga arbetstagare. Samma krav bör för övrigt kunna ställas på enskilt ägda företag."

En liten kommentar till fröken Mattsons inlägg. Grundsynen i utskottets betänkande i detta sammanhang är att den dag vi sätter i gång en utredning om förkortning av arbetstiden måste vi också ta upp servicefrågorna. Vi anser från utskottets sida att de inte är mer komplicerade än en förkortning av arbetstiden, och man bör hinna med båda sakerna om man på rätt sätt startar arbetet med dem samtidigt.

Fru Ryding tar upp den dolda arbetslösheten och talar om den bättre statistiken. Vi kan väl vara överens om att det statistiska material som vi har är långt ifrån tillfredsställande. Men hon talar så mycket om att de latent arbetssökande också skall vara med i den här undersökningen. Låt mig göra ett litet påpekande. De latent arbetssökande som i AKU-undersökningen säger att de är redo att ta ett arbete kommer med i detta sammanhang och kan registreras där. Det är ju därför som vi inte fordrar att det skall vara någon aktiv anmälan på en arbetsförmedling för att man skall registreras i AKU-undersökningen. Det visar skillnaden mellan arbetsförmedlingens arbetslöshetssiffror och AKU:s siffror. Det finns en hel del som inte går till en arbetsförmedling men som likväl registreras som arbetslösa.

Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr EKINGE (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Fagerlunds inlägg i debatten kom litet överraskande, men det var väl kanske så att han tyckte att fru Ludvigsson inte klarade av den här debatten så bra. Herr Fagerlund ansåg kanske därför

Torsdagen den
15 november 1973

*Jämställdhet
mellan män och
kvinnor*

att han var tvungen att ånyo fråga mig vad jag byggde på, då jag påstod att socialdemokraterna och moderaterna gemensamt i utskottet hävdar en konservativ syn på dessa frågor.

Självfallet bygger jag, herr Fagerlund, på det förhållande som jag redan nämnt, att den jämlikhetsdelegation som finns inom statsministerns kansli plockar liksom med ett plockepinnsystem med frågorna nu och då. Man saknar ambitionen att göra det helhetsprogram som vi har krävt, och det är därför jag menar att man vidhåller en konservativ, stelbent uppfattning. Vi kräver ett program för jämlikhet mellan män och kvinnor.

Dessutom påtalade jag det förhållandet att man tydligen inte vågar släppa in några från den stora delegationen för att ge dem ett meningsfullt inflytande i den lilla delegationen. Man vågar alltså inte ha andra meningstiktningar än dem som de s-märkta företrädare, och det menar jag, herr Fagerlund, är ett uttryck för en konservativ och räddhågad inställning till dessa frågor.

Fru LUDVIGSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte bemöta herr Ekinge i det här sammanhanget heller — sedan får han dra vilka slutsatser han vill av detta. Jag har bara en kort kommentar att ge till herr Jörn Svenssons inlägg.

Herr Jörn Svensson anklagade utskottsmajoriteten för en bottenreaktionär inställning i och med att vi har skrivit under det utskottsbetänkandet som säger att mycket av den ojämlikhet mellan män och kvinnor som fortfarande finns kvar i samhället bottnar i en gammal fördomsfull inställning och till en del även i slentrian. Då får väl herr Svensson i den här reaktionära gruppen räkna in vpk:s representant i utskottet, eftersom han också har skrivit under utskottsbetänkandet i detta avseende. Såvitt jag kan se går de tre vpk-reservationerna inte emot utskottsskrivningarna förrän på s. 7, och alltså har vpk-representanten skrivit under det mesta av betänkandet.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är ju, fru Ludvigsson, bara ett sätt att arbeta i utskottet att man i en reservation ger uttryck för en helt annan principiell syn. Detta är vad vpk-representanten här har gjort. Men det är roligt att höra av herr Fagerlund att han så att säga inte menar så illa som han skriver. Men då tycker man också att han kunde ha skrivit litet klarare.

Vad jag är ute efter, fru Ludvigsson, är inte att utmåla fru Ludvigsson och andra socialdemokrater som bottenlösa reaktionärer, utan jag är ute för att kritisera och bekämpa det synsätt som förvandlar hela diskrimineringsfrågan till en individuell personpsykologisk fråga, vilket man tyvärr ganska klart kan utläsa av den här formuleringen. Det är därför den är farlig.

De attityder som det är fråga om är inte löskopplade från det sociala sammanhanget. Det är inte så att kvinnodiskrimineringen ytterst beror på attityder, utan det är tvärtom så, att den ytterst beror på de sociala och ekonomiska struktursammanhang som alltid är de skapande bakom

människornas attityder. Och attityderna i sin tur kan inte förändras med mindre än att man också i mycket hög grad satsar på att omvandla samhället, naturligtvis i sista hand genom att avskaffa kapitalismen men på ett tidigare stadium också genom att genomdriva strukturreformer.

Den är denna sammankoppling av samhällsstrukturen i allmänhet med fördomarna som är väldigt viktig att hålla i minnet. Gör man inte det – och det är denna koppling som utskottet enligt min mening underlåter att göra – blir det väldigt skevt. Då får man en mycket abstrakt och oegentlig diskussion av hela frågan.

Fru OLSSON i Hölö (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Fagerlund säger att den här delegationen arbetar för att komma med förslag som skall ge resultat. Tänk – jag trodde det var meningen att utredningar också skulle arbeta för att komma med förslag som skall ge resultat! Jag tror att det skulle finnas betydligt större förutsättningar att få fram bra förslag om representanter för olika partier var med i en utredning – om vi alltså hade en utredning i stället för denna delegation.

Sedan tyckte herr Fagerlund att det var underligt att jag talade om konservativa attityder och en konservativ syn på frågan om jämställdhet. Men vi kan väl ändå vara överens om att detta att ha en konservativ syn på de här frågorna inte har någonting med partitillhörighet att göra. Och om socialdemokratin inte hade haft en konservativ syn på dessa frågor, så skulle man väl efter sitt långa regeringsinnehav haft tillfälle att lägga fram många förslag i jämlikhetsfrågan. Vi kan ju bara se på varifrån de förslag har kommit som lett till någonting. Varifrån kom t. ex. förslaget om särbeskattning? Och varför tog det så lång tid innan vi här i Sverige slog fast att kvinnorna skulle ha lika lön för lika arbete?

Herr FAGERLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Det som föranledde mig att nu ta till orda var herr Ekinges yttrande att mitt inlägg kom överraskande och att jag gjorde det därför att kritik hade riktats mot fru Ludvigsson. Det tycker jag är ett underligt sätt att diskutera, och jag har för övrigt den bestämda uppfattningen att fru Ludvigsson har klarat sig mycket bättre i denna debatt än vad herr Ekinge har gjort. När herr Ekinge slungade ut att vi har en konservativ uppfattning, så konstaterade jag bara att den enda skillnaden mellan er och oss i detta fall är att ni vill ha en utredning, medan vi säger att jämlikhetsdelegationen bör klara dessa frågor. Herr Ekinge konstaterade då att det ju ändå föreligger en skillnad. Men att anföra sådant som ett bevis för en progressiv eller en konservativ uppfattning är verkligen att ha dåligt på fötterna i en debatt!

Sedan har jag den bestämda uppfattningen att vi är betydligt mer progressiva – bl. a. när det gäller de ekonomiska spörsmålen – än vad de borgerliga partierna är, och därför tror jag att jämlikhetsdelegationen kommer att klara dessa frågor mycket bra.

Slutligen tog fru Olsson i Hölö upp frågan om lika lön för lika arbete; men det är inte de borgerliga partierna som har drivit den linjen. Det är

Torsdagen den
15 november 1973

*Jämställdhet
mellan män och
kvinnor*

svensk arbetarrörelse och svensk fackföreningsrörelse som har gjort det – med mycket liten draghjälp från ert håll!

Herr EKINGE (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterar bara till slut att herr Fagerlund fortfarande står kvar vid den uppfattningen att man inte skall behandla dessa frågor på ett bredare plan. Det skall vara förbehållet det egna partiet att arbeta med dem. Och det främjar inte utvecklingen och ger inte möjlighet till de breda lösningar som vi skulle kunna få om behandlingen skedde inom en utredning.

Jag konstaterar, herr talman, att vi inte kan komma längre med dessa frågor i dag, men det finns ju möjligheter för oss att återkomma.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Herr Fagerlund sade att det inte behövs någon utredning, ty hela fältet är utrett. Det gäller bara att lägga fram konkreta förslag. Men, herr Fagerlund, enligt de besked vi fått är frågan om en lagstiftning mot könsdiskriminering inte utredd, och den hör ju till det stora fältet.

Vidare sade herr Fagerlund att en lagstiftning på detta område inte löser problemen. Nej, självfallet inte ensam. Det är det heller ingen som hävdar. Men när problemen nu tycks vara så oerhört svåra att lösa utan ett lagligt skydd mot könsdiskriminering, t. ex. då man söker arbete eller då det är fråga om befordran, är det tänkbart att en lagstiftning skulle kunna underlätta lösningen av problemen. Och då frågar man sig vad det finns för skäl mot en lagstiftning, som gör att ni är så oerhört negativa till tanken på en sådan.

Jag underströk – som jag tyckte i förebyggande syfte – att vi inte är anhängare av allt som kommer från Amerika. Och beträffande könsdiskrimineringen tror jag inte heller att det är bättre ställt i Amerika än här i Sverige. Men det faktum att man utomlands, t. ex. i Amerika, länge har prövat en sådan lagstiftning borde väl göra det möjligt för oss att studera amerikanernas erfarenheter. Så oerhört mycket bättre och mer högtstående än USA är väl ändå inte Sverige, att vi inte kan försöka lära av amerikanernas erfarenheter och åtminstone studera den lagstiftning som de har. I Amerika har man ju ett stort antal jurister och domstolar som tillämpar en sådan lagstiftning, och där har anställda fått ut miljonbelopp i ersättningar därför att de har blivit diskriminerade. Det är väl ändå ett tecken på att det kan finnas någonting för oss att lära? Herr Fagerlund gav en antydning om att han håller med om den tankegången, när han sade att USA trots denna lag har det sämre ställt på jämlikhetsområdet. Det betyder väl då att han tror att lagen verkar i positiv riktning.

Beträffande utskottets uttalande om hur de statliga bolagen skall bete sig sade herr Fagerlund att det är en viljeyttring från utskottets sida och att samma krav för övrigt bör ställas på de enskilda företagen. Det är verkligen en förklaring som ökar oron. De enskilda företagen har ju ingen som helst skyldighet att avhålla sig från könsdiskriminering bara för att utskottet gör en viljeyttring. Då är frågan: Har de statliga bolagen någon skyldighet att följa detta uttalande? Kan vi lita på det? Det var den fråga

jag ställde.

Jag ställde fyra frågor till statsrådet Leijon, dels i hennes egenskap av sekreterare i delegationen till aldeles nyligen, dels därför att hon som statsråd skall handlägga arbetsmarknadsfrågor, nämligen

1. Har delegationen, trots att det inte har meddelats här, tagit upp frågan om lagstiftning mot könsdiskriminering? Har man tagit del av de utländska erfarenheterna och vad finns i så fall att säga om dem?

2. Om man inte har gjort det, varför har man icke tagit upp denna viktiga fråga?

3. Kan vi efter vad utskottet har sagt utgå ifrån att de statliga bolagen blir skyldiga att, som utskottet säger, avhålla sig från könsdiskriminering? Bakgrunden till frågan är finansministerns uttalande att man inte hade för avsikt att vidta några åtgärder på detta område när det gällde de statliga bolagen och att han inte ville göra något uttalande. Det är därför jag ställer frågan: Kan man lita på att de statliga bolagen blir skyldiga att avstå från könsdiskriminering?

4. Kommer det att vidtas åtgärder för att skapa ökad jämställdhet mellan kvinnor och män i de statliga bolagen, på liknande sätt som man gör genom utredningen för den statliga förvaltningen?

Det var dessa fyra frågor jag ställde till statsrådet Leijon. Av talarlistan att döma verkar det inte som om statsrådet tänkte svara på frågorna. Då kanske jag får vända mig till ordföranden i delegationen, riksdagsman Thage Peterson, som också har yttranderätt i denna debatt, med samma frågor.

Herr Fagerlund sade nyss att socialdemokrater är mera progressiva än de som inte är socialdemokrater, och därför är det bäst att man bara har socialdemokrater i jämställdhetsdelegationen. Då blir resultatet mera progressivt än om man även tar in personer som inte hör till socialdemokratiska partiet. Därför tycker jag att de som är med i delegationen och som är så progressiva har en viss skyldighet att för oss andra tala om vad de sysslar med, särskilt som de har yttranderätt i denna kammare.

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! Herr Romanus räknade upp fyra frågor som han ställt till statsrådet Leijon. Vore det inte bättre att väcka en interpellation om en sådan sak än att rada upp frågorna under en riksdagsdebatt, där man inte precis brukar göra på det sättet?

Låt mig när det gäller lagstiftningen säga att vi har valt andra linjer. Bl. a. har vi en arbetsrättskommitté som behandlar fackföreningarnas och de anställdas inflytande på detta område. Där finns också möjligheter att klara av de könsdiskrimineringsproblem som finns i detta sammanhang.

I övrigt kan jag avstå från att replikera.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag får tacka för den lilla lektionen i parlamentarisk praxis. Vi behandlar här ett utskottsbeänkande som gäller delegationens verksamhet. Vi har haft förmånen att under hela överläggningen ha närvarande både delegationens tidigare sekreterare, som är statsråd, och

delegationens ordförande, som är riksdagsman. Det hänvisas till att denna delegation består av mera progressiva personer än vad som finns i andra partier. Då tycker jag de borde vara tacksamma för att inför kammaren få redogöra för sin verksamhet, eftersom det är den som är svaret på de motioner vi här har väckt.

Men om det inte går att besvara frågorna nu, om de är för svåra och fordrar mera betänketid eller någonting sådant, skall jag gärna återkomma med en interpellation i ärendet. Jag tycker kanske inte att de är så oerhört komplicerade. Huruvida delegationen har sysslat med frågan om lagstiftning mot könsdiskriminering och tagit del av utländska erfarenheter eller inte borde enligt min enkla mening ordföranden och sekreteraren tillsammans kunna svara på utan att ha en interpellation att grubbla över.

Vidare borde man kunna begära att antingen statsrådet eller — om nu inte statsrådet vill svara — herr Fagerlund, som är vice ordförande i utskottet, kan tala om innebörden av vad som står på s. 8 i utskottets betänkande. Betyder utskottets skrivning att de statliga bolagen nu blir skyldiga att avstå från könsdiskriminering — i strid med vad finansministern sagt tidigare här i kammaren? Och betyder det att åtgärder kommer att vidtagas mot könsdiskriminering inom de statliga bolagen på samma sätt som inom den statliga förvaltningen?

Det var de frågor jag ställde, och de är inte så märkvärdiga.

Slutligen skall jag be att få ställa ytterligare en fråga. Herr Fagerlund nämner arbetsrättskommittén. Betyder det att arbetsrättskommittén kommer att syssla med lagstiftning mot könsdiskriminering? Är det innebörden i dess direktiv?

Herr FAGERLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tar för givet att kommittén, i och med att den utreder personalfrågorna i stort, även kommer att behandla frågan om könsdiskriminering och rätten till inflytande över personalpolitiken.

Vidare kan jag framhålla att vi har räknat upp en hel del förslag som denna kommitté lagt fram, men det har tydligen inte lästs av alla här i kammaren.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har läst vad som står i betänkandet, men det är inte svar på de frågor jag har ställt. Jag kan fortfarande inte inse att de är så oerhört komplicerade att inte någon här i kammaren kan svara på dem.

Herr PERSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag skall inte gå in närmare i den här debatten. Jag hade inte alls tänkt delta i den, men ju mer jag lyssnar desto mer förvånad blir jag över att debatten praktiskt taget helt saknar en dimension. Möjligen kan herr Svensson i Malmö ha berört den.

Vad motionärerna alltså vill komma åt är könsdiskrimineringen, och gudarna skall veta att det är en lovvärd ambition. Jag slår gärna fast att könsdiskrimineringen har en delvis självständig profil och problematik. Det finns alltså klara problem knutna till könen som vi måste angripa på

ett speciellt sätt. Det är riktigt. Men den som ett ögonblick tror att vi kan tillsätta en utredning som skall ta upp könsdiskrimineringsproblemet och ge anvisningar på hur det skall lösas utan att ta upp diskrimineringsproblemen på arbetsmarknaden över huvud taget – för det är arbetsmarknaden som det i allt väsentligt gäller – har inte förstått hur vår arbetsmarknad ser ut och dess inre problematik. Yrkar man på en sådan utredning måste man därför antingen vara okunnig om hur sammansatt problematiken är, eller också menar man inte allvar med att det gäller att komma åt diskrimineringen. För mig är det faktiskt ytterst en akademisk fråga om det är en könsdiskriminering eller en diskriminering över huvud taget. Jag kan inte förstå att diskrimineringen är mer sväljbar om den förekommer män emellan eller kvinnor emellan än om den förekommer mellan könen. Rullar vi upp problematiken som vi måste göra är det nödvändigt att förstå att det är en mycket stor, för att inte säga nästan omöjlig, uppgift att klara en sådan utredning i ett sammanhang.

Vad vi måste göra, herr talman, är att i varje ögonblick, varje beslut och varje handlande befordra avveckling av diskriminering var den än dyker upp. På så sätt kommer vi åt det här sneda i samhället. Vi brukar försöka göra det när olika frågor är aktuella, och jag har tjatat i alla möjliga sammanhang om dessa problem.

Men nu konstaterar jag helt enkelt att det tyvärr, av skilda anledningar, finns en väldig iver att få bort endast könsdiskrimineringen – en iver som håller på att fullständigt slå knock out på den djupgående problematiken. Herr Svensson i Malmö har naturligtvis alldeles rätt så långt att det är våra institutioner, system osv. som måste förändras för att vi skall komma åt fenomenen. Det gör vi inte genom att predika utan genom att angripa dem, och vi vet i stort sett var de finns.

Vi får väl se vid den fortsatta behandlingen av olika ärenden i riksdagen hur allvarlig viljan är att undanröja diskriminering. Det finns otaliga tillfällen att angripa denna företeelse, men även om vi belyser frågan så att den blir kristallklar, får vi ofta inte gehör av riksdagen, utan vi får bara höra allmänna paroller, tal om utredningar osv., medan problemet i stället borde angripas praktiskt så fort det dyker upp.

Det utesluter inte att saken skall analyseras och utredas, men man kan inte lägga hur mycket som helst i en jättegryta. Nog borde vi kunna vara överens om principerna och de grundläggande idéerna – det håller jag med herr Svensson i Malmö om.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Förlåt mig för att jag tar till orda ännu en gång! Jag trodde att någon från regeringspartiet skulle bemöta herr Perssons i Stockholm kritik mot att en särskild delegation har tillsatts just för frågan om jämlikhet mellan män och kvinnor. Jag vill bara helt kort säga att jag inte delar uppfattningen, att vi inte bör ha en sådan delegation – det var ju konsekvensen av herr Perssons anförande.

Det är lätt att säga att det finns diskriminering av många olika slag och att man därför inte bara kan ägna sig åt förekomsten av könsdiskriminering. Men detta får inte bli en ursäkt för att inte göra någonting åt

Torsdagen den
15 november 1973

*Jämställdhet
mellan män och
kvinnor*

könsdiskrimineringen. Jag tror visserligen inte att herr Persson har den meningen, men hans anförande kunde lätt tolkas på det sättet.

Herr PERSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jo, jag menar precis varje ord jag sade!

Vi kan naturligtvis utreda partiella frågor, men utgångspunkten för mitt debattinlägg var att den djupare och bredare problematiken, diskrimineringsituationen, inte alls tas upp, även om man vill komma åt könsdiskrimineringen på allvar — herr Romanus nickar instämmande. Men jag säger att det bör man inte göra, om man inte utreder så att säga den totala diskrimineringen. Att vi i en sådan utredning också kan se på speciella frågor och i en annan utredning på andra frågor är riktigt; det gör vi ju redan, och det har jag också accepterat.

När jag som suppleant i det utskott som behandlade frågan hade tillfälle att ställa ett par frågor till den då ganska okända person som några timmar senare blev statsråd berörde jag just detta. Åtminstone efter det resonemang jag hade med det blivande statsrådet visade hon sig ha helt öppen blick för just den problematik jag har tagit upp här. Därför vågar jag hoppas att ingenting förbises i det sammanhanget under utredningsarbetet.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av fru Nilsson i Kristianstad m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ekinge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 34 punkten 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av fru Nilsson i Kristianstad m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ekinge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

| | | |
|--------|---|-----|
| Ja | — | 154 |
| Nej | — | 121 |
| Avstår | — | 3 |

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Lorentzon, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärde votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Torsdagen den
15 november 1973*Jämställdhet
mellan män och
kvinnor*

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 34 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Lorentzon.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 259
Nej — 16
Avstår — 3

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Lorentzon, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 34 punkten 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Lorentzon.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 257
Nej — 16
Avstår — 3

Punkten 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Lorentzon, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 34 punkten 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Lorentzon.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö

Torsdagen den
15 november 1973

*Deltidsarbete och
flexibel arbetstid*

begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 258
Nej - 16
Avstår - 2

Punkten 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herrar Peterson i Linköping och Ekinge, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ekinge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 34 punkten 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av herrar Peterson i Linköping och Ekinge.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ekinge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 229
Nej - 42
Avstår - 5

Punkten 6

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14 Deltidsarbete och flexibel arbetstid

Föredrogs inrikesutskottets betänkande nr 35 i anledning av motioner om deltidarbete och flexibel arbetstid.

I detta betänkande behandlades motionerna

1973:841 av herr Bohman m. fl. (m) vari hemställdes i yrkandet 4 att försöksverksamheten med s. k. flexitid inom den statliga förvaltningen skulle utvidgas,

1973:1535 av fru andre vice talmannen Nettelbrandt m. fl. (fp) vari föreslagits

1. att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställde om utredning av frågor i samband med deltidarbete, bl. a.

a) kartläggning av möjligheter att införa deltid på flera arbetsområden och på olika nivåer inom arbetslivet,

b) förutsättningar, organisation och kostnader vid eventuellt införande av rätt till deltid enligt de riktlinjer som angivits i motionen,

c) åtgärder för att jämställa deltidarbete med heltidsarbete beträffande sociala förmåner,

2. att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställde om förslag till reform av det statliga lönesystemet som möjliggjorde ordinarie deltidanställning,

3. att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställde om försök med flexibel arbetstid inom statsförvaltningen på det sätt som angivits i motionen samt

1973:1539 av fru Olsson i Hölö m. fl. (c) vari hemställdes i yrkandet 1 att försöksverksamhet med flexibel arbetstid skulle genomföras i den statliga förvaltningen på sätt som angivits i motionen och i yrkandet 4 att försöksverksamhet med deltidstjänster skulle startas i enlighet med vad som i motionen anförts.

Utskottet hemställde

1. beträffande utredning av olika frågor om deltidarbete m. m. att riksdagen skulle avslå *motionerna* 1973:1535, yrkandet 1, och 1973:1539, yrkandet 4,

2. beträffande ordinarie deltidanställning att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1535, yrkandet 2,

3. beträffande utvidgning av den statliga försöksverksamheten med flexibel arbetstid att riksdagen skulle avslå *motionerna* 1973:841, yrkandet 4, 1973:1535, yrkandet 3, och 1973:1539, yrkandet 1.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande utredning av olika frågor om deltidarbete m. m. av herr Nordgren (m), fru Nilsson i Kristianstad (c) samt herrar Peterson i Linköping (fp), Oskarson i Halmstad (m), Mattsson i Skee (c), Fransson (c) och Ekinge (fp) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen med anledning av *motionerna* 1973:1535, yrkandet 1, och 1973:1539, yrkandet 4, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförts,

2. beträffande ordinarie deltidanställning av herrar Nordgren (m), Peterson i Linköping (fp), Oskarson i Halmstad (m) och Ekinge (fp) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:1535, yrkandet 2, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförts,

3. beträffande utvidgning av den statliga försöksverksamheten med flexibel arbetstid av herrar Nordgren (m), Peterson i Linköping (fp), Oskarson i Halmstad (m) och Ekinge (fp) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till *motionerna* 1973:841, yrkandet 4, 1973:1535, yrkandet 3, och 1973:1539, yrkandet 1, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförts.

Torsdagen den
15 november 1973

*Deltidsarbete och
flexibel arbetstid*

Herr EKINGE (fp):

Herr talman! I detta betänkande behandlas frågorna om deltidarbete och flexitid. Jag vill inledningsvis konstatera att utvecklingen när det gäller deltidarbete inte har varit den man skulle önska – utvecklingen har egentligen gått snett, och det är inte tillfredsställande. På den privata sektorn har man i stor utsträckning tillmötesgått önskemål om deltidarbete, så att personer som inte har möjlighet att ta heltidsjobb ändå kan få arbete. På den offentliga sektorn har man däremot inte skapat samma möjligheter. Det borde vara möjligt att öka tillgången till deltidarbete, bl. a. på det statliga och kommunala området.

Nu är emellertid förhållandet, herr talman, att det avtalsförbud som alltfort råder på det offentliga området leder till att de fackliga organisationerna inte har någon nämnvärd möjlighet att påverka utvecklingen. Staten och kommunerna som arbetsgivare förbehåller sig alltfort rätten att leda och fördela arbetet samt att besluta om organisationens utveckling. Det innebär att man utestänger det fackliga inflytandet på det här området, och det är självfallet en av orsakerna till att det varit så svårt att få fram deltidarbete på det offentliga området. Men kanske det kan bli en bättring framöver, dvs. när vi så småningom får samma vidgade förhandlingsrätt på det offentliga området som man i dag har på det enskilda området. I reservationen 1 till detta betänkande har vi pekat på att jämställdhetsdelegationen med den utvidgning och förstärkning som det talades om i den tidigare debatten skulle kunna ha möjlighet att göra en insats på detta område, dvs. den kommitté som vi där syftar till.

Låt mig ta upp något om den stelbenthet vi också påtalar i reservationen 2. Om en anställd av familjeskäl önskar en kortare arbetstid än halvtid kan vederbörande inte med nuvarande regler få en sådan anställning annat än om den görs om till timlön. Vi menar att tjänstgöringstidens längd inte behöver vara avgörande för anställningsformen. Även en anställd som arbetar kortare tid än halvtid bör kunna få den större trygghet och de bättre sociala förmåner som en fast tjänst ger.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2.

Statlig försöksverksamhet med flexibel arbetstid har pågått sedan förra året. Denna försöksverksamhet har koncentrerats till i stort sett en enda stor statlig arbetsplats här i Stockholm. Vi anser att tiden nu är inne att vidga verksamheten till att omfatta även mindre förvaltningar och arbetsställen utanför Stockholm. Först sedan vi fått en sådan vidgad försöksverksamhet, kan det bli möjligt att göra en utvärdering på grundval av försöken.

Jag skall, herr talman, inte vidare utveckla synpunkterna på flexibel arbetstid, då jag vet att andra talare efter mig kommer att göra det. Därför nöjer jag mig med att yrka bifall också till reservationen 3.

Herr OSKARSON i Halmstad (m):

Herr talman! Herr Ekinge har berört deltidarbete och deltidsanställning. Jag kan i stort instämma i vad han sagt. Också jag ber att få yrka bifall till reservationerna 2 och 3. Låt mig samtidigt yrka bifall till reservationen 1 beträffande flexitiden.

I motionen 241 har moderata samlingspartiet yrkat på en ökad försöksverksamhet med flexibel arbetstid inom statsförvaltningen. Sådan försöksverksamhet pågår inom ett antal statliga ämbetsverk, som har sin arbetsplats förlagd till kvarteret Garnisonen. Vi anser att dessa försök bör utvidgas så att de omfattar även mindre arbetsplatser och statliga arbetsplatser förlagda utanför Stockholm. På så sätt skulle man erhålla ett bredare underlag för bedömning av både för- och nackdelar med flexibel arbetstid från stora arbetsplatser sådana som Garnisonen, från mindre arbetsplatser i Stockholm och andra tätorter, från arbetsplatser i landsorten och även från skiftande verksamheter.

Yrkanden liknande dem jag har berört har också framställts i motioner från center- och folkpartihåll. Utskottsmajoriteten har avstyrkt motionerna bl. a. med hänvisning till att en arbetsgrupp inom finansdepartementets löneenhet har tillsatts för att studera en eventuellt vidgad försöksverksamhet med flexibel arbetstid. Det hälsas med tillfredsställelse och måste betraktas som ett steg framåt, även om detta steg har tagits motvilligt.

Försöksverksamheten med flexibel arbetstid kom till efter starka påtryckningar från arbetstagarnas organisationer, bl. a. inom Garnisonen. Intresset på departementshåll var mycket svalt i början, för att inte säga att man där ställde sig helt avvisande, men så småningom böjde man sig för de fackliga organisationernas påtryckningar.

Från vårt eget land har vi inga erfarenheter redovisade, och det är väl ganska förklarligt, då arrangemang med flexibla arbetstider är en relativt ny företeelse. Forskning pågår dock även hos oss. I andra länder har det gjorts betydligt mer ingående undersökningar på området. En undersökning i Västtyskland visade att samtliga tillfrågade, som hade flexibel arbetstid, ville ha kvar systemet i framtiden. Ca 8 procent använde sig inte av flexitidsmöjligheten utan arbetade på samma tider som förut. Majoriteten, 77 procent, ansåg att systemet enbart hade fördelar, och endast 2 procent ansåg att det var förenat med nackdelar. Framför allt visade sig systemet med flexitid ha fördelar för de anställdas familjer.

I arbetarskyddsfondens rapport nr 1 för 1973 anförs en del om flexibel arbetstid. Där sägs bl. a. att flexitid bygger på principen att den anställda inom vissa gränser själv kan avgöra när arbetet skall påbörjas respektive avslutas. Däremellan har man en fast arbetstid. Ibland har man också en flexibel period för lunchrast. Motiven för införande av flexibel arbetstid har från de anställdas synpunkt varit bl. a. hänsyn till individuella dygnsrytmer, önskemålet att inte tvingas avbryta pågående arbete precis när klockan ringer och samtidigt slippa ifrån krav på absolut punktlighet vid ankomsten till arbetsplatsen. Vidare kan en bättre anpassning ske till kommunala transportmedel, och arbetstiderna kan bättre anpassas till övriga familjemedlemmars tider, t. ex. skolbarnens. Flexibiliteten medger större oberoende med avseende på privata utträttningar, besök hos läkare, tandläkare osv. På det hela taget får individen större frihet att leva sitt eget liv, ett område för egna beslut i en arbetsmiljö som är fylld av krav och begränsningar.

Den personal som inte kan ha flexibel arbetstid är utan tvivel en betydligt mindre grupp än vad man från början trodde. Lösningar kan

Torsdagen den
15 november 1973

*Deltidsarbete och
flexibel arbetstid*

hittas även för arbeten som kräver konstant bemanning. I Västtyskland och Schweiz har man prövat systemet i metallindustri och textilindustri liksom inom banker, försäkringsbolag och offentlig förvaltning. Erfarenheterna därifrån är goda.

SIF har ett försöksavtal som reglerar användandet av flexibel arbetstid med avseende på lunchtid, registrering av närvaro, övertidsarbete, helgarbete och deltidarbete. Begränsningsperioder om dag, vecka, månad samt rullande system nämns som tänkbara anordningar.

Flexibel arbetstid synes framför allt ha positiva effekter beträffande resorna till och från arbetsplatsen, i synnerhet när det är fråga om långa resvägar och hög belastning på det kommunala trafiknätet. Men samtidigt har man också kommit fram till att den flexibla arbetstiden oftare resulterar i en individualiserad fast arbetstid.

Herr talman! Vad jag här har refererat till är alltså arbetarskyddsfondens rapport från januari 1973, som behandlar arbetstidens förläggning. Där finns en kartläggning och en analys av erfarenheter och forskningsbehov på området. Det är gruppen för skiftarbete som står bakom denna rapport.

Alla de uttalanden jag här redovisat stöder att flexibel arbetstid har många fördelar för stora grupper av arbetstagarare. De visar också att det finns ett mycket stort intresse bland dessa att det görs försök med flexibel arbetstid för att få detta utvärderat, varigenom man kan komma fram till former som verkligen ger arbetsplatsen lika väl som arbetstagararen större tillfredsställelse i arbetet och ett gott resultat.

Fru OLSSON i Hölö (c):

Herr talman! Det finns många människor som av en eller annan orsak varken kan eller önskar ha ett heltidsarbete utan söker få deltid. I många av fallen har det rört sig om tillfälliga anställningar. Behovet av att öka familjens standard, att skapa sig själv en viss ekonomisk frihet eller att bryta isoleringen har ofta varit drivkraften.

När deltidstjänster kom upp i den allmänna debatten, var utgångspunkten att man skulle bereda gifta kvinnor tillfälle till arbete. Man har genom deltidstjänster kunnat tillvarata den reserv av arbetskraft som de gifta kvinnorna har utgjort. Även i dag domineras efterfrågan på deltidarbete av krav från kvinnor. Trots detta får deltidstjänster inte betraktas som speciellt lämpliga för kvinnor. Med den utgångspunkten löser man inte kvinnornas arbetsmarknadsfråga. Det skapar inte någon jämlikhet mellan män och kvinnor i arbetslivet, något som vi talade om vid behandlingen av det förra betänkandet. Tvärtom inför man ytterligare en grund för arbetsmarknadens uppdelning i en manlig och en kvinnlig del. Lösningen ligger där inte i att deltidstjänster skall anordnas speciellt för kvinnorna. Den måste i stället ligga i att man ger kvinnor och män samma möjlighet att få en nedsättning i tjänstgöringstiden för utförande av andra uppgifter, t. ex. vårdnadsuppgifter.

Jag finner frågan om deltidstjänster vara speciellt viktig från barnens synpunkt. Den gäller föräldrarnas rätt till kontakter med barnen och möjlighet för båda föräldrarna att delta i barnens fostran. Därmed uppstår också möjlighet till en stimulerande uppväxtmiljö i både hem och

barnstuga. Det kan då bli en givande samvaro både med mamma och med pappa. Hemmet får inte bara vara en sovplats med jäkt mellan hem, barnstuga och arbetsplats. Vi måste säga nej till ett arbetsliv, som tvingar oss att acceptera att ha barnen så lång tid på barnstuga som vi i vissa fall i dag har. Att barnen skall behöva vistas på barnstuga 12 timmar, inräknat föräldrarnas restider, arbetstid och ytterligare restid, är att misshushålla med både barn och föräldrar.

Jag undrar också hur länge männen skall finna sig i att de på grund av lång arbetstid, bl. a. övertidsarbete och långa resor, måste avstå från att delta i barnens vård och fostran.

Men det finns människor, vilka av andra skäl än vårdnad om barnen inte anser sig orka med mer än deltidarbete. Det är också nödvändigt att deltidstjänsterna blir mer jämställda med heltidstjänster både när det gäller anställningstrygghet och ur befordringssynpunkt och att även deltid blir naturligt för mer kvalificerat arbete.

Herr Oskarson har utförligt belyst flextiden, och jag skall bara inskränka mig till att säga att där man har prövat systemet har det oftast utvecklats sig väl för både arbetsgivare och arbetstagare, och båda parter har funnit flera fördelar. Men jag anser, liksom det står i reservationen, angeläget att staten mer aktivt deltar i försöken. Detta innebär med andra ord att man utvidgar försöken till att gälla fler arbetsplatser, på flera orter i landet och på arbetsplatser av olika storlek och med olika arbetsuppgifter.

Även flexetid kan vara en positiv sak för föräldrar med små barn. En rörlig arbetstid ger föräldrarna möjligheter att saxa sina arbetstider och på så sätt själva svara för barntillsynen någon timme längre på morgonen och på eftermiddagen. Det skapar också möjligheter att undvika jäkt för barn och föräldrar vid resa till och från daghem och arbetsplats. Inte minst ger det, som jag sade förut, ökad tid till kontakt mellan föräldrar och barn. Härigenom skulle man även med flexetid kunna begränsa barnens vistelse på barnstuga varje dag.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1, 2 och 3.

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! Det är givetvis svårt att renodla de frågor vi nu diskuterar ifrån de frågor vi diskuterade i inrikesutskottets betänkande nr 34 alldeles nyss. Det finns risk att göra sig skyldig till upprepningar. Men eftersom det inte skiljer så mycket mellan utskottsmajoritetens och reservanternas uppfattning i detta betänkande, skall jag försöka fatta mig kort.

I reservationen 1 krävs att Kungl. Maj:t tillsammans med parterna på arbetsmarknaden snabbt och systematiskt skall kartlägga de områden där ökat deltidarbete kan komma i fråga.

Nu har delegationen för jämställdhet mellan män och kvinnor beslutat kartlägga och närmare analysera deltidarbetet. Även LO har tillsatt en utredning om deltidarbete. Jag vill uttala att det är tillfredsställande att vi får en sådan kartläggning – kanske inte minst ur den synpunkten att de fackliga organisationerna givetvis har ett stort intresse av hur dessa

Torsdagen den
15 november 1973

*Deltidsarbete och
flexibel arbetstid*

frågor löses just ur deras synpunkt.

I reservationen är man också inne på tankegången om en försöksverksamhet med deltidstjänster, som närmast syftar till att arbetsmarknadsstyrelsen då båda makarna går arbetslösa skulle försöka placera dessa på var sin halvtidstjänst.

Även här gäller att det måste vara arbetsmarknadsverkets uppgift att i första hand försöka skaffa fram heltidsarbete för de arbetslösa så att de kan klara sin försörjning. Emellertid förekommer redan i begränsad omfattning s. k. partnerarbete, där två personer delar på en tjänst. Det förslag som framförs av motionärerna och i reservationen skulle förutsätta att båda makarna har samma yrkesutbildning för att kunna dela på samma tjänst. Både mannen och hustrun skulle exempelvis behöva vara svetsare för att kunna ta en sådan tjänst, och det är ju ganska sällsynt att detta inträffar.

Jag har när jag har läst denna motion tänkt att det kanske är fru Olssons i Hölö bidrag till centerns löfte om 100 000 nya jobb att man på det här sättet skall spjälka isär heltidstjänster och därigenom skapa till antalet flera nya jobb. Personligen vill jag också ge uttryck åt den uppfattningen att arbetsmarknadsverkets resurser måste disponeras för andra och väsentligare uppgifter än att ordna partnerarbete för äkta makar.

Näväl, med hänsyn till att delegationen för jämställdhet mellan män och kvinnor beslutat utreda hela det här frågekomplexet som rör deltidarbete vill utskottsmajoriteten inte vara med om att föreslå ytterligare kartläggningar av dessa frågor, varför jag yrkar avslag på reservationen 1 vid utskottsbetänkandet.

I reservationen 2 vill man ha ett system med ordinarie deltidсанställningar i den statliga verksamheten. Samma yrkande behandlades och avslogs av fjolårets riksdag. Utskottet framhöll den gången att ordinarie statlig tjänst visserligen inrättas endast för heltidstjänstgöring men att redan anställd ordinarie tjänsteman kan beredas deltidarbete genom partiell tjänstledighet. Extra ordinarie eller extra tjänst kan inrättas för halvtids- eller längre tjänstgöring. I sådant fall får inrättas så många deltidstjänster som ryms inom ramen för den sammanlagda tjänstgöringstiden för medgivna heltidstjänster. Utskottet har i år samma inställning som i fjol, nämligen att den statliga tjänsteorganisationens utformning i och för sig ger tillräckliga möjligheter för att tillgodose motionärernas önskemål om ökad tillgång på deltidstjänster.

Jag yrkar därför avslag även på reservationen 2.

Beträffande reservationen 3, där det krävs en utvidgning av den statliga försöksverksamheten med flexibel arbetstid, så behandlades även den frågan av fjolårets riksdag, och det finns inte anledning att orda så mycket på den punkten.

Försök med flexibel arbetstid pågår i kvarteret Garnisonen för närmare 5 000 statligt anställda. Dessa försök skall pågå fram till den 30 september 1975 och sker i samråd med personalorganisationerna. Reservanterna vill nu att sådan försöksverksamhet med flexibel arbetstid skall breddas till att omfatta förvaltningar och arbetsställen utanför Stockholm.

Även denna fråga är av den karaktären att personalorganisationerna måste få vara med från början och påverka uppläggningsen av verksamheten. Det är därför tillfredsställande att man inom finansdepartementets löneenhet har tillsatt en arbetsgrupp med representanter för finansdepartementet och för samtliga berörda personalorganisationer. Denna arbetsgrupp skall studera frågan om en vidgad försöksverksamhet med flexibel arbetstid mot bakgrunden av de erfarenheter som redan vunnits av den pågående verksamheten i kvarteret Garnisonen. Arbetsgruppen skall också undersöka möjligheterna att tillämpa flexibel arbetstid även på arbetsplatser utanför Stockholm.

Med hänvisning till det anförda yrkar jag avslag även på reservationen 3, samtidigt som jag yrkar bifall till utskottets förslag på alla punkter.

Fru OLSSON i Hölö (c):

Herr talman! Jag är medveten om att metoden att två makar delar på en tjänst inte kan praktiseras av alla — men jag tror att den kunde praktiseras av ganska många. Jag vet att man i Norge haft goda resultat av en sådan verksamhet. Jag föreslår det inte i första hand för att vi skall få fler arbetsplatser utan därför att det i de fall där det bara finns ett arbete är bättre att man och hustru kan dela på det, om det föreligger praktiska möjligheter härtill. De kan då även på ett bättre sätt dela upp hemarbetet, något som jag tror att allt fler tycker är enbart positivt.

Ett annat önskemål som jag ännu starkare vill trycka på är en generellt kortare arbetstid för föräldrar med små barn. Vi måste inse att uppgiften att sköta och fostra barn är ett arbete. För att båda föräldrarna skall kunna bidra till denna uppgift bör vi också ge föräldrarna möjligheter till en nedsättning i arbetstiden, dock utan att dessa behöver ge avkall på befordringsmöjligheter och den sociala trygghet som det är så angeläget att man har i sitt arbete.

Herr EKINGE (fp):

Herr talman! Herr Nilsson i Östersund säger att han tycker att det finns tillräckliga möjligheter till deltidarbete inom den offentliga sektorn. Det är helt riktigt, som herr Nilsson själv konstaterar, att man kan få tjänster för arbete på halvtid eller mera. Jag skulle bara vilja fråga herr Nilsson: Är det bra att man inte kan inrätta tjänster med kortare arbetstid än halvtid? Vi vet att det finns ett stort behov av tjänster med mindre tjänstgöring än halvtid.

Jag skall ställa ännu en fråga till herr Nilsson. Jag vill påpeka för herr Nilsson att man icke kan få månadslön på sådana tjänster utan endast timpenning. Därmed får arbetstagaren också en sämre social förankring. Borde det inte, herr Nilsson, vara möjligt att få ett bättre tingens tillstånd på denna punkt? Kunde vi inte vara överens om att det ändå kan göras förbättringar i detta avseende som skulle vara till gagn för många arbetstagare, framför allt för de många som nu är förhindrade att komma ut på arbetsmarknaden?

Torsdagen den
15 november 1973

*Deltidsarbete och
flexibel arbetstid*

Herr OSKARSON i Halmstad (m):

Herr talman! Jag måste efter herr Nilssons i Östersund anförande konstatera att intresset inte har stegrats särskilt mycket för försök med flexibel arbetstid. Men, herr Nilsson, från arbetstagarorganisationerna är intresset verkligen stort.

Jag hänvisade tidigare till den rapport som arbetsgruppen sammanställt. Där pekar man på olika huvudorganisationers intresse för frågan. Dessutom hänvisar man till att försök pågår på ett flertal områden inom den privata sektorn. Man uppger att det i övervägande grad är tjänstemän som berörs härav men att försöken på många arbetsplatser också avser arbetare. Erfarenheterna från dessa arbetsplatser är goda.

Tjänstemannaorganisationerna är väl mest positiva – det ligger i sakens natur – men varken Kommunalarbetareförbundet eller Metallindustriarbetareförbundet ställer sig negativa, även om de pekar på att flextiden är förenad med vissa problem. Det framhålls vidare att attityden från Verkstadsföreningen är avvaktande. Man kan alltså där spåra ett visst stegrad intresse.

Med hänsyn till denna redovisning tycker jag att det är så mycket angelägnare att man verkligen också försöker få i gång dessa försök på bredare bas för att vinna erfarenheter, och det är vad vi hemställer om i reservationen nr 3.

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! Vad först gäller partnerarbetet pågår det, som jag sagt, försök på den privata arbetsmarknaden i begränsad omfattning med denna arbetsform. Det fru Ölsson i Hölö syftade till med sin motion var väl att en försöksverksamhet skulle startas. Utskottet har konstaterat att den försöksverksamheten redan är i gång. Vi får väl se hur den kommer att utfalla. Jag vill upprepa att jag tror att det är väldigt svårt att tillämpa systemet med att två makar skall dela på en tjänst. För att de skall kunna göra det är det ändå en förutsättning att de har samma yrkesutbildning.

I vad gäller deltidsarbete och kortare arbetstid över huvud taget har man från såväl Landstingsförbundet som Kommunförbundet och staten deklarerat att man har en positiv inställning i princip till deltidsarbete, men att det helt naturligt finns många problem gömda i det här komplexet. Ett väsentligt önskemål är att de fackliga personalorganisationerna skall få ett direkt inflytande på hur verksamheten läggs upp. Det finns i alla fall en tendens hos arbetsgivarna till att utnyttja de deltidsarbetande på tider som de själva kanske inte önskar. Jag vet, för att ta ett konkret exempel, att man inom den avdelning av Handelsanställdas förbund som jag tillhör utan tvivel har besvärigheter med att ta till vara de anställdas intressen på det här området, och det gäller speciellt för dem som har deltidsarbete.

Herr Oskarson i Halmstad konstaterar så, att arbetsgivarintresset är svårt för flexibel arbetstid. Det tycker jag inte man kan påstå, eftersom en så stor grupp som nära 5 000 statstjänstemän omfattas av den här verksamheten. Dessutom har det ju tillsatts en utredning inom finansdepartementet, där man har knutit upp personalorganisationerna och där man är beredd att pröva möjligheterna att lägga ut verksamhet av den här

typen även i landsorten.

Jag tror att flexibel arbetstid innebär så många problem att man sannerligen har anledning att fundera över saken och rådgöra med personalorganisationerna innan man sätter i gång nya försök. Men den här utredningen är väl ändå ett bevis för att man har en positiv inställning till flexibel arbetstid och är beredd att utvidga försöksverksamheten, om man kan komma fram till lämpliga arbetsformer.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Nordgren m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ekinge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 35 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Nordgren m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ekinge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

| | | |
|--------|---|-----|
| Ja | – | 135 |
| Nej | – | 122 |
| Avstår | – | 1 |

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Nordgren m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Oskarson i Halmstad begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 35 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Nordgren m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Oskarson i Halmstad begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

| | | |
|--------|---|-----|
| Ja | – | 184 |
| Nej | – | 73 |
| Avstår | – | 1 |

Torsdagen den
15 november 1973

*Deltidsarbete och
flexibel arbetstid*

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Nordgren m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja-besvarad. Sedan herr Oskarson i Halmstad begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 35 punkten 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Nordgren m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Oskarson i Halmstad begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

| | | |
|--------|----|-----|
| Ja | — | 180 |
| Nej | -- | 76 |
| Avstår | — | 2 |

§ 15 Interpellation nr 154 ang. statspensionärernas inkomstutveckling

Ordet lämnades på begäran till

Fru andre vice talmannen NETTELBRANDT (fp), som yttrade:

Herr talman! När regeringen förberedde sitt förslag om överflyttning av folkpensionsavgiften tänkte man tydligen inte på hur omläggningen verkar för statens gamla trojänare och andra vilkas pensioner direkt beror av utgången av lönerörelsen. De får inte berövas sin rättmätiga del av standardhöjningen bara därför att lönerörelsen får en ny teknisk uppläggning. Samordningsproblemen för dem som varit anställda i statlig och kommunal tjänst är dessutom fortfarande besvärande.

Enligt nu gällande tjänstepensionsreglemente bestäms pensionens storlek i förhållande till den pensionsberättigades lönegradsplacering och dyrtorstillhörighet under de fem respektive femton åren före pensioneringen. Det måste vara en riktig princip att varje pensionär under alla förhållanden kompenseras för dyrtiden. Under senare år har emellertid statspensionärerna inte fått full kompensation för penningvärdeförsämringen. En större eller mindre standardsänkning har därigenom skett för ett stort antal statspensionärer. Vid en fortgående inflation uppstår en allt större skillnad i fråga om nypensionerade och äldre pensionärer, som innehåft tjänst i samma lönegrad. På något längre sikt blir konsekvensen, om inflationen är kraftig, att bruttopensionens belopp obetydligt eller inte alls kommer att överstiga vad den indexreglerade allmänna pensionen ger. Detta skulle för de berörda pensionärerna innebära att den statliga pensioneringen reducerats till en övergångsanordning, som avser åren närmast efter pensionsavgången. Om detta är avsikten borde det klargöras. Statspensionärerna borde enligt min mening ha rätt till samma

pensionsutveckling som tillkommer andra pensionärer i motsvarande läge. Sedan 1968 har inga statspensionärer erhållit full kompensation för prisökningarna. Trots krontalspåslag har detta inte ens gällt för statspensionärer med de lägsta pensionerna.

De nuvarande reglerna för beskattningen av folkpensionärernas sidoinkomster leder i vissa fall till orimliga resultat. Genom att ATP efter hand planmässigt stiger dras allt fler pensionärer in i de mest utsatta skikten. där det bara blir fem tio kronor kvar av en nyförtjänad hundralapp. Detta beror inte endast på beskattningsreglernas utformning utan kanske i än högre grad på att hustrutillägg och kommunala bostadstillägg är behovsprövade och därför reduceras om folkpensionärerna har sidoinkomster av viss storlek. Den tillättna skattefria sidoinkomsten bör höjas. Reduktionen av de behovsprövade folkpensionsförmånerna bör mildras.

Det som gjort problemet om pensionsutvecklingen för statens gamla trotjänare akut är den nya teknik för lösning av de besvärade skatteproblemen som regeringen initierade inför årets valrörelse. Lösningar efter sådana linjer kommer att successivt försvåra statspensionärernas ställning.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet Löfberg få ställa följande frågor:

Avser herr statsrådet vidtaga några åtgärder i syfte att eliminera effekterna av överflyttningen av folkpensionsavgiften för de pensionärer vilkas pensioner direkt beror av utgången av lönerörelsen?

Anser herr statsrådet att statspensionärerna bör ha rätt till full dyrtidskompensation och till samma pensionsutveckling som tillkommer andra pensionärer i motsvarande läge?

Är herr statsrådet beredd stödja förslag till sådana förändringar i pensionärernas beskattning, att reduceringen av de inkomstprövade folkpensionsförmånerna och avtrappningen av det extra avdraget mildras?

Denna anhållan bordlades.

§ 16 Interpellation nr 155 om användning av bark som oljebekämpningsmedel, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr SVENSSON i Malmö (vpk), som yttrade:

Herr talman! Omhändertagande av utsläpp av flytande ämnen till sjöss och till lands har blivit ett alltmer uppmärksammat problem. Närmast har det varit oljeutsläppen till sjöss som föranlett diskussion i frågan. Som känt är emellertid problemet av vida bredare omfattning. Också till lands sker avsevärda utsläpp av oljor, bensin o. d., bl. a. via bensinstationer, bangårdar och industrier. Transporter av kemiska giftämnen -- fenol, saltsyra m. m. sker i allt större utsträckning. Det gäller ofta gifter, som även i begränsade mängder kan vara ytterligt farliga.

Frågan uppstår huruvida omhändertagande av sådana ämnen och beredskapen inför utsläpp och vid olyckor är tillfredsställande. Särskild

uppmärksamhet förtjänar därvid bekämpningsmedlen.

Vid oljeskadebekämpning till sjöss används väsentligen s. k. dispergeringsmedel. Så är t. ex. fallet inom tullverket. De senaste åren har växande kritik riktats mot de miljöverknningar dessa medel framkallar. Användning av sådana medel på olja skapar emulsioner, vars verknningar på den marina växtligheten är värre än de oljan i sig själv ger upphov till. Skarp kritik riktas mot dispergeringsmedlen bl. a. i en uppsats i Forskning och Framsteg nr 1 år 1973. Dylika medel används i stor utsträckning även till lands, t. ex. vid rengöring i bensinstationer och industrilokaler. Oljan och rengöringsmedlet spolats sedan vanligtvis ut i avloppen. Det är då inte endast skadligt i sig självt utan kan dessutom störa behandlingsprocessen i reningsverken.

Förutom dispergeringsmedlen används en rad absorptionsmedel. Dessa är av varierande slag och består t. ex. av krossad lera (från USA) eller vulkanaska (beredd i Västtyskland). Såväl dispergerings- som absorptionsmedlen tillverkas och saluförs vanligtvis av internationella storföretag. I en del fall (t. ex. då det gäller Esso) är det oljeföretag som även tillverkar bekämpningsmedlen.

De senaste åren har ett nytt bekämpningsmedel kommit att väcka starkt intresse, nämligen bark. Inom skogsindustrin har man länge sett bark som ett avfall, som till nöds kan eldas upp, såsom varande ur bränslesynpunkt föga ekonomiskt.

Det nämnda bekämpningsmedlet tillverkas i Sverige och består av furubark, som krossats och torkats. Fuktighetsgraden är efter processen ca 15 procent mot 60 procent fuktighet i obehandlad furubark. Den så behandlade barken förefaller ha en rad intressanta egenskaper och tänkbara användningsområden.

Den 8 oktober 1973 var jag närvarande vid en från min sida begärd praktisk demonstration av bark som bekämpningsmedel. Demonstrationen ägde rum på Korsnäs-Marmas industri i Karskär utanför Gävle. Den leddes av ledningen inom koncernens brandförsvar, där man numera i sin praxis konsekvent använder bark som bekämpningsmedel.

Barken testades via en rad experiment enligt följande:

1. Bensin hölls i ett kärl med vatten. Bark ströddes på bensinen, som på ett par sekunder helt absorberades av barken. Vattnet var därefter fullt drickbart och utan smak.

2. Bensin hölls på ett lutande plan (plåt). En barriär av bark stoppade effektivt flödet. Ett annat absorptionsmedel (absol) användes på samma sätt. Inom 10 sekunder hade bensinen trängt igenom medlet.

3. Dieselolja hölls i ett kärl med vatten. Barken sög upp oljan inom 10–15 sekunder.

4. Motorolja hölls i ett kärl med vatten. Barken sög upp oljan på något längre tid än vid experiment 3. En tunn film kvarstannade på vattenytan.

5. Svavelsyra hölls i en skål. Barken absorberade helt svavelsyran inom 15 sekunder.

6. Metanol hölls i en skål. Barken absorberade all metanol inom några sekunder.

7. Trikloretylen hölls i en skål. Barken absorberade vätskan på lika

kort tid som enligt experiment 6.

8. Flytande fenol hälldes i en skål. Barken absorberade helt fenolen efter något längre tid än som krävdes för metanol.

9. Tjockolja hälldes i ett kärl med vatten. Barken uppsög helt tjockoljan efter att vätskan och barken ältats.

10. Tjockolja hälldes ut på betonggolvet. Efter 10 sekunder hade barken absorberat oljan och allt kunde sopas upp.

11. Motorolja – som flyter snabbare än tjockolja – hälldes ut på betonggolvet. Barken uppsög snabbt all olja.

12. En burk färg hälldes ut på betonggolvet. Barken absorberade snabbt färgen. Sedan absorption skett var det möjligt att gå på barklagret utan att få färg på skorna.

13. Samma experiment gjordes med annat absorptionsmedel (absol). Färgen flöt delvis igenom. Det var inte möjligt att gå torrskodd på absollagret.

14. Bark som absorberat olja antändes med blåslampa. Efter 30 sekunder hade ingen brand uppstått utan endast glöd. Då blåslampans togs bort slocknade glöden inom 2 sekunder. Barken visade sig då endast ha glött ytligt.

De här beskrivna experimenten visar uppenbart att barken äger en rad intressanta egenskaper och fördelar. Resultaten antyder också att barken kan visa sig användbar för andra ändamål än de här beskrivna – så t. ex. vid filtrering av rökgaser o. d. Särskilt intressant är barkens förmåga att absorbera flytande fenol – detta mot bakgrund av de uppmärksammade, allvarliga fenololyckorna. Varje dygn körs nu fenoltransporter i tankbilar genom landets stora tätorter utan att egentlig beredskap mot olyckor finns.

Med hänsyn till den ofta otillfredsställande beredskapen mot olyckor och de bristfälliga medel som nu används, särskilt vid oljebekämpning till sjöss, vill jag ställa följande frågor till herr jordbruksministern:

1. Vad har sedan herr Lorentzons interpellation 1967 skett då det gällt att uppmärksamma och testa barkens egenskaper och användbarhet vid kemiska olyckor?

2. Är det statsrådets mening att dispergeringsmedel alltjämt bör användas vid oljebekämpning till sjöss eller avser statsrådet att här introducera nya regler?

3. Är statsrådet beredd att mot bakgrund av de i interpellationen nämnda experimenten i statlig regi utföra sådana fältexperiment att barkens till synes effektiva möjligheter som bekämpningsmedel blir till fullo klarlagda?

Denna anhållan bordlades.

§ 17 Interpellation nr 156 om en sammanslagning av kustbevakning och sjöpolis

Ordet lämnades på begäran till

Herr HEDIN (m), som yttrade:

Herr talman! Övervakningen i våra skärgårdar och i övrigt på svenskt territorialvatten sker i dag av två olika organisationer, dels tullverkets kustbevakning med ca 400 man och dels sjöpolisen med ca 100. Båda organisationerna har till sitt förfogande snabbgående motorbåtar och kustbevakningen därtill större bevakningsfartyg – tulljagare – och olika specialfartyg, t. ex. för oljebekämpning.

Inom följande områden fullgör kustbevakningen och sjöpolisen i praktiken samma arbetsuppgifter: räddningstjänst, sjötrafikövervakning, jakt- och fisketillsyn, skyddsområdestillsyn inklusive tillsyn av landstigningsförbud för fågelskydd, viss militär tillsyn, efterspaning av stulna båtar och för annat brott misstänkta personer, behandling av brott mot vattenföreningenslagen. Härutöver åligger det kustbevakningen att utföra följande arbetsuppgifter: tullkontroll, smuggelbekämpning, oljebekämpning till sjöss och efter kustfarvatten, övervakning av kontinentalsockeln, hydrografiska mätningar åt SMHI samt övervakning av territorialgränsen i samarbete med kustförsvaret.

I framtiden torde ytterligare uppgifter tillkomma när t. ex. fiskegränsen utflyttas och när konventioner för fisket i Östersjön och Bälten träder i kraft och gemensam tillsyn på internationellt vatten skall etableras. Den tilltänkta Östersjökonventionen för att förebygga föroreningar, vilken väntas bli antagen i Helsingfors våren 1974, kan också innebära utökade kontrollfunktioner för kustbevakningen.

Personalen vid kustbevakningen har jämlikt varusmuggningslagen befogenheter att inleda förundersökning, gripa misstänkta, göra beslag, utföra husrannsakan, företa kroppsvisitation och utreda brott som stadgar upp till tio års fängelse (narkotikasmuggling). Däremot har personalen egendomligt nog inte samma befogenheter i andra polisiära arbetsuppgifter som handläggs av kustbevakningen. Vid tullskolan får personalen en god utbildning som gör den fullt kompetent att bl. a. använda tvångsmedel i samband med smugglingsbekämpning. Denna utbildning ger självfallet också förutsättningar för motsvarande kompetens vid övervakning av specialförfattningar. I vart fall torde en eventuellt erforderlig komplettering i utbildningen vara mycket lätt att åstadkomma.

Att tulltjänstemannens utbildning med lätthet kan kompletteras för att ge full kompetens för vanlig polismanstjänst framgår bl. a. av det förhållandet att i slutet av 1950-talet ca 100 tulltjänstemän i gränsbevakningen mot Norge överfördes till polisen efter en kort omskolning under några månader.

Förekomsten av två nästan identiskt lika bevakningsorganisationer utmed våra kuster skapar stora problem och innebär bl. a. betydande slöseri med statsmedel. Samarbete mellan de båda organisationerna är etablerad – i vart fall teoretiskt. I varje kustdistrikt finns t. ex. en särskild sambandsman. Bevakningsbåtarna har också teoretiskt möjlighet att hålla kontakt med varandra och undvika dubbelarbete. Men i

praktiken fungerar det tyvärr inte bra. Alltför ofta arbetar båda organisationerna med samma uppgift utan att veta om varandra. Detta förhållande har tid efter annan uppmärksammats av skärgårdsborna som ställer sig undrande till hur sådant kan förekomma.

Enda möjligheten att åstadkomma en varaktig förbättring torde vara att kustbevakningen och sjöpolisen utgör en enda organisation under samma huvudman. Härigenom skulle också personalen kunna utnyttjas effektivt även under perioder då bevakningen vid kusten kräver mindre insats än normalt eller på grund av väderlekshinder är helt omöjliggjord. I USA handhas all bevakning utanför kusten av en enda organisation "Coast Guard". Personalen fungerar här alltså som polis på sjön, som utöver vanliga polisuppgifter jämväl klarar t. ex. sjöräddning, sanering av oljeutsläpp m. m. För Sveriges del torde det av flera skäl – inte minst effektivitets- och besparingsskäl – vara lämpligt med en motsvarande organisation. En självständig organisation direkt under ett departement, vars personal är utrustad med fullständiga polisiära befogenheter skulle kunna tänkas. Man kan också tänka sig att organisationen sorterar under ett statligt verk och i så fall enligt min mening lämpligen under rikspolisstyrelsen.

Den viktiga frågan bör göras till föremål för en skyndsam utredning. Endast i någon mån torde frågan tangeras av den av kommunikationsministern tillkallade särskilda utredningen om översyn av sjöräddningens organisation. Då kustbevakningen sorterar under tullverket, som i sin tur hänförs till finansdepartementet, förefaller det vara mest naturligt att finansministern tar initiativet till en utredning av frågan. Härför talar också att icke oväsentliga besparingar av statens utgifter torde stå att vinna, samtidigt som effektiviteten i kustbevakningen bör kunna öka.

Med stöd av vad jag anfört hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr finansministern få ställa följande fråga:

Vill finansministern ta initiativ till utredning syftande till en sammanslagning av kustbevakning och sjöpolis för att därmed öka effektiviteten, samtidigt som icke oväsentliga besparingar i statsbudgeten kan åstadkommas?

Denna anhållan bordlades.

§ 18 Interpellation nr 157 om en utredning rörande yrkesfiskets skatte- och avgiftsfrågor

Ordet lämnades på begäran till

Herr HEDIN (m), som yttrade:

Herr talman! Yrkesfiskarnas problem i vårt land är betydande, deras situation är bekymmersam. För tillfället är svårigheterna mest akuta för Västkustens fiskare. Under senare år och inte minst i höst har fiskebåtar i stor omfattning sålts till utlandet. Under åren 1965–1971 såldes sålunda inte mindre än 144 fiskebåtar, de flesta stora och modernt utrustade. I hela Bohuslän finns i dag bara ca 60 ståltrålare mot 146 år 1968.

Att vara yrkesfiskare är ett ovanligt hårt yrke. Fiskelyckan varierar

från fiskereser till fiskereser, från år till år. Yrket är farligt. Havet kan hastigt förändras från stiltje till rykande storm. Olyckshändelser där ytterst livet står på spel är inte ovanliga.

Antalet yrkesfiskare har kraftigt minskat. Antalet heltidssysselsatta i saltsjöfisket har sjunkit från ca 16 000 år 1945 till knappt 5 200 år 1970 och binäringsfiskarna från ca 9 000 till ca 1 800. Trenden torde under de allra senaste åren utvisa en ytterligare starkt ökad avtappning.

Många tröttnar på det hårda livet på sjön, ofta långt borta från hem, familj och bekvämligheter. En starkt bidragande orsak är dålig ekonomi till följd av otillräckliga fångster och priser och framför allt stora och kraftigt ökade omkostnader. Inte minst påverkas situationen av skatter och avgifter, t. ex. den ökande arbetsgivaravgiften som måste betalas av fiskaren såsom egenavgift, oavsett om han är ägare till båten eller ej. Denna avgift, som nu är 4 procent och kommer att höjas till 7,3 procent, utgör utanpå ATP-avgift och avgifter till sjukförsäkring, yrkesskadeförsäkring och arbetslöshetsförsäkring en hård och orättvis påлага, som t. ex. för en fiskare med 25 000 kronors årsinkomst kommer att innebära en extra skattebelastning med 1 825 kronor.

Situationen för yrkesfiskarna är i många andra länder betydligt gynnsammare, och flera länders fiskeflottor byggs alltför ut i stället för att som i Sverige minska år för år. Som ett exempel kan nämnas att Färöarna i Norge har beställt 25 nya moderna fisketrålare för drygt 100 miljoner norska kronor.

I Norge har yrkesfiskarnas antal också minskat, men man anser allmänt det vara ett starkt önskemål att så långt möjligt behålla ett omfattande norskt fiske, bl. a. av lokaliseringsspolitiska skäl. Därför har man i många avseenden skapat gynnsamma villkor för yrkesfiskaren, t. ex. i fråga om lån för båtar och redskap och när det gäller skatteförhållanden. I jämförelse med svenska bestämmelser befinner sig den norska kollegan i ett avsevärt gynnsammare läge. Man får t. ex. göra ett särskilt avdrag vid beskattningen på för närvarande 14 procent av nettoinkomsten, dock högst 4 000 kronor. Norges fiskarlag föreslår nu en höjning till 20 procent respektive 8 000 kronor. Man får vidare avsätta medel enligt vissa regler till en "driftregleringsfond" för utjämning av inkomsterna mellan olika år.

Från statsmakternas sida har vid olika tillfällen framhållits att det är önskvärt att vi behåller en livskraftig fiskerinäring. Utan tvivel har denna näringsgren en stor betydelse för vår livsmedelsförsörjning, och därtill har fiskeflottan och skärgårdsbefolkningen en stor uppgift för vårt kustförsvar. Regeringen borde därför vidtaga snara och kraftfulla åtgärder för att stoppa den nuvarande trenden mot allt färre yrkesfiskare. En just nu akut fråga som kräver stark bevakning från regeringens sida är fiskegränsfrågan. Vi måste tillförsäkra våra fiskare hävdvunnen rätt till fiskeplatser utanför andra länders nuvarande territorialgräns. En utflyttning till 50 eller kanske t. o. m. 200 sjömil utan sådant undantag blir annars helt katastrofal för våra Västkustfiskare.

Fiskerinäringsutredningen överväger olika förslag som kan underlätta fiskets bekymmer och har redan framlagt några delbetänkanden. Utredningen har emellertid enligt uppgift ej att behandla frågan i hela dess

vidd. Den skall nämligen ej beröra skattefrågor och liknande spörsmål. Då dessa frågor, som jag belyst, är av den allra största betydelse för lönsamheten inom näringen, bör enligt min mening utredningen erhålla tilläggsdirektiv. Bl. a. bör särskilda skatteavdrag, avsättning till skatteutjämningsfond och befrielse från arbetsgivaravgift beröras.

Med stöd av vad jag anfört hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr finansministern få ställa följande fråga:

Vill herr finansministern taga initiativ till att frågan om yrkesfiskets skatte- och avgiftsfrågor snarast utredes, förslagsvis genom tilläggsdirektiv till fiskerinäringsutredningen?

Denna anhållan bordlades.

§ 19 Interpellation nr 158 om ökad variation i hastighetsbegränsningarna

Ordet lämnades på begäran till

Herr STÅLHAMMAR (fp), som yttrade:

Herr talman! De erfarenheter som nu föreligger, sedan systemet med bashastigheten 70 km/tim och varierande hastigheter av 90 och 110 km/tim infördes, visar entydigt på hastighetsbegränsningarnas trafiksäkerhetshöjande effekt. Medelhastigheten har genomgående sänkts, vilket innebär lugnare trafiktempo och därmed mindre risker för olycksfall.

Men samtidigt med denna positiva utveckling har en ökande nonchalans mot hastighetsbestämmelserna kunnat iakttagas under senare år. Hastighetsangivelser, som av bilföraren inte bedöms som grundade på en reell risk, har ofta lämnats utan avseende och den genomsnittliga hastigheten legat avsevärt högre än vad som varit tillåtet. En fortlöpande nonchalans mot trafiksäkerhetsbestämmelser inom detta område är naturligtvis allvarlig, eftersom den inte bara leder till att de positiva effekterna av hastighetsbegränsningen går förlorade, utan att motsvarande nonchalans lätt kan överföras till andra regler som avser trafikmiljö och trafiksäkerhet. Från många håll omvittnas sålunda en ökande tendens hos bilister att i gatukorsningar köra mot rött ljus samt nonchalerande av stoppskyltar.

Det är därför angeläget att de positiva effekter som hastighetsbegränsningarna har medfört i fråga om minskat antal trafikolyckor följs upp genom att systemet med hastighetsangivelser ständigt utvecklas, så att det också förankras i bilisternas uppfattning om risk kontra hastighet.

Här finns många vägar att gå. Ett system med varierande hastigheter med avseende på tid på dygn, årstid, veckodag etc. bör således kunna prövas och troligen också ge ett gott resultat. Trafikolycksfallsriskerna är naturligtvis inte desamma på en 70-kilometersväg en regnig, hal fredagskväll med tät trafik som en klar, torr, solig måndagsmorgon utan större trafikintensitet.

På samma sätt borde generella avvikelser från allmängiltiga hastighetsbestämmelser, 70–90 km/tim, kunna göras i samband med semesterbörjan, semesterslut, storhelger etc. De tekniska svårigheter som kan

föreligga med avseende på möjligheten till information bör med nuvarande massmediateknik inte var olösliga och framför allt inte förhindra ett seriöst prövande av nya möjligheter, för att bättre förankra hastighetsbegränsningarna i det allmänna rättsmedvetandet hos trafikanterna.

Utifrån samma utgångspunkter bör det också vara möjligt att pröva ett system med *rekommenderade* bashastigheter som alternativ till hastighetsbegränsningar där enbart maxhastigheten anges.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr kommunikationsministern få ställa följande fråga:

Är kommunikationsministern beredd att, med utgångspunkt från de erfarenheter som nu föreligger av hastighetsbegränsningarnas trafiksäkerhetsfrämjande effekt samt tendenser till överträdelse av hastighetsbestämmelserna, vidareutveckla systemet med hastighetsangivelser, så att det fortlöpande ökar trafiksäkerheten samtidigt som det förankras i trafikanternas rättsmedvetande?

Denna anhållan bordlades.

§ 20 Interpellation nr 159 om åtgärder mot monopolisering inom näringslivet

Ordet lämnades på begäran till

Herr WIRTÉN (fp), som yttrade:

Herr talman! Under 1960-talet har koncentrationstendenserna i svensk ekonomi varit påtagliga. När riksdagen i våras tog upp frågan konstaterade näringsutskottet "att det svenska näringslivet till väsentliga delar är styrt från ett fåtal beslutscentra. Denna styrning liksom planeringen sker under anpassning till en internationell marknadsstruktur med mycket starka oligopolistiska inslag. Koncentrationstendenserna har förstärkts under senare år. Samtidigt som de redan etablerade storkoncernerna vuxit absolut och relativt har koncentrationsprocessen tillförts nya inslag, bl. a. i form av de bankkontrollerade investment- och finansieringsbolagens verksamhet."

Detta uttalande har stöd i det material som tagits fram av bl. a. koncentrationsutredningen och statens pris- och kartellnämnd (SPK). Av SPK:s undersökningar framgår t. ex. att en tredjedel av undersökta varugrupper, 512 stycken, vilket motsvarar 76 procent av all tillverkning i landet, år 1970 dominerades av ett företag eller en kartell. I tre varugrupper av fyra förelåg detta år enföretags-, fåtals- och/eller kartelldominans. Det största företagets andel av produktionen i de 512 varugrupporna var genomsnittligt 42 procent. Denna andel har stadigt stigit sedan 1963 liksom andelen för de fyra största företagen. År 1970 uppgick denna genomsnittligt till 72 procent. 1970 svarade de åtta största företagen för minst 70 procent av produktionen i 451 av 512 varugrupper.

Om man tar hänsyn till importen förändras bilden något. Men huvudintrycket kvarstår: många varugrupper domineras helt av ett eller

ett fåtal företag. Detta sammanhänger med två faktorer: dels är många storproducenter också en viktig importör, dels föreligger många gånger inte förutsättningar för importkonkurrens beroende på t. ex. stora transportkostnader. Det gäller bl. a. de mest uppmärksammade fåtalsdominansfallen under de senaste åren: kvarnindustrin, bryggeriindustrin, konstgödningsindustrin och cementindustrin. Inom dem är förutsättningarna för importkonkurrens begränsade.

Mot denna bakgrund är det enligt min mening nödvändigt att i högre grad än hittills uppmärksamma konkurrensfrågorna och att samhället skärper sin hållning till de framväxande monopolen.

En effektiv pris- och konkurrensövervakning, en politik som skapar en stark och utvecklingskraftig sektor av mindre och medelstora företag och åtgärder för att stimulera uppkomsten av nya företag inom fåtalsdominerade branscher är viktiga led i en aktiv konkurrenspolitik. Men de senaste årens erfarenhet visar att det inte räcker. Också konkurrenslagstiftningen måste skärpas. Den måste inriktas på att förhindra uppkomsten av monopolföretag, främst på importskyddade marknader, och också ge möjlighet att bryta upp redan existerande monopol. Att det föreligger behov av en sådan skärpning av lagstiftningen visar den s. k. cementfusionen. Hittills har emellertid kravet på skärpt konkurrenslagstiftning avvisats av riksdagsmajoriteten.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr industriministern få framställa följande fråga:

Är regeringen beredd att föra en mer aktiv konkurrenspolitik, bl. a. genom att skärpa konkurrenslagstiftningen, så att uppkomsten av monopolföretag kan förhindras och existerande monopol brytas upp?

Denna anhållan bordlades.

§ 21 Anmälades och bordlades motionerna

Nr 2114 av fru *Jonäng* och herr *Björk* i Gävle

Nr 2115 av herr *Westberg* i Ljusdal

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:169 angående vissa domartjänster

Nr 2116 av herr *Winberg m. fl.*

avlämnad i anledning av skrivelse 1973:18 från riksdagens förvaltningsstyrelse med förslag till vissa ändringar i ersättningsstadgan för riksdagens ledamöter

§ 22 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framställdes, nämligen av

Nr 300 Herr *Karl Bengtsson* i Varberg (fp) till herr handelsministern om utnyttjande av torvtillgångarna för energiändamål:

Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att de stora svenska tillgångarna av torv skall utnyttjas för energiändamål?

Nr 301 Herr *Henmark* (fp) till herr justitieministern angående efterlevnaden av förbudet mot skyltning med pornografisk bild:

Anser statsrådet att efterlevnaden av brottsbalken 16:11 rörande skyltning eller annat förfarande med pornografisk bild är tillfredsställande?

Nr 302 Herr *Takman* (vpk) till fru statsrådet Leijon angående tillämpningen av bestämmelserna om avvisning av utlänningar:

Anser statsrådet att gällande bestämmelser och praxis i fråga om avvisning av utlänningar möjliggör en betryggande prövning av alla omständigheter så att politiska flyktingar inte riskerar bli behandlade som "icke önskvärda" personer?

Nr 303 Herr *Jadestig* (s) till herr kommunikationsministern om utsträckt tid för upprättande av trafikförsörjningsplaner m. m.:

Kan statsrådet medverka till att kommunerna erhåller ytterligare tid för upprättande av trafikförsörjningsplaner för behandling av ansökningar om bussbidrag enligt SFS 1973:639?

Nr 304 Herr *Stålhammar* till herr kommunikationsministern om ökad trafiksäkerhet för skolbarn:

Vilka åtgärder är kommunikationsministern beredd att vidta för att förbättra trafiksäkerheten utanför skolor och i samband med barns färd till och från skolan?

Nr 305 Fru *Swartz* (fp) till herr socialministern angående det ekonomiska läget för föräldrar till handikappade barn:

Är statsrådet beredd att vidtaga åtgärder som förhindrar att föräldrar till handikappade barn genom nya bestämmelser om vårdnadsbidrag efter den 1 januari 1974 kan komma i ett sämre ekonomiskt läge än tidigare?

§ 23 Kammarén åtskildes kl. 16.10.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert